

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

Mikal Hem

Siz de Bir

DIK TA

Bir
Kılavuz

TÖR

Olabilirsiniz

Paloma

Mikal Hem

SİZ DE BİR DİKTATÖR OLABİLİRSİNİZ

Bir Kılavuz

Toplum ve İnsan Dizisi 3

Siz de Bir Diktatör Olabilirsiniz

Bir Kılavuz

Mikal Hem

© Paloma Yayınevi, 2013

Yayın hakları Paloma Yayınevine aittir. İzinsiz çoğaltılamaz.

Orijinal adı: Kanskje Jeg Kan Bli Diktator

En Håndbok

Pax Forlag AS

1. Baskı / Kasım 2013, İstanbul

ISBN: 978-605-85970-7-5

Norveççeden çeviren: Deniz Canefe

Düzeltili: Cüneyt Altunç

Yayıma hazırlayan: Banu Erol

Kapak tasarımı: Dilek Şişli

Kapak görseli The Great Dictator film afişinden alınmıştır.

Baskı: Akad Basın Yayın Matbaa Ltd Şti.

Askeri Fırın Sok. Gül San. Sit. A Blk. No: 12 Topkapı/Zeytinburnu-İstanbul

Matbaa sertifika no: 26541 • tlf. (212) 481 2505

Bu kitap, NORLA'nın çeviri desteğiyle yayınlanmıştır.

This translation has been published with the financial support of NORLA.

Paloma Yayınevi—Paloma Medya Hizmetleri San. ve Tic. Ltd. Şti.

Yayıncılık sertifika no: 23401

Hocapaşa Mah. Ankara Cad. No: 28 Ankara İşhanı Kat: 2

Büro: 14-15 Cağaloğlu /İstanbul • tlf. (212) 514 27 20

info@palomayayinevi.com • palomakitap@gmail.com

www.palomayayinevi.com

Mikal Hem

SİZ DE BİR DİKTATÖR OLABİLİRSİNİZ

Bir Kılavuz

Çeviren: Deniz Canefe

İçindekiler

<i>Diktatörlüğün güzellikleri</i>	7
<i>1. Nasıl diktatör olunur</i>	13
<i>2. Güç nasıl elde tutulur</i>	29
<i>3. Kendinizi putlaştırın</i>	43
<i>4. Nasıl zengin olunur</i>	59
<i>5. Zenginlik nasıl kullanılır</i>	73
<i>6. Yatıp kalkın</i>	87
<i>7. Yazmalısınız</i>	101
<i>8. Tarzınızı koruyun</i>	111
<i>9. Kazandıklarını paylaş (en yakınlarınızla)</i>	125
<i>10. Zamanında uzaklaşın</i>	141
<i>Kaynakça</i>	151

Diktatörlüğün güzellikleri

Güç sahibi olmayı istemenin pek çok nedeni vardır. Etki, denetim, hayranlar ve çoğunlukla güçle birlikte gelen zenginlik. Ne yazık ki batı demokrasilerinde bir insanın edinebileceği güç sınırlıdır. Demokratik yollarla seçilmiş önderler her zaman hem muhalefeti, hem de politik adaylardan kendilerine uyanı seçen halkı göz önüne alarak davranmak zorundadırlar ne yazık ki. Seçmenler bir politik önderden bıkınca yenisine oy verirler.

Oysa diktatörlerin tümüyle bambaşka bir hareket alanı vardır. Can sıkıcı muhalif politikacılar ya da meraklı basın olmayınca insan politik ve özel hedeflerine erişmekte çok daha özgür davranabilir. Örneğin halka, basına ya da resmi kurumlara hiçbir açıklama yapmak zorunda olmaksızın devasa bir servet biriktirebilir; zaten pek çok diktatör de böyle yapar. Şayet birileri çok küstahlaşıp özel serveti açıklamaya kalkışır sa diktatör yasaları değiştirip bu tür davranışları suç kapsamına sokabilir. Azerbaycan'ın Cumhurbaşkanı İlham Aliyev 2012 Haziran'ında tam da bunu yaptı. Diktatör ve ailesinin ülkenin maden kaynaklarının, iletişim kurumlarının ve girişimlerin büyük bir bölümünü kendi denetimlerinde tutmaları giderek göze batmaya başlayınca başkanlık süresi boyunca cumhurbaşkanı ve eşi için her türlü olası yasadışı davranışa karşı muafiyet sağlayan yasalar parlamentoda geçirildi. Ayrıca basının söz konusu kişilerin onayı olmaksızın ticari bilgiler vermesini yasaklayan da bir yasa hazırlandı.

Tanrı olduğunu iddia eden insanların çoğu ruh hastalıkları tedavisine gönderilir. Oysa diktatörler arasında kendini tanrı sanmak son derece yaygındır. Dominik Cumhuriyeti'nin diktatörü olan Rafael Trujillo,

başkent Ciudad Trujillo'ya üzerinde "Dios y Trujillo" (Tanrı ve Trujillo) yazan devasa bir neon pano yaptırdı. Ülkenin kiliseleri "Dios en cielo, Trujillo en tierra" (Gökyüzünde Tanrı, yeryüzünde Trujillo) sloganını asmak zorundaydı. Komşu ülke Haiti'de François Duvalier bir adım daha ileri gidip ülkenin Voodoo dininin en ulu kişisi oldu. 1970'li yıllarda Komorone takımadalarını yöneten Ali Soilih, "Ben sizin tanrınız ve öğretmeninizim, ben tanrısal yolum, ben karanlıkta parlayan meşaleyim," diyordu.

Başka devlet önderleri altyapı oluştururken ya da bina inşa ederken halkın isteklerini ve ihtiyaçlarını düşünmek zorundadır, oysa diktatörler böyle şeylerin kendilerini sınırlamasına izin vermezler. İhale ya da seçmen onayı gerekmeksizin devasa kuleler, saraylar, anıtlar ve başka prestij yapıları dikebilirler. Fildişi Sahili'nde Félix Houphouët-Boigny, Yamoussoukro'ya dünyanın en büyük kilisesini yaptırdı. 7.000 kişilik kilisede inananları serin tutmak için havalandırma sistemi bulunuyor, ama içerisi genellikle boş. Saparmurat Niyazov Türkmenistan'ın milyarlarca petrol dolarını başkenti ışıltılı, beyaz mermerden bir kente dönüştürmeye harcadı. Kimi diktatörler daha da ileri gider. Burma'da Than Shwe ve Kazakistan'da Nursultan Nazarbayev yepyeni başkentler inşa ettiler.

Diktatörler çoğunlukla demokratik meslektaşlarından daha uzun süre gücü ellerinde tutarlar. Uzun yıllar yönetimde kalmış devlet yöneticileri listesinin en tepesinde despotlar bulunur. Yine de demokratlar yönetim dönemlerinin başında, yerlerinde daha güvendedirler. Yönetim sürelerinin ilk altı ayında yerlerini yitirme olasılıkları yüzde otuzdan azdır; oysa otoriter yöneticilerde bu oran yüzde elliye bulur. Buradan sonra diktatörler yönetimi ele alırlar. İlk altı ayı geçmeyi başaran bir demokrat yöneticinin iki yıl içinde işini yitirmesi olasılığı yüzde kırk üçken otoriter yöneticiler için bu olasılık yüzde yirmi dokuzdur. Demokratların yüzde dördü, gücü on yıl ya da daha fazla ellerinde tutmayı başarabilirler. Diktatörlerde bu olasılık neredeyse üç kat daha fazladır: Yüzde on biri on yıl ya da daha fazla başta kalır.

Bir diktatör olarak yapılabilecek en eğlenceli şeylerden biri yönettiklerinize dayatabileceğiniz tuhaf yasalar çıkarmaktır. Örneğin Romanya'nın komünist yöneticisi Nikolay Çavuşesku yetkisiz daktilo kullanmayı yasaklamıştı. Ama yasaklarının en tuhaflarını Romanya nüfusunu

artırmak için getirmişti. Korunma gereçleri yasaktı, çocuğu olmayan kadınlar çocuklarının olmaması kendi suçları olmasa bile bir bekârlık vergisi ödemek zorundaydılar. İnsanların döllenmeleri ve cinsellikleriyle ilgili kitaplar devlet sırrı muamelesi görüyordu ve yalnızca tıp ders kitabı olarak kullanılmalarına izin vardı. “Cenin toplumun malıdır. Çocuk sahibi olmaktan kaçınan biri doğal sürekliliği terk eden bir kaçaktır,” diyecekti Romanyalı diktatör.

Çavuşesku televizyonda kadın haber sunucuların takı takmalarını da yasaklamıştı. Türkmenistan’ın ölen Cumhurbaşkanı Saparmurat “Türkmenbaşı” Niyazov, kadın haber sunucularına makyajı yasaklayarak benzer bir şey yapmıştı. Türkmen diktatör ayrıca resmi konserlerde dublaj yapmayı da yasaklamıştı.

Ayetullah Ruhullah Humeyni bir adım daha ileri gitti. 1979’da onu başa geçiren İran devriminden bir süre sonra, her türlü müzik yasaklandı. “Müzik dinleyeni aptallaştırır, beyni tembelleştirip sersemletir... Ülkenin bağımsız olmasını istiyorsan müziği baskı altına almak ve eski kafalı demelerinden korkmamak zorundasın,” dedi devrimin hemen arkasından. Devrim muhafızları müzik aletleri, plaklar ve video kasetleri bulmak için insanların evlerinde arama yapıyorlardı.

Neyse ki diktatörlerin koydukları yasalar kendileri için geçerli değildir. Humeyni’nin müzik yasağı da bunun altını çizmektedir. Devrim muhafızları yol barikatlarında durdurdukları arabalardan kasetçalarını sökerlerken Ayetullah’ın torunlarından biri ülkenin müzisyenlerinden piyano dersleri alıyordu.

Diktatör olmanın bir özelliği de, ülkeyi yönetme konusunda eşsiz beceriler sergileme eğilimleridir. Diktatörler akademik dehalar, usta yazarlar ve eşsiz iş adamlarıdır. Özellikle de başarılı sporcular olurlar. 1994 yılında Kuzey Kore medyası, sevgili önderleri Kim Jong-il’in tek bir golf hamlesinde beş deliğe birden topu soktuğunu bildirdi, üstelik de daha ilk kez golf oynuyordu. Diktatör, 18 delikli golf sahasında 38 sayı yapmak gibi bir mucize gerçekleştirerek oyunu bitirmişti.

Kim Jong-il, ayrıca ülkenin öteki sporcuları için de bir esin kaynağıydı. Kuzey Koreli Jong Song-ok, 1999’da Sevilla’da serbest müsabakalarda kadınlarda dünya şampiyonluğunu kazandığında gazetecilere şöyle diyordu: “Önderimizi gözümün önüne getirdim, bu bana ilham verdi.”

Uganda diktatörü Idi Amin, Afrika amatör boks şampiyonasını Uganda ulusal takımının antrenörü Peter Seruwagi ile boks karşılaşması yaparak açmakta diretti. Ertesi gün Ugandalılar gazetede alçakgönüllü ‘Yılın boksörü’ başlığı altında, hakemin “Seruwagi’nin daha fazla yumruk yememesi için maçı durdurmak” zorunda kaldığını okuyacaklardı.

Bir başka sporcu diktatör de Türkmenistan Devlet Başkanı Gurbangulu Berdimuhamedov. Başka şeyler arasında hem karate hem de tekvandoda siyah kuşak sahibi. Türkmenistan’da 2012 yılının Nisan ayında ilk araba yarışı düzenlendiğinde, devlet başkanı kendisinin de bir tur atması gerektiğini düşündü. Dünyanın en hızlı ve en pahalı arabalarından biri olan ve diktatör çevrelerinde çok tutulan bir Bugatti Veyron’la gösterişli bir şekilde geldi. Organizatörlerle tanıştırıldığında “Katılabilir miyim?” diye sordu. Organizatör, katılım başvurusuna geç kalmış olmasına karşın devlet başkanının isteğini kibarca kabul etti. Devlet başkanının beden ölçülerindeki yarış giysileri her nasılsa bulunuverdi ve Berdimuhamedov bir Türk Volkcar’a yerleşti. Diktatör gaza bastığı gibi hız testinde en iyi puanı aldı. Elbette yarışmanın ardından bu araba ulusal spor müzesine gönderildi.

Diktatörler yalnızca kendi spor ve eğlencelerini düşünmezler. Astlarının da eğlenmesini sağlarlar. Haiti’nin François ‘Papa Doc’ tarafından yönetildiği 1960’lı yıllarda, Haiti ruleti diye bir oyun bulundu. Başkent Port-au-Prince’deki cumhurbaşkanlığı sarayı cumhurbaşkanının sinirli ve ateş etmeyi seven muhafızlarıyla çevriliydi. Bu muhafızlar bir tehdit olarak düşünülebilecek her şeye mermi yağıdırıyorlardı. Haiti ruleti, tekerlekleri eskimiş bir arabayı son hızla sarayın önünden sürerek oynanıyordu. Lastiği patlayan kaybediyordu.

Bir diktatör olarak her şeyden önce canınız ne isterse yapmakta demokratik meslektaşlarınıza göre çok daha fazla özgürlüğe sahipsinizdir. Yaratıcılık ve hayal gücünden başka sınır yoktur. Örneğin, kendi önemli günlerinizi kutsal günler ilan edebilirsiniz. Irak’ta Saddam Hüseyin, kendi doğum gününü kutsal gün ilan eden çok sayıda diktatörden biriydi. Türkmenistan’ın Saparmurat Niyazov’u annesinin doğum gününü kutsal gün ilan etti. 1992’den 1996’ya kadar Sierra Leone’nin devlet başkanı olan Valentine Strasser’in hayal gücü daha da gelişmişti. Sevgililer gününü ve Bob Marley’in doğum gününü kutsal gün ilan etti. Togo’nun

eski Devlet Başkanı Gnassingbe Eyadema 24 Haziran 1974'te bir uçak kazasından mucizevi bir şekilde sağ çıktı. Eyadema kazanın arkasında Fransızların olduğunu söylüyordu, çünkü bir fosfat madeninin hakları konusunda bir Fransız firmasıyla kavga etmişti. Ayrıca mucizevi yetenekleri sayesinde sağ kaldığını söyleyerek 24 Haziran'ı "Kötü güçlere karşı zafer kutlamaları" günü ilan etti.

Eyadema modern diktatörlerin bir başka özelliğini daha sergiliyordu: Her an çevresinin kadınlarla sarılı olması saplantısı (yakın zamanlarda bütün diktatörler erkek). Her zaman onun onuruna şarkı söyleyen ve dans eden 1.000 kadınla dolaşıyordu. Libya'nın Muammer Kaddafi'sinin yalnızca kadınlardan oluşan bir muhafız taburu vardı. Burkina Faso'nun ölen diktatörü Thomas Sankara'nın da kadınlardan oluşan bir güvenlik gücü vardı ve kendisi bir motosiklet tutkunu olduğundan onlara da motosiklet vermişti.

Diktatörler kendilerine unvanlar vermekte de ustadırlar. İdi Amin kendisi için "Topraktaki hayvanların ve denizdeki balıkların efendisi", "İskoçya'nın son kralı", "Genelde Afrika'da ve özel olarak Uganda'da İngiliz imparatorluğu fatihi" diyordu. Romanya'nın Nikolay Çavuşesku'su kendisini "Karpatya dehası" olarak adlandırıyordu. Muammer Kaddafi'nin resmi unvanı "1 Eylül Büyük Sosyalist Libya Arap Halk Cumhuriyeti Devrimi'nin Yol Göstericisi"ydi; ama aynı zamanda "Ağabey, önder, devrim öncüsü" olarak da adlandırılıyordu.

Diktatör olarak devasa hazineler edinme, en çok satan romanları yazma, anıtlar, saraylar ve kentler inşa ederek kendinizi kutlama, sınırsız çoklukta ve çekici cinsel eşler bulma, lüks içinde yaşama olanağınız vardır. Ama bütün bu olanaklar sonuna kadar nasıl kullanılır? İzleyen bölümler bu işin ustalarından seçilen örneklerle bir insanın nasıl diktatör olacağı ve bir diktatör olarak nasıl davranacağı konusunda kılavuz olarak hazırlanmıştır. Kitaptaki önerilere uyarsanız unutulmaz, eşsiz bir yönetici olmak konusunda çok yol alabilirsiniz.

1. Nasıl diktatör olunur

12 Nisan 1980 gecesi William Richard Tolbert, Jr. Liberia'nın başkenti Monrovia'daki yatağında yatmış uyuyordu. Liberia politik huzursuzluklar, iç savaşlar ve darbelerle dolu bir kıtada dengeli bir köşe olarak görölüyordu. Tolbert cumhurbaşkanlığını 1971 yılında William Tubman'dan devralmıştı. Tubman bu batı Afrika ülkesini 27 yıl yönetmişti. Tolbert'in de kendi cumhurbaşkanlığı döneminin son bulacağını düşünmek için hiçbir nedeni yoktu.

Liberia o sıralar uygulamada tek parti devletiydi ve kurulduğundan beri böyle olmuştu. Özgürlüklerine kavuşan Amerikalı kölelerce kurulmuştu ülke. Buraya ilk kez 1820 yılında gelen Afrikalı Amerikalı yerleşimciler 1847 yılında Liberia'nın bağımsızlığını ilan ettiler. O günden beri Liberia özgür bırakılan kölelerin torunlarından oluşan bir seçkinler sınıfı tarafından yönetilmiş, ülkenin geleneksel halkı aykırılaştırılmıştı. Etiyopya ve Liberia Afrika'nın asla koloni olmamış yegâne ülkeleridir.

O nisan sabahı erken saatlerde Çavuş Samuel Kanyon Doe, yanında hepsi de Liberia'nın yerli halkından gelen bir avuç asker ve subayla gizlice Tolbert'in evine girdi. Tanıklar Doe'nin Tolbert uyurken onun bağırsaklarını kesip çıkardığını anlattılar sonradan. Tolbert'in destekçilerinden yirmi altı kişi çatışma sırasında öldürüldü. Eski cumhurbaşkanının cesedi yirmi yedi başka kurbanınıninkiyle birlikte bir toplu mezara atıldı. 22 Nisan'da on üç bakan kısa yargılamaların ardından idam edildiler. Eski yönetimin yandaşlarından pek çoğu tutuklandı.

Darbe Liberia'yı 25 yıl süren kaotik döneme sokacak olaylar dizinin başlangıcıydı. Bu dönemde iki uzun süreli iç savaş oldu, bir dizi oldukça renkli ve ne yapacakları önceden pek belli olmayan devlet yöneticisi geldi geçti.

Bir diktatör olmak için yapmanız gereken ilk şey çok açık: Bir ülkede gücü ele geçirmek. Ama bunu yapmak söylemek kadar kolay değil. Dünyadaki ülkeler sayılı ve güç elde etme, politikada söz sahibi olma tutkusuna sahip insanların sayısı çok fazla. Ama insan tarih boyunca gücün nasıl el değiştirdiğine baktığında doruğa ulaşan yol, arada sırada şaşırtıcı ölçüde kolay görünebilir. Bir diktatörlük heveslisi için pek çok olanak vardır. Kimileri yurtdışı aktörlerden yardım alır. Kimileri demokratik olarak seçilir. Kinilerinin gücü ellerine geçirmeleri rastlantılardan kaynaklanır. Ya doğru ana babanın çocuğudurlar ya da doğru zamanda, doğru yerde bulunmuşlardır. Kimileri farkında olmadan bir oyunda piyon olarak kullanılırlar.

Buna karşın çoğunluk için bir ülkenin denetimini ele almak sıkı çalışma ve iyi plan yapma gerektiren bir iştir. Diktatör olmanın değişik ülkelere ve değişik durumlara uyan pek çok yöntemi vardır. Şayet diktatör olma hayali kuruyorsanız bu rüyayı nasıl gerçekleştireceğinize çok fazla kafa yormanız gerekir. Tarih başarısız girişimlerle doludur ve başarısız bir girişim sizi çabucak sürgüne ya da biraz daha az şanslıysanız mezara gönderebilir. Neyse ki zaman içerisinde çok sayıda yöntem denenmiştir ve bunlar arasında sonuca ulaştıran, görece olarak yüksek başarı oranı gösteren bir dizi yöntem bulunmaktadır.

Bir kez diktatör olmaya karar verdikten sonra bunu *nerede* deneyeceğiniz sorusu gelir. Belki en doğal olanı kendi ülkenizdir, ama en iyi koşulların burada olacağı her zaman kesin değildir. Demokrasinin iyice yerleşip derin kökler saldıği bir ülkede diktatör olmak otoriter rejimlerden daha zordur. Diktatörler genellikle yönetimi daha önceki bir diktatörden devralırlar ve bir despotu genellikle bir başka despot izler. Bu kesin bir kural değildir. Örneğin Latin Amerika'da kısa bir süre önce diktatörlük olmasına karşın şimdi işleyen demokrasilere sahip Arjantin ve Şili gibi birtakım ülkeler vardır. Batı Avrupa'da da Portekiz ve İspanya'nın birer diktatörlük olmalarının üzerinden çok zaman geçmedi. Doğu Avrupa'daki diktatörlüklerin devrilmesinin üzerinden de daha da az zaman geçti.

Aynı zamanda bir demokrasi de her zaman sonsuza dek sürmez. Vladimir Putin ülkesini, eskiye kıyasla, işleyen demokrasilerin daha uzağına götürdü. Henüz dört dörtlük bir diktatör olarak adlandırılmayı

hak etmiyorsa bile çok sayıda şey asıl istediğinin tam da bu olduğunu gösteriyor. Birçok Latin Amerika ülkesinde demokratik olarak seçilen devlet yöneticileri, son zamanlarda kendi güçlerini artırdılar, basın özgürlüğüne kısıtlamalar getirdiler. Ancak bu, devlet yöneticilerinin mutlaka diktatör olacakları anlamına gelmez, ama daha önceki despotların bütün gücü kendi ellerine almak için izledikleri yolda ilerliyorlar. Ayrıca Latin Amerika'da diktatörlük ve demokrasi arasında gidip gelmek bir gelenektir.

Batı Avrupa'da bile demokrasinin güvende olduğu ve sonsuza dek süreceği varsayılmaz. Modern temsili demokrasi, göreceli olarak yeni bir buluş ve uzun vadede ne kadar dayanacağını önceden kestirmek zor. Halkın demokratik süreçler yoluyla kendi gücünü elinden bırakmasının da örnekleri bulunuyor. 2003 yılında Lichtenstein halkı, prens demokratik kurumların üzerinde yetki veren bir anayasayı ezici bir çoğunlukla onayladı. Prens parlamentonun önerdiği her türlü yasayı veto edebilir, hükümeti dağıtabilir ya da bakanları işten atabilir. Beyaz Rusya Devlet Başkanı Aleksander Lukaşenko'ya Avrupa'nın son diktatörü deniyor. Liechtenstein prensi II Hans-Adam'ın Avrupa'daki diktatörlerin sayısını iki katına çıkarmasına o kadar da yol kalmamış olabilir.

Bu yüzden yüreğinizde diktatörlük özlemi varsa vazgeçmek için hiçbir neden yok. Göreceğimiz gibi bir ülkede gücü ele geçirmek için çok iyi denenmiş bir dizi yöntem bulunmaktadır.

Bir darbe yapmak

1980 yılında Liberia'da Samuel Does'un gücü ele geçirmesi klasik bir *coup d'etat* ya da Türkçesiyle bir devlet darbesi. Devlet darbesi gücün bir anda ele geçirilmesidir, bir kural olarak var olan güç sistemi içerisinde küçük bir grup insan tarafından gerçekleştirilir. Bir kural olarak darbe yapanlar askerler arasından gelir.

Son yüzyılın en alışıldık güç ele geçirme biçimi devlet darbeleridir. Pek çok insanın Latin Amerika'yı sık sık darbe yapılan bir kıta olarak düşünmesi nedensiz değildir. Son yüzyıl içerisinde, örneğin Paraguay'da,

45 darbe ve darbe girişimi oldu. Yine de Bolivya'yla karşılaştırıldığında Paraguay çok dengeli bir yer gibi görünüyor. Bolivia 1825 yılında bağımsızlığını kazandığından bu yana 200 darbe geçirdi. Her yıla bir darbeden fazlası düşüyor.

Son 50 yılda Afrika özellikle darbelere maruz kalan bir kıta oldu. 1952 ile 2000 yılları arasında 33 Afrika ülkesinde 85 darbe yapıldı. Bu darbelerden 42 tanesi Liberia'nın da aralarında bulunduğu Batı Afrika'da yapıldı.

Darbe güce ele geçirmek için gözde bir biçim olsa da her yerde gerçekleştirilmesi olanaklı olmayan bir yöntemdir. Askerî tarihçi Edward Luttwak'a göre, bir darbenin olanaklı olması için şu üç etmenin bulunması gerekir:

Ekonomik az gelişmişlik

Darbeler için yoksul ülkeler varıl ülkelere göre daha elverişlidir. Yoksulluk sıklıkla halkın ülke politikasına daha az katılmasıyla el ele gider ve kentlerde yaşayanlar daha azdır. Güç az sayıda, eğitilmiş, varıl seçkinin elindedir. Gücün seçkinler arasında el değiştirdiği ülkelerde bir darbe sıradan çiftçiler ve endüstri işçileri için çok fazla anlam taşımaz. Bir önceki rejimde politik gücün yoksun olduklarından rejim değişikliğine direnmek için pek bir neden yoktur. Politik gücün çok sayıda insana ve kuruma yayıldığı, daha çok insanın savunacak şeylere sahip olduğu ülkelerde bir darbe gerçekleştirmek daha zordur.

Politik bağımsızlık

Bir darbe yapabilmek için gücün ele geçirileceği ülkenin politik olarak bağımsız olması gerekir. Güç başka bir yerdeyse onu ele geçirmek de olanaklı değildir. 1956 yılındaki Macar devriminde, göstericiler ordu, polis ve medya gibi bütün güç kurumlarının denetimini ele geçirdiler. Ne yazık ki gerçek güç Macaristan'da değil 1.600 kilometre uzaktaki Moskova'daydı. Sovyetler Birliği'nin Macaristan'ın içindeki ve çevresindeki güçleri yeni Macar yönetici güçlerinin denetimi dışındaydı. Devrimin başarılı olabilmesi için Rusya'da gerçekleşmiş olması gerekirdi.

Birimsel güç

Gücü doğrudan ele geçirebilmek için eşgüdümlü kılınıp merkezden denetlenilecek kurumlarda toplanmış olması gerekir. Şayet güç, hükümeti yalnızca bir cephe olarak kullanan birimler arasında paylaştırılmışsa ya da merkezi güce bağımlı olmayan yerel birimlere bölünmüşse bir darbe gerçekleştirmek daha zordur. ABD'nin erken dönemlerinde, tek tek eyaletlerin çok fazla özerkliğe sahip olduğu dönemlerde Washington DC'de bir darbe yapmakla pek fazla bir yere gelemezdiniz. Kongo Demokratik Cumhuriyeti'nde merkezi güç o kadar zayıf ki başkent Kinshasa'da bir darbenin size ülkenin geri kalan yerleri üzerinde denetim sağlayabileceği kuşkulu. Somali'de gerçekte merkezi bir güç hiç bulunmadığı için bir darbe yapma durumunda ele geçirilecek bir yönetim de yok.

Öyleyse kusursuz aday gücün küçük bir seçkinler grubunun elinde toplandığı, dışarıdan çok güçlü bir etkinin altında olmayan yoksul bir ülke. Kendinize darbe yapacak bir ülke bulduktan sonra eylemin kendisini planlama zamanı gelir. Kimlerin sizin planlarınıza katılacak kadar sadık olduğunu, var olan güç düzeneğinde yer alanlardan kimlerin size destek vereceğini ve kimlerin devletin yöneticisine ihanet etmeyeceğini bilmeniz gerekir. Karşı eylemlerle nasıl başa çıkacağınızı bilmeniz gerekir. Halka haberi nasıl vereceğinizi bilmeniz gerekir ve başka ülkelerin tepkilerine hazırlıklı olmalısınız.

En önemli kural askerlerin sizin tarafınızda olmasıdır. Askerî güçlerin desteği olmaksızın bir darbeyi gerçekleştirmek pratikte olanaklı değildir.

Dış ülkelerden destek sağlamak

Bir zamanlar ABD'den yardım almak için komünistlerin gücü ele geçirmesini engellemek istediğinizi söylemek yetiyordu. Aynı şekilde kendinizi bir kapitalizm savaşçısı ilan ettiğinizde Sovyetler Birliği'nden yardım alacağınızdan emindiniz. Özgürlüğünü yeni kazanmış Kongo'nun ilk seçilen başbakanı Patrice Lumumba, Ruslarla iyi anlaşmaya başladığında Amerikalılar endişelendiler. CIA Kongo bölge şefi Larry Devlin, CIA'in

Lumumba'yı öldürmek ve yerine kendi tercih ettikleri aday Mobutu Sese Seko'yu geçirmek için nasıl gizlice zehirli diş macunu kullanmaya çalıştığını anlatmıştı. Amerikalıların şansına Belçikalı ajanlar ve Kongolu direnişçiler onlardan önce davrandı. 17 Ocak 1961'de Lumumba öldürüldü, adsız bir mezara gömüldü, Mobutu gücü ele geçirdi.

Bir darbe için destek almak soğuk savaş zamanlarındaki kadar kolay değil artık. Şimdi Amerikan yardımına ihtiyacınız varsa devireceğiniz rejimin teröristleri desteklediği konusunda bir hikâye bulmanız gerekiyor. Şayet yabancı bir güç size yardım edemiyorsa paralı askerlerden destek almak da olanaklı.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra en fazla etkinlik gösteren paralı askerlerden biri Fransız Bob Denard'dı. Kariyeri boyunca çoğunlukla Fransa adına dövuştüğü yerler arasında Kongo, Angola, Yemen, Nijerya ve İran bulunuyordu. En gözde yerlerinden biri Afrika'nın doğu kıyısı yakınındaki Komorlar ada devletiydi. Denard, burada dört darbeye katıldı. Komorlar genelde darbelere elverişli bir yer. 1975 yılında ülke bağımsız olduğundan beri 20 darbe ve darbe girişimi oldu.

Komorların bağımsızlığını ilan etmesinin hemen ardından Denard, Cumhurbaşkanı Ahmed Abdallah'ı devirdi, onun yerine Fransa'nın tercih ettiği Ali Soilih'i geçirdi. 1978 yılında Denard bu kez de Soilih'in sol politikalara yönelmesinden hoşlanmayan Rodezya ve Güney Afrika'nın desteğiyle Komorlar'a geri döndü. 43 askerle birlikte cumhurbaşkanını devirdi, Abdallah'ı yeniden başa geçirdi. Kısa bir süre sonra Soilih öldürüldü, bunu yapanlar büyük olasılıkla Abdallah'ın destekçileriydi.

Denard, Komorlar'a yerleşti, bu ülkeyi Afrika kıtasına yapılacak askerî müdahaleler için üs olarak kullandı. Sonraki on yıl boyunca cumhurbaşkanının korumalarının şefi ve Komorlar'ın *de facto* yöneticisiydi. 1989 yılında Güney Afrika ve Fransa, artık paralı asker rejimini desteklemek istemiyordu. Abdallah öldürüldü, büyük olasılıkla cinayette payı olan Denard'ın ülkeyi terk etmesi gerekti.

1995 yılında yine geri döndü. Şişirilebilir Zodiac teknelerine binmiş 30 adamla 27 Eylül'de karaya çıktı, Cumhurbaşkanı Said Muhammed Cihar'ı indirdi. Ama bu kez Fransa'nın onun yakasını bırakmaya niyeti yoktu. 3 Ekim'de Fransız güçleri Komorlar'ı ele geçirdiler ve Denard'ı tutsak aldılar. "Yasa dışı etkinlikler planlayan bir çeteyle birlikte olmak"

suçundan dört yıl hapse mahkûm oldu; ama 2007 yılında öldüğünde cezasını henüz tamamlamamıştı.

Yurtsever, demokrat, heteroseksüel

Askerlerden ve belki başka ülkelerden de destek sağladıktan sonra merkezi güç etmenlerini tanımlamalısınız. Gerçek güç nerede? Kimlerin tutuklanması gerekiyor? Polisin ve emniyet güçlerinin hangi bölümlerinin önce yansızlaştırılması gerekiyor? Denetimi olabildiğince çabuk ele geçirmek önemlidir. Planlamanın mümkün olan en az sayıda kişiyi içermesi, olabildiğince gizli tutulması gerekir. Hedefinizdekilerin istihbarat örgütleri planlarınızın kokusunu alırlarsa darbeye engel olmak çok basit bir iştir.

Darbe sırasında radyo ve televizyonun denetimini hızla ele geçirmek önemlidir. Gücü ele geçirdiğinizde radyo ve televizyonda güç değişikliğini anlattığınız bir söylev yayınlanması gelenektir. Asla bir darbe olduğunu söylememelisiniz. Bunun yerine gücün ele geçirilmesine bir devrim, insan hakları için bir savaş ya da anayasal bir kriz nedeniyle düzenleme diyebilirsiniz. Ayrıca gücü ele geçirmenizin nedeni olarak aşağıdakilerden birini ya da birden fazlasını göstermeniz gerekir: Bunu yapmalıydık çünkü

- (1) rüşvet ve adam kayırmadan kurtulmamız gerekiyor,
- (2) anayasayı korumak zorundayız,
- (3) bir despotu yerinden etmek gerekir,
- (4) demokrasiyi getireceğiz.

22 Nisan 1990 sabahı, Federal Radio Corporation of Nigeria dinleyicileri aşağıda yazanları duydu:

Sevgili Nijerya vatandaşları. Ülkenin orta kuşağında ve güney bölgelerinde yaşayan yurtsever ve iyi niyetli vatandaşlar adına ben Yüzbaşı Gideon Orkar size General İbrahim Badamasi Babangida'nın diktatör,

çürümüş, uyuşturucu babası, kötü niyetli, vakancı, eşcinsellik yanlısı, savurgan, vatan haini yönetiminin devrildiği haberini vermekten sevinç duyuyorum.

Darbeci Gideon Orkar'ın diktatörlük, rüşvet, uyuşturucu suçları (uyuşturucu babası diye yeni bir sözcükle) ve genelde kötü niyetlilik suçlamalarını bir araya toplamayı başardığı parlak bir özet. Cinsel seçimler bile konuya dahil edilmiş. Ama Orkar'ın şanssızlığı İbrahim Babangida'nın rejiminin geri saldırması ve darbecileri ezmesi oldu. Orkar idam edildi.

Gördüğümüz gibi darbenin uzun, tarihi gelenekleri var. Doğru yapılan bir darbe, gücü ele geçirmek için etkili bir yoldur. Olumsuz yanı, başarısız kaldığınız taktirde başınıza gelecek olan sonuçlardır. En büyük olasılıkla karanlık bir hücrede uzun bir süre geçirmeyi, yurtdışında uzun zaman yaşamayı ya da çabucak idam edilmeyi göze almanız gerekir. Ayrıca bir darbe her koşul altında işlemeyecektir. Neyse ki doruğa ulaşmanın başka yolları da vardır.

Bira ve kesik kulaklar

Liberyalı savaş taciri Charles Taylor'un yaşamı sanki bir Hollywood filminden çıkmış gibidir. Taylor 28 Ocak 1948'de, Liberya'nın başkenti Monrovia yakınlarındaki Arthington'da doğdu. 1972 yılında ekonomi okumak için ABD'ye gitti. Burada politikayla ilgilenmeye başladı ve o günlerde Liberya cumhurbaşkanı olan William Tolberk'in 1979'da yaptığı resmi bir ziyaret sırasında Taylor, Liberya'nın New York'taki BM delegelerine karşı yapılan bir gösteriye önderlik etti. Daha sonra BM delegeliğini zorla ele geçirmekle tehdit ettiği için tutuklandı. Liberya'ya geri döndü, burada 1980 yılında Samuel Does'in Tolbert'e karşı yaptığı darbeyi destekledi. Bunun ödülü olarak Does'in yeni hükümetinde önemli bir konuma sahip oldu. Taylor bu konumu olabildiğince çok para elde etmek için kullandı, 1983 yılında neredeyse bir milyon dolar açık verdiği için kovuldu.

Taylor ABD'ye taşındı, ama 24 Mayıs 1984'te Massachussets'te tutuklandı, Liberya'ya teslim edilmek üzere hapishaneye kapatıldı. 1985 Eylül

ayında Taylor ve dört mahkûm, bulundukları yüksek güvenlikli hapis-haneden maskeli kovboylara yakışır şekilde kaçtılar. Kullanılmayan bir çamaşırhanenin penceresindeki demirleri eğyle kestikten sonra çarşaf-lardan yaptıkları bir halatla aşağı inip bir duvarın üzerinden atladılar, artık özgürdüler.

Firar eden öteki dört mahkûm sonradan yakalandı, ama Taylor kaç-mayı başardı. Libya'ya gitti, Muammer Kaddafi'den askerî eğitim aldı. Ardından Liberya'nın komşusu Fildişi Sahili'ne gitti, burada Liberya Ulusal Yurtsever Cephesi (NPFL: National Patriotic Front of Liberia) adında bir gerilla ordusu kurdu. 1998 yılının Aralık ayında Does'i de-virmek için Liberya'ya gitti.

Ama Taylor'un kendi gerilla ordusundan kaçan biri ondan önce davranmıştı ne yazık ki. 1990 Eylül'ünde Taylor'un eski müttefiki Prens Johnson, başkent Monrovia'yı ele geçirdi, Samuel Does'i tutsak aldı. Does'in batıl inançları olan bir adam olduğu belliydi. Johnson'un as-kerleri ona ait çok sayıda muska ele geçirdi. Bunlardan birini anüsüne gizlemişti. Filistinli bir gazeteciye Johnson'un Does'in sorgulamasını izleme izni verildi. Johnson karargâhını ziyaret eden yabancı gazeteci-lere bu vahşi videoyu gururla gösterdi, ardından bütün dünya televiz-yonlarında yayımlandı.

Videoda askerlerle çevrili Does'in iç çamaşırlarıyla oturduğu görülü-yor. Hemen karşısında boynunda el bombaları asılı bir zincirle Johnson oturuyor, bir Budweiser şişesinden içki içiyor. Bir kadın onu serinlet-mek için bir havlu sallıyor. Bir noktada Johnson yumruğunu masaya indirip emrindekilerden birine Does'in kulağını kesmesini emrediyor. Kulak kesilirken çok sayıda asker eski cumhurbaşkanını yerde tutuyor. Videonun bir versiyonunda Johnson kesilmiş kulaktan parçalar yiyor-muş gibi görünüyor. Does dışarı çıkarılıp öldürülüyor. Johnson kendi-sini Liberya cumhurbaşkanı ilan ediyor.

Johnson'un cumhurbaşkanlığı dönemi sadece birkaç gün sürdü ve Liberya'daki iç savaş devam etti. Johnson başarılı olmadıysa da ondan önce pek çok diktatörün gücü ele geçirmek için kullandığı bir yol iz-lemişti. Günümüzün diktatörlerinin birçoğu kariyerine var olan bir hükümete, işgal güçlerine ya da sömürge bir devlete karşı silahlı mu-halefetle başlamışlardır.

Mao'nun yöntemi

Gücü gerilla savaşı yoluyla ele geçirmenin iyi ve kötü yanları vardır. Sabır gerektirir. Bir bağımsızlık savaşı onlarca yıl sürebilir. Genelde her iki taraftan da çok sayıda askerinin yanı sıra sivillerin de öldüğü ve yaralandığı kanlı bir yöntemdir. Ayrıca kendiniz de öldürülebilir ya da hapse atılabilirsiniz.

Öte yandan birtakım yararları da vardır. Bir gerilla ordusuyla gücü ele geçirdiyseniz, eğer isterseniz devletin başına geçmeniz garantidir. Yandaşlarınız arasında kahraman konumuna getirilirsiniz. Ait olduğunuz etnik grup toplumun çoğunluğunu oluşturuyorsa bir önder olarak uzun yıllar başta kalmanızın yasallığını güvenceye almışsınız demektir.

Savaş verdiğiniz rejim bir sömürge rejimi, büyük bir imparatorluk ya da ahlaki olarak düşük görülen bir rejimse, uluslararası kahraman konumunu bile güvenceye alabilirsiniz. Bu savaş sırasında önemli gereçler ve manevi destek sağlayabilirsiniz. Üstelik sizi eleştirmenin yakışık almadığı, “ahlaki olarak yüksek bir konum”da duracağınız bir dönem sunar.

Paul Kagame, Ruanda'da, 1994 yılında, Juvénal Habyarimana yönetiminin dünyanın gördüğü en etkili kitle kıyımıyla yarım bir milyon arasında insanı öldürmesinin hemen ardından gücü ele geçirdi. Uluslararası kamuoyu dışarıda bakakalmış dururken cinayetleri durdurmanın onuru Kagame ve onun gerilla ordusu tarafından üstlenilebildi. Bu Kagame'ye bir tür “ahlaksal bağıışıklık” sağladı. Başka ülkelerin Kagame'yi insan hakları ihlaliyle suçlamaları kesinlikle olanaksızdı. Her zaman “Ruanda'da en korkunç suçlar işlenirken neredeydiniz?” diye sorabilirdi ki otoriter yönetimi konusunda eleştirildiğinde de hep bunu yaptı.

Bir gerilla ordusu çok daha ezici güçlerin karşısında bile dayanabilme üstünlüğüne sahiptir. Yine de bir gerilla ordusunun kazanması kesin olmaktan çok uzaktır. Bir gerilla savaşı başlatacaksanız önce koşulların zafere uygun olup olmadığını ve en uygun yöntemin hangisi olduğunu bulmanız gerekir. Başarılı bir darbe yapabilmek için pek çok koşulun yerine getirilmiş olması gerekir.

Açık hedef

Yaptığınız şeyin açık bir hedefi olmalı. Baskıcı rejime, istilacı güçlere karşı ya da bir ideoloji uğruna savaşmak olabilir bu. Belirgin bir hedef koymak yandaşlarınız için birleştirici olur, halkın dinlemesini kolaylaştırır ve askerlere savaşı sürdürecektir güç verir.

Yaygın destek

Toplumun büyük kesimlerinden destek almanız gerekir. Savaşta olduğunuz rejimin halk tarafından sevilmemesi gerekir ki siz sempati ve destek toplayabilesiniz. Bu yabancı bir işgal gücü, baskıcı bir yönetici ya da etnik bir azınlık olabilir.

Uluslararası destek güçleri

Uğruna savaşta olduğunuz dava için uluslararası sempati toplamak işe yarar. Bunu doğru pazarlama ve iyi lobi çalışmalarıyla sağlayabilirsiniz. Yabancı destekçiler para toplayabilir, silah temininde yardımcı olabilir, var olan rejime baskı yapabilirler. Komşu ülkelerden birinde dost bir yönetimin olmasının yararları vardır. O zaman çekilecek bir yeriniz, silah ve gereç nakli için bir yolunuz var demektir.

Askerî üstünlük

Bir gerilla ordusu çok daha büyük ve daha iyi donanımlı ulusal bir ordunun karşısında görece olarak zayıf bir konumdadır. Buna karşın pek çok nedenle bir gerilla ordusu askerî üstünlük sahibi olabilir. Şayet var olan rejim halk arasında beğenilmiyorsa hükümetin askerleri işlerini iyi yapmaya pek de hevesli olmayacaklardır. Savaş uzun sürdüyse bıkmış olabilirler. Bir gerilla ordusu genellikle başka askerî güçlerin çoğundan daha dayanıklıdır.

Bir gerilla savaşını kazanabilmek için bu ön koşulların hepsinin aynı anda yerine getirilmesi şart değildir. Örneğin Paul Kagame, 1994 yılın-

da Ruanda'da gücü ele geçirdiğinde, Ruanda halkının yaygın desteğine sahip değildi; çünkü ülkede yaşayanların yaklaşık yüzde on beşini oluşturan etnik bir azınlıktan geliyordu. Ama Tutsilerin baskı altına alınmasına (ve daha sonra soykırıma) bir son vermek gibi açık bir hedefi vardı; canı, baskıcı bir rejime karşı savaşıyordu; komşu Uganda tarafından destekleniyordu ve çok disiplinli, işini iyi bilen bir ordunun başındaydı. Isaias Afwerki Etiyopya hükümet güçlerine karşı çok zayıf bir konumdayken, hem de neredeyse hiç uluslararası destek olmaksızın, kahramanca bir bağımsızlık savaşı verdi. Bütün bu koşullara karşın, halk ve gerilla askerler arasında bağımsızlık isteği öylesine güçlüydü ki Eritre 1993 yılında bağımsız bir diktatörlük olana kadar otuz yıl süren bir bağımsızlık savaşı verildi..

Mao Zedong başarılı bir gerilla savaşı verdi, sonunda Çin diktatörü oldu. Bu yüzden Mao'nun ilerleme biçimine dikkat etmek gerekir. Mao *Gerilla Savaşı Üzerine* adlı kitabında başarılı bir gerilla savaşının geçmesi gereken üç aşamayı anlatır. İlki savaştığınız davaya destek sağlamak için halka yönelik propaganda kampanyasıdır. İkinci aşama askerî üslere, stratejik olarak önemli altyapıya ve politik hedeflere yönelik saldırılardır. Bu düşmanı zayıflatmak, moralini bozmak için yapılır, aynı zamanda güç göstermek destek toplamaya yarar. Üçüncü aşama kentleri kurtarmak, hükümeti devirmek ve ülkenin denetimini ele geçirmek için geleneksel savaş yapmaktır. Zaman dizilimi mutlak değildir. İhtiyaca göre aşamalar arasında ileri geri gidip gelinebilir ve aşamaların bütün ülkede aynı anda, aynı tempoda olması gerekmez.

Mao'nun gerilla savaşı teorileri bütün dünyada gerilla liderleri tarafından okunur. Vietnam savaşı sırasında Amerikan askerleriyle çarpışan Vietkong ve Rodezya'da Robert Mugabe bunları kullananlar arasındadır.

Bir özgürlük savaşından sonra gücü ele geçirmek size açık bir üstünlük sağlar. Zaferden sonraki ilk seçimi kazanacağınız kesindir. Ahlaki üstünlükle de birleştirildiğinde bu size bir diktatör olma yolunda çok iyi bir çıkış noktası sağlar.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra başka pek çok Afrikalı entelektüel gibi Robert Mugabe de, sömürgecilik karşıtı hareketlere katıldı. Rodezya yetkilileri tarafından tutuklandı, on yıl hapis yattı. Rodezya 1965 yılında bağımsızlığını ilan etti, ama ülke uluslararası bir parya, bir kölecilik

devletiydi, siyahlar beyazlarla aynı haklara sahip değillerdi. Başka hiçbir ülke Rodezya'nın bağımsızlığını onaylamadı. Hem politik, hem askerî olarak Mao'dan esinlenen Mugabe savaşını sürdürdü, 1979 yılında beyaz azınlık rejimi teslim oldu. Zimbabve'de ilk özgür seçim 1980'de yapıldı. Mugabe ve onun partisi ZANU oyların yüzde altmış üçünü aldı. Mugabe başbakan olduğunda bütün dünya arkasındaydı.

Mugabe hemen rakiplerinden kurtulmaya girişti. Çiçeği burnunda başbakan ünlü Beşinci Tugay'ını kurduğunda kendi Shonalarının tersine Ndebele halkının yerleşim yeri olan Matabeleland'da birtakım mırıltılar yükseldi. Bu tugayda Kuzey Kore'de eğitim almış seçkin askerler bulunuyordu. Yirmi binden fazla insan öldürüldü, binlercesi toplama kamplarına yerleştirildi ve işkence yapıldı. Operasyona şiirsel bir ad verilmişti; Gukurahundi. Shona dilinde bu "İlkbahar yağmurundan önce samanları temizleyen erken yağmur" anlamına geliyordu.

Zimbabve yetkilileri Gukurahundi'yi halkın geri kalanından ve yabancılardan gizlemeye çalıştı. Kimi diplomatlar ve gazeteciler neler olduğunu bilse de resmi olarak bilinenler görelî olarak çok azdı. Mugabe'nin özgürlük savaşına katkıları 1990'lı yıllarda ülke içinde ve dışında onu kahraman konumunda tutmayı sağlıyordu. Bu sıralar Mugabe şimdiden iyice yerleşik bir diktatör olmuştu bile.

Muhteşem seçim kampanyası

Prince Johnson, Samuel Doe'yu öldürdükten sonra Liberia'daki iç savaş giderek çeşitli gerilla kuvvetleri arasında daha da kaotik bir çekişmeye dönüştü. İç savaş resmi olarak 1995 yılında, uzun görüşmelerin ardından son buldu. 1997 yılında seçim yapıldığında Charles Taylor cumhurbaşkanı adayı olma fırsatını kaçırmadı.

Hiç kimse Taylor'u seçim kampanyasında yalan söylemekle suçlamaz. Şu çarpıcı sloganla katıldı seçime: "He killed my ma, he killed my pa, but I will vote for him" (Annemi öldürdü, babamı öldürdü ama ben ona oy veriyorum). Ve oyların yüzde 75'ini aldı. Seçim başarısının temel nedeni halkın, seçimi yitirmesi halinde Taylor'un yeniden iç sa-

vaş başlatacağından ölesiye korkmasıydı. Daha sonra cumhurbaşkanı seçilip Nobel barış ödülü kazanacak olan Ellen Johnson Sirleaf oyların yalnızca yüzde 10'unu almıştı.

Diktatör olmak için mutlaka zor kullanmak gerekmez. Taylor'un kanıtladığı gibi demokratik olarak seçilip sonradan diktatör olmak da pekala mümkündür. Özgürlük kahramanları için askerî zaferden seçim zaferine giden yol çok kısadır. Gücü kendi elinize geçirmeden önce seçim sonuçlarında hile yapma konusunda olanaklarınız görece olarak daha kısıtlıdır. Bu olanağı ancak sonunda seçimleri kendiniz düzenlemeye başladığınızda elde edersiniz. Bir sonraki bölümde bu konuyu ele alacağız.

Disneyland rüyası

Günümüz diktatörlerinden pek çoğunun devlet başkanı olmak için kendilerini zorlamaları hiç gerekmemiştir. Bu konum onlara doğrudan miras kalmıştır. Diktatör olmanın en emin yollarından biri diktatör bir babaya sahip olmaktır gerçekten de. Devleti miras almak eski bir gelenektir. Norveç'te olduğu gibi gerçek politik gücü olmayan bir kral ailesi simgesel olarak başa geçirilir. Bunun dışında dünyada pek çok gerçek monarşi de bulunmaktadır.

Azerbaycan Cumhurbaşkanı İlham Aliyev 2003'te görevini babası Haydar Aliyev'den devraldı. Suriye'de Başir Esad, 29 yıl ülkeyi yöneten babası Hafız Esad 2000 yılında ölünce cumhurbaşkanı oldu. Gabon'da Omar Bongo 2009 yılında ölünce oğlu Ali Bongo Ondimba cumhurbaşkanı oldu. Togo Devlet Başkanı Gnassingbe Eyadéma 2005 yılında öldüğünde ardılı olarak oğlu Faure Gnassingbe gösterildi. Komşu ülkelerden gelen baskı sonucunda Gnassingbe geçici olarak devlet başkanlığından çekildi, ama aynı yıl içerisinde yaygın biçimde hile karıştırılan bir seçimle yeniden cumhurbaşkanı seçildi.

Kuzey Kore'de devlet başkanının hanedandan seçilmesi bir kural oldu. 2011 Aralık ayında babasının ölümü üzerine devletin başına Kim Jong-

un geçti. Böylece Jong-un dedesi Kim Il-sung ve babası Kim Jong-il'den sonra hanedanın üçüncü diktatörü oldu.

Bir de klasik tek yöneticili monarşiler vardır. Svaziland'da Kral III. Mswati, Kral II. Sobhuza'nın ardından tahta geçti, Brunei'de Sultan Hassanah Bolkiah, babası Omar Ali Saifuddien'in yerine geçti, Ürdün'de Kral Hüseyin 1999 yılında öldüğünde tahta oğlu kral II. Abdullah geçti.

Babası Zayed bin Sultan Al Nahyan 2004'te öldüğünde, Şeyh Halife bin Zayed bin Sultan Al Nahyan hem Birleşik Arap Emirlikleri cumhurbaşkanlığı hem de Abu Dabi emirliği görevini üstlendi. Buna ek olarak şu andaki emirlerin konumlarının aileden geldiği diğer altı emirlik, mutlak monarşiyle yönetilmektedir.

Yönetim her zaman babadan oğla geçmez. Suudi Arabistan'da Kral Abdullah, tahtı üvey ağabeyi Kral Fahd'dan devraldı. Kral Fahd da yönetimi, Suudi Arabistan'ın kurucusu Kral Abdul-Aziz'in ürettiği etkileyici sayıdaki kardeşler yığını arasında bir başka üvey ağabeyinden devralmıştı.

Bir ülkede devlet gücünü miras almaya yatırım yapmak, umutlu bir diktatör adayı için küçük bir sorun içerir. Babanız diktatör değilse bir diktatörlüğün size miras kalması şansı oldukça düşüktür. Ama yine de bütünüyle olanaksız değildir. Bunu başarmanın en kolay yolu bir diktatörlük mirasçısıyla evlenmektir. Mirasçı gücü devraldığında tek yapılacak şey ondan kurtulmanın bir yolunu bulmak, sonunda söz konusu kadını ya da erkeği kenardan aşağı yuvarlamaktır.

Seçtiğiniz kişiye yakınlaşmak için mirasçının nerelerde gezindiğini bulmanız gerekir. Sıklıkla Fransız Riviera'sı, Monaco ya da Karaib adalarından biri gibi lüks tatil yerlerinde bulunurlar. Dünyanın tatil cennetlerinde *playboy* prensleri ve parti prensesleriyle takılmak en tepeye ulaşmanın keyifli yollarından biridir. Tek gereken şey insanın kime yatırım yapacağını bilmesidir.

Bu her zaman o kadar kolay değildir, çünkü bir diktatörün çocuklarıyla arası bozulabilir ve başkaları onun gözdesi durumuna gelebilir. Örneğin Kuzey Kore'de Kim Jong-nam uzun süre Kim Jong-il'in seçtiği mirasçı olarak görüldü, sonra baba fikrini değiştirdi. Bunun nedenlerinden biri diktatörün oğlunun Disneyland'a gitmek istemesiydi. Ne yazık ki Kuzey Kore'de Disneyland yoktu. Mayıs 2001'de Jong-nam, Tokyo hava alanında "Pan Xiong" (Şişko Ayı) takma adlı sahte bir Dominik pasaportuyla tutuklandı. Yanında iki kadın ve dört yaşındaki oğlu vardı. Jong-nam günlerce

gözetiminde tutuldu, sonra Çin'e gönderildi. Sorgusu sırasında Japonya'ya Tokyo yakınlarındaki Disneyland'ı ziyaret etmeye geldiğini söyledi. Jongnam'a kalırsa babasıyla arasının bozulmasının nedeni ekonomik reformlar yapmak istemesi ve bu yüzden bir kapitalist gibi görülmesiydi. Şimdi Macau'da yaşıyor, partilere düşkünlüğü ve kumarbazlığıyla tanınıyor.

Ne yazık ki olaylar her zaman diktatörlerin planladıkları gibi gelişmez. Mısır'da uzun süre cumhurbaşkanlığı yapan Hüsnü Mübarek'in oğlu Gamal, ülkenin başına geçmesi için gerekli koşulları hazırlamış gibi görünüyordu. Mübarek Şubat 2011'de devrilince Gamal'ın politik kariyeri de son bulmuş oldu.

Genelde yerleşik monarşilerde tahtı devralacaklara yatırım yapmak akıllıca bir karar olur. Buralarda hanedanın devamı için açık birtakım kurallar bulunur ki bu da belli bir güvence sağlar. Sağlam bir tüyo isteyenler için Ekvator Ginesi'nde diktatörün oğlu Teodorin Ngueme Obiang'ın babası Teodor Nguema Obiang Mbasogo'nun ardından başa geçirilmeye hazırlandığını gösteren çok fazla işaret olduğu söylenebilir. Teodorin partiler, hızlı arabalar, güzel kadınlarla mutlu bir sosyete yaşamı sürüyor. Bu konu diktatörün ailesi ve arkadaşlarıyla ilgili bölümde daha geniş olarak ele alınacak.

Erkeklerinse Kazakistan Cumhurbaşkanı Nursultan Nazarbayev'in kızı Dariga Nazarbayeva'ya yatırım yapmaları gerekir. Nazarbayeva Kazakistan parlamentosunda ve babasının ardılı olacağı söyleniyor. 2007 yılında boşandığı için evlenmeye uygun. Tahtın varisi olma konumu son yıllarda biraz sallantıya girdi, çünkü birtakım konularda babasına politik olarak meydan okumaya başladı. Pek çok kişi Özbekistan'da Cumhurbaşkanı İslam Kerimov'un yerini kızı Gülnara Kerimova'ya bırakacağını düşünüyor. Ama gelişmeleri izlemek önemli. Birtakım yorumcular onun şansını yitirdiğini söylüyorlar, çünkü Gülnara, babasının politikalarına karşı kuşkucu davranıyor. Elinizde diktatörün gözünden düştüğü için mirastan mahrum bırakılmış bir diktatör çocuğuyla kalakalmanız riski olabilir.

Gücü ele geçirmenin pek çok yolu vardır. En önemlisi tek başına yönetmeye karar verdiğiniz ülkeye hangi yöntemin en uygun olduğunu bulmaktır. Ama bir kez diktatör olmayı başardığınızda sorunlar bitmiş demek değildir. Gücü ele geçirmek kolaydır. Dorukta kalmayı sürdürebilmek çok daha zordur.

2. Güç nasıl elde tutulur

Batı Afrika ülkesi Sierra Leone 1992 yılında, Tümgeneral Joseph Saidu Momoh tarafından yönetiliyordu. Momoh 1985 yılında tek aday olduğu bir halk oylamasıyla iktidara gelmişti. Sierra Leone küçük ve çok yoksul bir ülkeydi ve Devlet Başkanı Momoh'un yönetimi altında ekonomik durum daha iyiye gitmedi. 1991 yılında komşu Liberia'daki iç savaş Sierra Leone'ye sıçradı ve burada iç savaş 11 yıl sürdü.

1992 Nisan ayında genç Yüzbaşı Valentine Strasser elmastan zengin bir bölge olan Kenema'da bir şirketi yönetmeye gönderildi. Strasser şimdiye kadar yaşamındaki en büyük başarıyı dans pistinde göstermiş, diskoteklerde çok sayıda yarışma kazanmıştı. Kendisi farkında olmasa da onu büyük şeyler bekliyordu. Hükümet askerleri bölgede eylem yapan acımasız isyancıları yola getirmeye çalışıyorlardı, ama Devlet Başkanı Momoh bir diktatörün en önemli kurallarından birini unutmuştu: Askerlere ücret vermek.

Kenema'da Strasser üç aydır para alamadıklarından yakınan askerler tarafından karşılandı. Genç ve hırslı subay durumu düzeltmeye karar verdi, askerlere sorunu çözeceğini söyledi, başkent Freetown'a geri dönmek için bir arabaya atladı. Yoldayken başkente Devlet Başkanı Momoh'u devirmeye gittiği söylentileri yayıldı. Momoh'un karargahına ulaştığında iktidardaki diktatör bir karşılaşmaya hazırlıklı değildi, hemen yönetimden çekildi.

Yani olayın bir versiyonu böyle. Strasser'in kendisiyle birlikte başkanlık sarayına giden küçük bir grup genç subayın yardımıyla Momoh'u devirmeyi planladığını öne sürdü başkaları. Geldiklerinde Momoh'u üzerinde sabahlığıyla banyoda otururken bulmuşlar. Anlatılanların hangisi doğru olursa olsun Momoh direnmeden teslim oldu, çabucak bir helikoptere bindirilip komşu ülke Gine'ye gönderildi.

25 yaşındaki Strasser yönetimi devraldı ve dünyada konumunu miras yoluyla edinmemiş en genç devlet yöneticisi oldu. Genç subaylardan oluşan bir cuntayla birlikte Sierra Leone'yi 1996 yılına kadar yönetti, ardından Strasser'in kendi yandaşlarının yönettiği bir başka darbeye devrildi. Kendisinden önceki diktatör gibi ülkeden çıkarılıp Gine'ye gönderildi ve elinde kalan tek unvan disko kralı oldu.

Strasser'i iktidara götüren yol başka pek çok diktatörünkinden daha kolay ve daha kısıydı, ama tarihte rastlantı sonucu gerçekleşen tek darbe değildir. Doğru zamanda, doğru yerde bulunuyorsanız diktatör olmak kesinlikle zor bir iş değildir. Tarih bir başka noktayı daha aydınlatır: Sorun her zaman iktidara gelmek değildir. Buna karşın iktidarı uzun süre elde tutmak ustalık, incelik ve yetenek gerektirir ve belli ki Strasser bunlardan yoksundu.

Ortadan kaybolan muhalefet

Bir diktatörün yaşamı tehlikelerle doludur. Çok fazla kıskançlık uyandıran ve size çok fazla düşman kazandıran bir iştir diktatörlük. Her zaman darbe, devrim ve suikast tehlikesi vardır. Ayrıca sürekli olarak halk ayaklanması, uluslararası eleştiriler ve demokratik reform çılgınlıkları konusunda uyanık olmanız gerekir. Neyse ki bunları karşılamak için yöntemler vardır. Tecrübeler etkili bir güvenlik sistemi, iyi düşünülmüş bir propaganda planı ve zarif politik manevralarla yönetici konumunuza ömür boyu elde tutabileceğinizi göstermektedir. Kimi durumlarda bundan da daha uzun bir süre. 1994 yılında ölen Kim İl-sung Kuzey Kore'nin ebedi devlet başkanı olmayı sürdürüyor.

En iyi despot bile kendi sahasında dirençle karşılaşır. Bir diktatörün ne kadar muhalefete izin vereceği değişir, ama kar topunun yuvarlanarak büyümeye başlaması ve muhalefetin durdurulamaz olması için genellikle çok bir şey gerekmez. Neyse ki politik muhalefeti sınırlamak ve durdurmak için bir dizi iyi denenmiş önlem vardır.

Doğu Almanya'da Stasi tarafından kusursuz biçime getirilen "muhbir toplumu" iyi işleyen bir yöntemdir. Sürekli olarak tutuklanmaktan

korkan bir toplum kolay boyun eğen bir toplumdur. Muhaliflerinize dehşet saçmak da halkı muhalefetten uzak tutmak için klasik bir diktatör tekniğidir. Bunu yapmanın en kolay yolu onları yeryüzünden silmektir. Latin Amerika diktatörlüklerinde yetkililerin insanları ortadan kaldırması o kadar gündelik bir şeydi ki “yok olmak” pasif bir fiil oldu. İnsanlar “birinin yok öldürüldüğü”nu söylüyorlardı. 1976’dan 1981’e kadar Arjantin diktatörü olan Jorge Rafael Videla 2012 yılında kendi rejiminin yedi sekiz bin insanı ortadan kaldırdığını itiraf etti. Cinayet ve işkenceden hapis yatan ihtiyar, eski diktatör, 2013 yılında ölene dek, bu insanların öldürülmesinin gerekli olduğunu düşünüyordu. Bu cinayetleri gizemli ortadan kaybolmalar gibi göstermeyi en büyük yanılsı olarak görüyordu.

“Diyelim ki yıkılma tehlikesine karşı bir savaşta yedi sekiz bin kişinin ölmesi gerekiyor. Başka hiçbir çözüm yok. Yıkılma tehlikesine karşı savaşı kazanmak için bedelin bu olduğunda ve bunun toplumun farkına varmadan yapılması gerektiğinde anlaştık. Ülke içinde ve dışında protestolardan kaçınmak için bu insanların yok olmaları gerektiğine karar verildi. Her yok olma bir cinayeti gizleme girişimi olarak anlaşılabilir,” diyordu Videla yazar Caferino Reato’yla bir röportajında.

Eski diktatör sol muhalefetin çocuklarının kaçırılıp evlat edinilmek üzere başkalarına verildiklerini de anlatıyordu. Umutları bu çocukların yeni ailelerinde sağlıklı bir aşırı sağ eğitimi almaları ve askerî bir şekilde yetiştirilmeleri idi.

Neyse ki iktidarı elde tutmanın daha az zorbaca yöntemleri vardır. Yeterince zenginseniz kendinize destek satın alabilirsiniz. Katar Emiri Şeyh Hamid bin Halifa Al Thani alışılmadık yüksek bir yaşam standardını koruyarak halkını hoşnut tutuyor. Bu petrol zengini emirliğin 250.000 vatandaşının ortalama geliri 400.000 doların üzerinde.

Bir seçim nasıl kazanılır

Başka devlet başkanları gibi diktatörler de toplumun bir bölümünün itirazları ve muhalefetiyle karşılaşır. Ama demokrasilerdekinin tersine

bir diktatörün topluma aldırmadan gücü elinde tutmak için çok sayıda yardımcı gereci vardır.

Modern bir diktatörlükte muhalefetin demokratik bir seçim yapılmasını talep etmesi normaldir. Ayrıca bir diktatör olarak demokratik reformlar yapma konusunda uluslararası baskıya maruz kalırsınız. Bu baskının sertliği değişebilir. Çoğunlukla baskı o kadar hafiftir ki kolayca gözardı edilebilir. Çok fazla petrole sahip bir ülkede diktatörseniz otoriter yönetiminize karşı çıkışların BM koridorlarında fısıldaşmalarla sınırlı kalma olasılığı fazladır. Örneğin Suudi Arabistan, otoriter ve baskıcı bir rejimle yönetilmesine karşın, dünya Arap petrolüne bağımlı olduğu için uluslararası eleştirilere maruz kalmaz. Buna karşın Zimbabve’de bir damla petrol yoktur. Bu yüzden de Cumhurbaşkanı Robert Mugabe’nin yönetimine karşı demokratik baskılar konusunda uluslararası sesler daha yüksek çıkar.

Diktatörlüklerde aslında seçime gerek yoktur. Bir diktatörün ne kadar başta kalacağını belirleyen şey halkın iradesi değildir sonuçta. Çünkü halk kendisi için neyin iyi olduğunu da bilmez, bunu siz bilirsiniz. Pek çok durumda seçim yapmak yararlı olabilir; örneğin Norveç gibi idealist minik ulusların can sıkıcı yöneticilerinin çenesini kapatmak gibi.

Küçük bir muhalefete izin vererek karşıtlarınızın neler yaptığı konusunda daha kolay fikir sahibi olabilirsiniz. Seçim yapmak demokratik reformlar yapma isteğini gösterir ve bunu eleştirilere karşı savunma olarak kullanabilirsiniz. Üstelik her şeyi doğru yapar ve istediğiniz sonucu çok fazla gürültü çıkmadan elde ederseniz bir seçim yasallığınıza katkıda bulunur.

Neyse ki seçim zaferini güvenceye almanın pek çok yöntemi vardır. Seçim sandıklarını kendi oy pusulalarınızla doldurmak en çok kullanılan yöntem olmayı sürdürüyor. Sorun bunun kolayca açığa çıkarılabilen bir teknik olması. Cep telefonlarıyla çekilmiş fotoğraflar ve videolar kolayca seçmenler arasında yayılabilir ve bu hem ülkede hem de yurtdışında protestolara neden olur. “Oy pusulası doldurma”-ya da sandık doldurma da denebilir-kimi durumlarda işleyebilir; ama eğilim, açığa vurulması daha zor yöntemler yönündedir.

Seçimden önce iyi hazırlık yapmak seçim günü dikkat çekecek şeyler yapmak zorunda kalmamanızı sağlar. Kuralları sizin koyduğunuzu ve

bunların seçim sonuçlarından asla kuşku duyulmayacak şekilde uygulanabileceklerini unutmayın.

Medyanın kontrolü size en büyük vurucu gücü sağlar. Ülkenin en önemli televizyon kanallarının tam denetimini ele geçirmeye bakın. Tüm yayınları tekelleştirmek hiç de güç değildir ve diktatörler arasında bu bir kuraldır. Devlet kanallarının sizi destekleyenlerle dolu olmasını sağlayın, bağımsız kanalların eleştirel olduklarında kolayca kapatılabilmeleri için gerekli ruhsat koşulları hazırlayın. Baş ağrıtan medya, bürokratik ve teknik ayrıntılarla kolayca susturulabilir böylece. Ülkeye ya da cumhurbaşkanına hakaret etmeyi yasaklayan yasalar da tepkileri durdurmakta işe yarar. Muhalefete medyada, oldukça sınırlı bir alan bırakırsanız iyi olur. Bu özgür seçim aldatmacasını bir nebze daha gerçekçi gösterir.

Kendinizi nasıl sunacağınız önemlidir. Medyanın doğal olarak sizin politik başarılarınıza, hükümetin iyi amaçlar için ne kadar para harcadığına, uluslararası arenada ne kadar önemli bir rol oynadığınıza odaklanması gerekir. Cesur bir kabadayı imajı kimileri için çok iyi sonuç vermiştir. Rusya'nın güçlü adamı Vladimir Putin'in özenle yaratılan "sporcu ve doğa adamı" imajı buna iyi bir örnektir. Kaplan avlarken, balık tutarken, at sırtında üst gövdesi çıplak otururken pozları vardır. Gerçekte ne kadar sporcu olduğunuzun hiçbir önemi yoktur; önemli olan iyi bir fotoğraf çekirme fırsatını değerlendirmektir.

Bunun dışında kendinizi bir devlet adamı olarak sunmanız önemli. Bu yüzden televizyonda, ulusun önderi olarak görevlerinizi yerine getirirken, seçim kampanyasına aktif olarak katılırken olduğundan daha fazla gösterilmeniz gerekir. Sizi öven yorumlar ve muhalefeti gülünç düşüren haberler yazmaları için seçim kampanyasını medyanın kendisine bırakabilirsiniz. Bir kez medyanın kontrolünü ele geçirdikten sonra karşıtlarınızı karalamak çok kolay bir iştir. Örneğin muhalefetin dış ülkelerdeki örgütlerle bağlantıları, onların her zaman emperyalist güdülerini olan ülkeler hesabına çalıştıklarının açık bir göstergesidir.

Muhalefete oy verecek olanların seçmen kayıtlarını güçleştirerek seçimi kolayca yönlendirebilirsiniz. Sizin önderliğinize ve yardımseverliğinize bağımlı olan askerler, mahkûmlar, devlet memurları, devlet işletmelerinde çalışanlar gibi insanlar size oy vermeye toplumun başka kesimlerinden daha fazla eğilimlidir. Bu yüzden onların sürüler halinde,

mümkünse çalıştıkları yer tarafından kayıtlarının yapılmasını sağlayın. İşletmeler çalışanları için seçimi örgütleyip onları oy sandıklarına otobüslerle de götürebilirler.

Size desteğin az olduğu bölgelerde seçim sandıklarının yerleştirildiği yerlerin geç açılıp erken kapanmasına dikkat edin. Buralarda oy pusulaları yetersiz, seçmen listeleri eksik olsun. Bunlar insan kaynaklı yanlışlar diye kolayca savuşturulabilecek ve hile kanıtı oluşturmayan küçük düzensizliklerdir. Yoksul bölgelerde yiyecek ve içecek dağıtarak oy satın almak da genellikle işe yarar.

Muhalefeti taciz etmek ve tutuklamak klasik bir tekniktir. Sorun bunun da sandık doldurma gibi, kolayca protestolara götürebilen bir yöntem olmasıdır. Kuzey Kore gibi, toplumun üzerindeki sıkı denetim yüzünden zaten çok az kişinin protesto etmeye cesaret edebildiği ülkelerde işe yarayabilir. Şiddet kullanmak yerine aday olarak kayıt yaptıurma sürecini her zaman teknik bir ayrıntı yüzünden durdurma fırsatı yaratacak biçimde iyice karmaşılaştırmak ve muhalif politikacılarının seçime katılmalarını böyle engellemek daha yaygın kullanılan bir yöntemdir.

Muhalefeti denetlemek için sıkça başvurulmuş başka bir strateji de muhalefeti diktatörün kendisinin örgütlemesidir. Kazakistan'da muhalefeti bastırdığı yönünde eleştiriler karşısında Cumhurbaşkanı Nursultan Nazarbayev, kızı Dariga Nazarbayeva'nın muhalefet partisi Asar'ı ("Hep birlikte") kurmasına izin verdi. Kızı 2004 yılı seçimlerinde parlamento'ya girdi. Nazarbayeva bir dönem medya şirketi Habar'ın başındaydı ve ayrıca şirket hisselerinin de bilinmeyen bir miktarını elinde tutuyordu. Bu şirket seçim zamanları genelde yalnızca hükümet yanlısı partilerin haberlerini vermekteydi. Örneğin 2004 seçimlerinde Habar'ın seçim haberlerinin yaklaşık yarısı Asar'la ilgiliydi. Asar daha sonra cumhurbaşkanının partisi Otan'la birleşti.

Bir başka örnek, 2012 Şubat'ındaki Türkmenistan seçimleridir. Çok sayıda aday seçime katıldı, ama bütün adaylar Devlet Başkanı Gurbangulu Berdimuhamedov'un partisinden geliyorlardı. Bütün adaylar seçim kampanyalarında Berdimuhamedov'a övgüler yağdırdı ve hiçbirisi, seçmenlerin onları seçmesi için istekte bulunmadı. Berdimuhamedov'un ezici bir zaferle, oyların yüzde doksan yedisini alarak seçimi kazanmasında şaşırtıcı bir yan yoktu.

Josef Stalin'in sekreterine göre Sovyet diktatörü şunları söylemişti: "Partide kimlerin nasıl oy kullandığı bence bütünüyle önemsiz. Önemli olan şu: Oyları kim, nasıl sayacak." Ünlü komünist her zamanki gibi burada da önemli bir noktaya değinmiş. Seçim sandıklarının gece boyunca gözlerden uzak bir yerde kalmalarını sağlayın, gerisi kolay.

Uluslararası seçim gözlemcilerini dışarıda tutmak giderek zorlaşıyor. BM ve başka uluslararası örgütler, otoriter rejimlerde seçimleri gözlem altında tutmak için yoğun biçimde çalışıyorlar ama bu yüzden çok kaygılanmaya gerek yok. Yandaş gözlemciler, örneğin başkalarının seçim hilelerini açığa vurduğu taktirde kendisi de zarar görecektir. Ülkelerden gelen gözlemciler yerleştirmek için lobi çalışmaları yapılabilir. Gözlemciler başka diktatörlüklerden ya da seçime katılan diktatörle arasını iyi tutmak isteyen başka ülkelerden gelebilir. Ayrıca iki ya da daha fazla sayıda örgütten gözlemciler bulundurmakta yarar vardır. Gözlemciler, sıklıkla olduğu gibi, değerlendirmelerinde anlaşmazlığa düşerlerse inandırıcılıkları zayıflar. *Bağımsız Devletler Birliği* adında, eski Sovyet cumhuriyetlerinden oluşan ve merkezi Beyaz Rusya'da bulunan bir kulüpten gelen gözlemciler, kuşkulu bir seçimi onaylama konusunda örneğin Avrupa Birliği gözlemcilerine göre daha kolay ikna edilebilirler.

İyi bir diktatör elbette bir seçimi ne kadar büyük bir yüzdeyle kazanacağına kendisi karar verebilir. Sorun sıklıkla en sağduyulu sayının hangisi olacağıdır. Yüzde doksan dokuz göreceli olarak yaygındır. Küba'da 2008 parlamento seçimlerinde hem Raul hem Fidel Castro kendi seçmenlerinin oylarının yüzde doksan dokuzunu aldılar. Kuzey Kore'nin eski diktatörü Kim Jong-il 2009 parlamento seçimlerinde kendi bölgesinde yüzde 99,9 oy aldı. Kuzey Kore'de seçimlere katılma oranı yüzde 99,98'di. Saddam Hüseyin Ekim 2002'de, halkın kendi yönetimine yedi yıl güvenip güvenmediğini sorduğu halk oylamasında yüzde yüz oy alarak rekor kırdı. 2012 Mart ayında cumhurbaşkanı seçimlerinde diktatör aday Vladimir Putin, Çeçenistan'ın başkenti Grozni'de 451. seçim bölgesinde 1.482 oy aldı. En yakın rakibi, Komünist Parti Başkanı Gennady A. Zyuganov tek bir oy aldı. 451. bölgede kayıtlı seçmen sayısı 1.389 olduğundan Putin seçimi yüzde 107 kazanmıştı. Etkileyici.

Soru, bir diktatörün alması gereken yüzdenin ne olduğudur. Seçim zaferi aşırı büyükse protestolara götürebilir ama çok düşükse muhalefetin politikaya katılması taleplerine neden olabilir. Yüzde doksanın üzerindeki sayılar her zaman kuşku uyandıracaktır ama kimi diktatörler eleştirmenlerin ne dediğini bir türlü anlayamaz. Beyaz Rusya Devlet Başkanı Aleksander Lukaşenko, batılı politikacıları memnun etmenin ne kadar zor olduğundan yakınıyordu. 2006 seçimlerinde Lukaşenko resmi sayılara göre yüzde 93,5 oy almıştı. Batının seçimde hile yapıldığı suçlamaları karşısında diktatör sonucu yüzde 86'ya indirip kendi ağzıyla itiraf etti. Seçimden sonra Ukraynalı gazetecilere, "Evet, seçim sonuçlarıyla oynadık. Bunu Batılılara söyledik zaten," dedi.

Batılı eleştirmenler sonuçları yine de beğenmeyince cumhurbaşkanı cidden hayal kırıklığına uğramıştı. "Yüzde 93,5 Devlet Başkanı Lukaşenko'ya oy verdi. Bunun Avrupa'ya uyan bir yüzde olmadığını söylediler. Yüzde 86'ya indirdik. [...] Seçimden önce bize, eğer Avrupa'ya uygun bir yüzde gösterirsek seçimin onaylanacağını söylemişlerdi. Avrupa'ya uygun bir yüzde çıkarmaya çalıştık. Ama görüyorsunuz, bu da bir işe yaramadı," diyordu Beyaz Rusya diktatörü, sıkıntıyla.

Çocuklardan başlayın

"Herkesi birkaç kez kandırabilirsin, hatta kimilerini her zaman kandırabilirsin, *ama herkesi her zaman kandıramazsın*," diyordu Abraham Lincoln. Bir diktatör olmadığı belli. Despotların çoğu, halka ülkenin onların yönetiminde ne kadar harika olduğunu anlatmak için çok fazla zaman ve güç harcar.

Propaganda bir diktatörün en önemli araçlarından biridir. Diktatörlerin her zaman demokrasilerde ender olarak bulunan türden şöyle ya da böyle bir propaganda bakanlıklarının olması, halka bilgi aktarımını kontrol etmenin bir diktatör için ne kadar önemli olduğunun bir göstergesidir. Propaganda çok çeşitli biçimler alabilir. Pek çok ülkede diktatörün halkı cesaretlendiren ya da bilgece sözlerinin yazılı olduğu devasa afişler asılır. Ders kitapları, rejimin doğru yanlarının öne çıkarak ve diktatörün başarılarını bolca anlatacak biçimde yeniden ayarlanır.

Saddam Hüseyin döneminde, ilkokullarda okutulan bir Irak okuma kitabında sık sık Amal ve Hasan tiplerini kullanılır. Amal, Hüseyin'in bir portresini tutar ve "Gel Hasan, vatanımız için şarkı söyleyelim, kalemlerimizi 'Sevgili Saddam' yazmak için kullanalım," der. Hasan "Hemen 'Ey cesur Cumhurbaşkanımız Saddam, hepimiz senin için sınırları koruyan askerleriz, silahlarımızla zafere yürüyoruz' şarkısını söyleyeceğim," diye yanıt verir.

Bütün dersler Hüseyin propagandasıyla doluydu. Beden eğitimi dersinde öğrenciler, "Bush, Bush, sesimizi duy: Saddam'ı seviyoruz" diye haykırarak spor yapıyorlardı. Matematik dersinde öğrencilere sorulan problem "Şayet her birinde üç insan olan dört Amerikan uçağı düşürürseniz kaç Amerikalı öldürmüş olursunuz?" biçimindeydi.

Olaylar beklendiği gibi gelişmezse her zaman yalan söyleme olanağı vardır. Hasat çok mu az? Gazetelerde bu yıl rekor ürün alındığı yazılabilir. BM sizi eleştiriyor mu? Televizyon haberleri meclis toplantısını gösterdiğinde alkış efektleri eklenebilir. Bir diktatörlükte gerçek asla mutlak değildir.

1980'li yılların başlarında Romanya Cumhurbaşkanı Nikolay Çavuşesku, dış ülkelere olan devasa borçların ödenmesi için ülkenin neredeyse bütün tarım ürünlerinin ihraç edilmesini emretti. Bu durum yiyecek sıkıntısı yaratıp insanlar açlık çekmeye başladıklarında, Romanyalıların çok yemek yediklerini söyleyerek bunu savuşturdu. İddiasını haklı göstermek için kendi bilimsel diyetini yarattı. Niyeyse bu diyet normalde Romanyalıların besinlerinin önemli bir kısmını oluşturan et ve süt ürünlerini neredeyse hiç içermiyordu. Çavuşesku ayrıca bir de propaganda filmi yaptı. Çok miktarlarda et ve taze meyve stoklarını teftiş ettiği bu filmle, üretim hedeflerine ulaşıldığını gösteriyordu. Filmdeki yiyeceklerin çoğunun sahte olduğunu bilen çok az insan vardı.

Temiz ırk kuramı

Propagandanın en etkili yöntemlerinden biri halkı dış düşmanlara karşı kışkırtmak, temel milliyetçi ve ırkçı içgüdülere seslenmektir. Hiç kimse bunu Kuzey Kore'deki üç nesil Kim kadar derinlemesine ve etkili

bir şekilde yapmamıştır. Kim Il-sung 1945'te iktidara geldiğinden beri, Pyongyang yetkilileri dünyada şimdiye dek görülmüş en akıl almaz gerçeklik çarpıtmalarını sergilemektedir.

Kuzey Kore propagandasının ustalığı farklı izleyicilere farklı söylemlerle seslenmesidir. Kuzey Kore halkına bir olay anlatılırken yabancılara başka bir versiyon sunulur. Pyongyang rejimi yabancılara içeriden yaptığı propagandayı halkın ne tür bir propagandaya maruz kaldığını öğrenmelerini engelleyecek şekilde kurnazca çarptırır. Kuzey Korelilere ise ülkelerinin dış dünya tarafından nasıl görüldüğü konusunda kendi versiyonları sunulur. Kafa karıştırıcı mı geldi? Öyleyse yalnız değilsiniz. Altmış yıldan uzun bir süredir Kuzey Kore propaganda uzmanları Amerikalıları, Rusları ve dünyanın geri kalanını parmaklarında oynatıyorlar.

Zemin çalışmasını Japonlar yapmıştı. 1905'te Japonya Kore'nin koruyucusu oldu ve 1910 yılında Kore yarımadasını işgal etti. Koreliler bundan önce kendilerini Çin kültürünün bir parçası olarak görürken Japonlar Korelileri Japonlaştırmak için devasa bir propaganda başlattılar. İki halk da ahlaki olarak birbirine tepeden bakan soylu bir ırktan geliyordu. Koreliler, Japon bütününe bir parçası olduklarını kabul ettikleri sürece istedikleri kadar milliyetçi olabilirlerdi.

Ağustos 1945'te, Sovyet güçleri Japonya'yı Kore yarımadasından kovdular ve Pyongyang'ı kendilerine merkez seçtiler. Amerika güçleri Eylül ayında geldi, yarımada'nın güney bölgelerinin denetimini ele geçirdi. Stalin, her zamanki gibi, İkinci Dünya Savaşı'nda özgürleştirilmiş bu toprakları rahat bırakmaya pek meraklı değildi. Rusların yandaş bir yöneticiye ihtiyaçları vardı ve daha iyisini bulamadıklarından bu yönetici Kim Il-sung oldu.

Otuz üç yaşındaki Kim Il-sung, 14 Ekim 1945'te, ülkeye özgürlük getiren Sovyetleri kutlamak için topladığı yığınların gösterileriyle resmi olarak sahneye çıktı. İkinci Dünya Savaşı yıllarını Sovyetler Birliği'nde geçirmişti ama daha önce Mao'nun ordusunda Japonlara karşı savaşmıştı. 1937'de bir Japon askerî kampına yapılan saldırı ona gerilla savaşçısı unvanı da kazandırıyorlardı biraz.

Kuzey Kore'de neredeyse kimsenin Marksizmden haberi olmadığı için, yeni rejim kendi propagandasını üretmeye başladı ve bu Avrupa komünist ülkelerinde üretilenden çok farklıydı. Aralarında üstün ırk

düşüncesi de olmak üzere büyük bir bölümü Japon işgalci propaganda-sından alınmıştı. Fuji Dağı'nın Japon mitolojisinde özel bir yeri olması gibi ülkenin en yüksek dağı olan Paektu Dağı da Kuzey Kore'de özel bir konum üstlendi.

Koreliler eşsiz özelliklere sahip bir ırktır. Doğuştan söz dinlerler. Doğuştan gelme bir temizlikleri vardır. Bu yüzden aynı zamanda narin-dirler. Düşman dış dünyaya karşı korunması gereken çocuklar gibidirler. Propaganda edebiyatı saf, çocuksu Korelilerle doludur. Kahramanlar ise koruyucu anne figürleridir. Propagandaya göre Kore, Korelilerin doğal yaşam alanı, güzel, güvenli ve ana gibi koruyucu bir topraktır. Eski ef-saneler tarihsel gerçeklere dönüşür ve resmi tarihe göre Kore'nin kökleri Asya'nın en eski ulusuna uzanır. Yüzyıllar boyunca açgözlü yabancılar, barışsever Korelilerin doğal zenginliklerine pençe atmaya çalışmıştır.

Yeni Kore tarihinde Kim Il-sung, Paektu Dağı'ndaki kutsal bir üsten işgalci güçlere karşı savaşmış kahraman bir gerilla savaşçıydı. Aslında savaş yıllarını Sovyetler Birliği'nde geçirmiş olmasının pek bir önemi yoktu.

Ağustos 1948'te Güney Kore bağımsızlığını ilan ettikten kısa bir süre sonra Kuzey Kore de onu izledi. Aynı zamanda Kim, askerî birleşmenin planlarını yapıyordu. Propaganda, korkunç bir Amerikân istilasından ve Güney Korelilerin kurtarıcıları olarak Kuzey Korelileri görmek is-tediğinden söz ediyordu. ABD savaşa girdi, Kuzey Kore'yi bombaladı. Amerikalılar yozlaşmış, geri ve doğuştan kötü bir ırk olarak sunuldu-lar. 'Çakal' adında bir roman, öldürücü mikroplar enjekte ederek Koreli ço-cukları öldüren Amerikalı misyonerlerin hikâyesini anlatır. Bu roman Kuzey Kore'de çok okunur ve tarihsel bir gerçek olarak görülür.

Kore savaşını başlatan Kuzey Kore, işler kötü gitmeye başlayınca an-laşmaya oturulmasını istedi. Ama Kuzey Kore'deki resmi tarihe göre, ABD korkakça arkadan vurmuştu. 27 Haziran 1953'te imzalanan barış anlaşmasına Kuzey Kore'de düşmanın teslim olması olarak bakılır.

Kuzey Kore en önemli müttefiki Sovyetler Birliği'ne karşı da iki-li oynuyordu. Kim, desteğini kaybetmek istemediği komünist blokun müttefiki ve bir parçası gibi gözükmek zorunda olsa da Korelilerin üs-tünlüğü konusunu kafalarda pekiştirmeyi sürdürüyordu. 1955 yılında ver-diği bir söylevde, "Sovyetler Birliği'ni sevmek Kore'yi sevmektir"

derken, aynı zamanda Kuzey Kore’de Sovyet tiyatrosu kurmayı yasaklıyordu. Doğu Avrupalı diplomatlar bütün yabancılara karşı düşmanca bir tutum takınıldığından, çocukların sokakta kendilerine taş attığından söz ediyorlardı.

En azından yerel suçları asla haber yapmayan ülke medyasına inanılacak olursa Kuzey Kore’de suç işlenmez. Suç işlemek, yumuşak başlı ve ahlaklı Korelilerin elinden gelen bir şey değildir. Kötü niyetli yabancılar tarafından kandırılabilir ya da çocukça yaramazlıklar yapabilirler. Rejim, başka diktatörlüklerde olduğu gibi politik suçlulara adi suçlamalar yöneltmez. Bunun yerine can sıkıcı kişiler var olmaya son verme alışkanlığı edinmişlerdir.

Kuzey Kore’deki propagandanın tek sorunu akademik, devrimci bir öğeden yoksun olmasıydı. Aralık 1955’teki bir söylevinde Kim, ideoloji araştırmalarında konunun Kore devrimi olduğuna yaptığı bir gönderme ile ilk kez *juche* [konu] sözcüğünü kullandı. Bu söylevin Batı tarafından Kore milliyetçiliğinin bir anlatımı olarak yorumlandığı Kim’in gözünden kaçmadı. 1960’lı yıllarda, *juche* kuramı Kim’in Marksist kurama entelektüel katkısı olarak pazarlandı. Kuzey Kore propagandasına göre, bütün araştırma ekipleri oturmuş Kim Il-sung’un ve Kim Jong-il’in *juche* üzerine yazdıklarını derinlemesine inceliyordu. Kim Il-sung daha önce büyük bir ideolojik düşünür olduğunu gösteren hiçbir şey yapmamış olduğundan, *juche* düşüncesini bağlayabileceği bir hikâye bulmak zorundaydı. Resmi tarihe göre, 1930 yılında o zamanlar 18 yaşındaki Kim, devrimcilerin bir toplantısında parlak *juche* kuramını ilk kez ortaya atmıştı. 1977 yılında yeni bir takvim çıkarıldı; bu takvime göre, Kim Il-sung’un doğum yılı olan 1912 “*juche 1*” oluyor, sonraki yıllar da “*juche 2*”, “*juche 3*” şeklinde devam ediyordu. 2012, *juche 101*’di.

Juche kavramının iyi yanı gerçekte çok az şey söyleyen, bulanık bir kuram olmasıdır. Kim Il-sung’a göre, *juche*’nin temel ilkesi “insan her şeyin efendisidir ve her şeyi belirler” şeklindedir. En önemli *juche* ilkeleri, Kore’nin politik özerkliği, ekonomik açıdan kendisine yetmesi ve askerî bağımsızlıktır. Pyongyang’ın kendisi *juche* ideallerine ulaşmayı hiçbir zaman başaramamıştı. Yıllar içerisinde Kuzey Kore, Sovyetler Birliği’nden, Çin’den ve ABD’den destek aldı. Ama *juche* iki işlevi yerine getirir: İlkin Kim Il-sung’a büyük bir politik düşünür konumu sağlar;

ikinci olarak yabancıların dikkatlerini ırkçı ve milliyetçi paranoyak düşüncelerle dolu gerçek propagandadan uzağa çeker.

Yabancı bir düşman halkı birleştirir ve Kuzey Kore yöneticileri bunu sonuna kadar kullanmayı iyi bilirler. Komünist ülkelerin propaganda-larında Amerikan karşıtlığına sık rastlanılır ama çok az başka ülkede Amerikalılar hakkında Kuzey Kore'deki kadar dehşet verici şeyler anlatılır. Yozlaşmış Amerikalılar her zaman Korelilerin düşmanı olacaklardır. Doğuştan kötüdürler ve asla değiştirilemezler. "Nasıl bir çakal asla bir kuzuya dönüşemezse, Amerikan emperyalistleri de asla içlerindeki yırtıcı hayvanı bırakmazlar," der propaganda. Resimlerde Amerikalılar uzun, karga burunlu, gözleri içeri kaçmış insanlar olarak gösterilirler. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Amerikalıların açgözlü bir şekilde Güney Kore'nin denetimini ele geçirmelerinin ardından, oradaki halk korkunç koşullar altında yaşarken harika bir şekilde yönetilen Kuzey Kore'yle birleşme hayalleri kurmaktadır.

Propaganda yalnızca Amerikalılarla yetinmez. Bütün ırklar Korelilerden aşağıdır. Dost ülkeler ise aşağı sınıftan, bağımlı ülkeler olarak gösterilir. Kuzey Kore bütün cephelerde zafer kazanan, yenilmez bir süper güçtür. ABD ve Kuzey Kore arasındaki bir görüşme, her zaman Amerika'nın bütünüyle boyun eğmesi anlamına gelir. Kuzey Kore hem Amerikan saldırganlığının kurbanı hem de yenilmez bir süper güçtür. Bu durum dışarıdan bakan birine çözülmesi olanaksız bir çelişki gibi görünse de, Pyongyang'daki propaganda dehaları için hiç sorun değildir.

Son yıllarda sınırları kapalı tutmak giderek güçleşiyor. 1990'lardaki kıtlıktan sonra binlerce insan Çin'e gitti. Geri dönenler daha yüksek yaşam standartlarıyla ilgili şeyler anlatıyorlardı. Pek çok kişi Güney Kore'den gelen haberlere ulaşabiliyor ve Güney Kore dizilerinin DVD'leri sınırdan içeri giriyor. Diziler o kadar çok sevilir ki New York Times'taki bir makaleye göre devlet televizyonu, Güney Kore saç modellerine, giysilerine, argo sözcüklerine karşı bir kampanya sürdürüyor.

Bütün bunlar, propagandayı sürdürmeyi zorlaştırıyor ama olanaksız kılmıyor. Neyse ki Kuzey Kore medyası da oldukça Amerikan karşıtı. Ama Kuzey Kore'nin güneydeki komşusundan daha iyi durumda olduğunu öne sürmek artık zorlaştı. Bu yüzden rejim Güney Korelilerin maddi olarak daha iyi durumda olduklarını itiraf etti ama kuzeydeki

özgürlüğün ve temiz ırkın özlemini çektiklerini de söylemekten geri durmadı. Batının refahının nedeni de yalnızca ABD'nin kolonisini bir vitrine dönüştürmeye çalışmasıdır.

Kuzey Kore televizyon haberleri 2011 yılında, küresel bir mutluluk endeksi sundular. Bu endekse göre Kuzey Kore nasıl oluyorsa dünyanın ikinci en mutlu ülkesiydi. Listenin tepesinde 100 üzerinden 100 alan Çin vardı. Kuzey Kore'nin puanı ise 98'di. Ardından 93 puanla Küba, 88 puanla İran ve 85 puanla Venezuela geliyordu. Güney Kore zavallı 18 puanıyla 152. sıraya düşmüşken ABD elbette dünyanın en mutsuz ülkesi olmuştu. Çin halkının Kuzey Korelilerden daha mutlu gösterilmesinin tek nedeni, komşu ülkedeki refah artışını gizli tutmanın artık olanaksız olmasıydı.

Kuzey Kore propagandasının pratik yanı halkına maddi zenginlik sözü vermemesidir. Kuzey Kore'nin de teorik olarak bağlı olduğunu söylediği Marksist-Leninist düşünceye göre halkın zaman içinde daha zenginleşmesi gerekirken, Kuzey Kore yöneticileri dış tehditler nedeniyle halkın yaşam standardı pahasına da olsa ülke savunmasına öncelik verilmesi gerektiğini söylemektedir. Kuzey Kore'de refahın olmayışı, gerekli bütün kaynakların askerî harcamalara gitmesiyle açıklanmaktadır.

Kuzey Kore içerisinde propaganda Korelilerin dünyanın geri kalanına karşı korunması gereken tek ırk olduğunu söyler. Bu ırkçı söylemden dışarıda hiç söz edilmez. Kuzey Kore, dış dünyaya karşı kendisini yerel ideolojik yaklaşımı *juche* olan Marksist bir devlet olarak gösterir. Yabancılar da Kuzey Kore'yi komünist bir cennet gibi anlatan iç propaganda kanarlar. Peki Kuzey Korelilere ülkelerinin dünyanın geri kalanı karşısındaki durumu hakkında ne anlatılır? Yabancılar Kuzey Kore'nin gelişmesine hayrandırlar, bir yandan da var güçleriyle *juche* kuramı üzerinde çalışmaktadırlar. Ama bizim gibi aşağı ırktan gelenlere saygı göstermek için hiçbir neden yoktur. Kuzey Kore yöneticileri ve diplomatları başka ülkelere meslektaşları karşısında neredeyse her zaman tepeden bakan, küstah insanlar olarak tanımlanırlar; zaten efendilere de böyle davranmak yaraşır.

Kuzey Kore rejimi, iyi yağlanmış bir propaganda makinesinin zor koşullarda bile bir diktatörü iktidarda nasıl tutabildiğini gösterir. Bütün bir halkı sürekli kandıramazsınız belki ama çok sayıda kişiyi çok uzun süreler kandırabilirsiniz.

3. Kendinizi putlaştırın

Bir diktatörlüğün en hayranlık uyandırıcı yanlarından biri diktatörün bütün toplumun içine işlemesidir. Resmi daireleri ve binaları süsleyen heykellerin, resimlerin katkısı büyükse de tek neden değildir. Usta bir diktatör emrindekilerin ruhlarına sızmayı, yüzeyin altına işleyip ülkenin en uzak köşelerine kadar yayılmayı başarır.

Böyle her an, her yerde olmaksızın başarılı bir diktatörün uzun süre iktidarda kalması olanaksızdır. Halkın gözünde kendinizi tanrı konumuna getirmeyi başaramazsanız insanlar sizin yanılmazlığınızdan kuşkuya düşme olanağı bulurlar. Bu da hiç işinize gelmez. Halkın esenliği için zorunlu koşul olduğunuz düşüncesini yaratmak zorundasınız. Halk sizi devletle aynı görmeli. Siz olmazsanız devlet de yok demektir.

Bu yüzden kendilerini putlaştırmak, diktatörlerin yalnızca eğlence olsun diye ya da güç başlarına vurduğu için yaptıkları bir şey değildir. Elbette tanrı olmak eğlencelidir, ama kişiyi putlaştırmanın başka pratik yanları vardır. Her şeyden önce korku yaratır. Her yerde olduğunuz duygusu politik muhaliflerin ayaklanma planlamadan önce iyice düşünüp taşınmalarını sağlar. İkincisi, yenilmezlik görüntüsü yaratır. Halk tanrıya benzer bir konumda olduğunuza inanırsa egemenliğinize meydan okuma olasılığı azalır. Üçüncüsü, size sınırsız bir yönetim hakkı verir. Önderliğinize meydan okumak doğanın düzenine meydan okumakla aynı şey olur.

Bir puta dönüştürülmenin kaçınılmaz bir etkisi daha vardır. 1887’de Lord John Dalberg-Acton “Güç yozlaşır, mutlak güç mutlaka yozlaşır,” yazıyordu. Gücü bir süre elinde bulunduran bir diktatör sonunda kendi propagandasına inanmaya başlar.

İlkin diktatörlerin kendi hayallerindeki dünyayı yaratırken yineledikleri bir dizi noktanın üzerinden geçeceğiz; ardından pratikte bütün bunların orkestrasyonunun nasıl yapılabileceğine bakacağız.

1. Her yerde resimler ve heykeller

Birinci kural görünür olmaktır. Bütün resmi yapılara ve resmi dairelere, kavşaklara, spor alanlarına, kısaca insanların dolaştığı her yere heykellerinizi yerleştirin. Bütün resmi dairelerde bir portreniz asılı olsun ki ziyaretçiler burası hastane ya da postane bile olsa en büyük şefin kim olduğunu görebilsinler. Pek çok diktatör resimlerini güncellemeyi pek önemsemez, birçok diktatörlükte resmi dairelerin duvarlarında onlarca yıllık resimler asılıdır. Ama kimileri için kendisini zamana uygun biçimde sunmaya özen göstermek önemlidir. Türkmenistan diktatörü Saparmurat Niyazov'un kırlaşan saçları siyaha boyadığında, bütün resmi fotoğraflarının değiştirilmesi ya da rötuşlanması gerekti. Başkent binalarını süsleyen dev portreleri değiştirmek için ressamlar geceleri çalıştırıldı. Resmi propagandada siyah saçlar, Niyazov'un sağlığının ne kadar yerinde olduğunu göstermekte kullanıldı.

2. Kendinize bir unvan verin

Bir unvan ya da takma ad kulağa güzel gelir ve sizi daha sıradan devlet yöneticisi meslektaşlarınızdan ayırır. Unvanın devlet adamlığı, cesaret, babacanlık ve sevgi çağrışımları yapması gerekir. Bir hayvan adı almak da işe yarayabilir. Uzun yıllar Zaire diktatörü olan Mobutu kendisine, Mobutu Sese Seko Kuku Ngbendu waza Banga diye etkileyici bir ad takmıştı. Bu sözler "dayanıklılığı ve ülkücülüğüyle zaferden zafere koşacak ve arkasında ateşten ayak izleri bırakacak, gücü her şeye yeten savaşçı" anlamına geliyor. Annesi babası ona daha alçakgönüllü bir ad koyup Joseph-Desire Mobutu demişlerdi. Afrikalı diktatörden Leopar diye de söz ediliyordu.

3. Bir devlet felsefesi oluşturun. Buna güzel bir ad takın.

"Din toplumun afyonudur," yazıyordu Karl Marx; altınızdakileri kontrol altında tutacak bir şey varsa o da afyondur. Ne yazık ki bir ülke halkını

sürekli olarak afyonla uyuşturmak o kadar kolay değil, ama Marx bize afyon yerine bir düşünce yapısını da geçirebileceğimizi öğretiyor. Bir din olması gerekmez, yalnızca buna benzer bir şey, bir devlet ideolojisi olsun yeter. Devlet ideolojileri dinlerle hemen hemen aynı kurallara sahip olduğundan rahatça din yerine geçebilirler. Sovyetler Birliği, resmi ideolojisi olarak Marksizmi çok kez böyle kullanmıştı. Kendisine saygısı olan her diktatör din karakterinde bir milli ideoloji yaratır. Bu resmi mitolojide kendi rolünüzü öne çıkarmaya özen gösterin.

Muammer Kaddafi'nin "Üçüncü Enternasyonal Teori" ya da "Üçüncü Evrensel Teori" diye şık bir ad takılan ideolojisi, İslam, Libya kabile gelenekleri, sosyalizm ve Pan-Arap milliyetçiliğinin bir karışımıdır. Kaddafi'nin politik kuramlarını diktatör edebiyatı bölümünde daha geniş olarak ele alacağız.

4. Bir kitap yazın

İnsanların sizin politik düşüncelerinize ulaşabilmeleri gerekir. Bu yüzden bunları yazın. Klasik politik düzyazı üretmeyi pek çok politikacı başarabilir. Yazılarınızın vizyon içermesi, ahlaksal kurallar barındırması ve ulus kurması gerekir. İletiyi edebiyatla vermek de çokça denenmiş bir yoldur. Mao'nun bilgece sözlerle dolu "Küçük Kırmızı Kitap" derlemesi gibi, insanların yanlarında her yere götürebilecekleri küçük bir kitap da akıllıca olabilir.

5. Bütün haberlerin sizden söz etmesine önem verin

Devlet medyası yalnızca bir tek neden için vardır: Dünyaya sizden ve sizin başarılarınızdan söz etmek. Gazetelerin, televizyonun ve radyonun en küçük resmi işlerinizi bile haber yapmasını sağlayın. Hakkınızda olumsuz bir şey içermediği sürece hiçbir olay haber yapılmayacak kadar önemsiz değildir

6. Her türlü şeye kendi adınızı verin

Ülkenin en önemli kişisi olarak önemli yapıların ve yerlerin sizin adınızı taşıması doğaldır. En yaygın olanı caddelere, sokaklara kendi adını

vermektir. Belli bir büyüklükteki kentlerde en az bir yolun sizin adınızı taşıması gerekir. Okullar, hastane ve üniversiteler, elbette onların masraflarını ödeyenin adını taşımalıdır. Havaalanları da çok gözdendir. Böylece gelenlerin ilk gördüğü, gidenlerin son duydukları sizin adınız olur. Gerçekten ses getirmek isteyenler bir kente kendi adlarını verirler. Dominik Cumhuriyeti başkenti Santo Domingo'nun adını Ciudad Trujillo'ya çeviren Rafael Trujillo bununla yetinmemiş, ülkenin en yüksek dağının adını da Pico Duarte'den Pico Trujillo'ya dönüştürmüştü.

7. *Tuhaf yasalar çıkarın*

İnanması zor ama kimi diktatörler en küçük kaprislerine boyun eğmek zorunda olan bir halka sahip olmanın ne kadar eğlenceli bir şey olduğu noktasını unuturlar. Güney Afrika Cumhuriyeti'nde Jean-Bedel Bokassa'nın yaptığı gibi, hafta içinde davul çalmayı yasaklamak biraz anlamsız gibi görünebilir ama bu tür yasalar gücün kimin elinde olduğunu gösterir. Kararları siz, yalnızca siz verirsiniz.

Güneş Kral

Saparmurat Atayevîç Niyazov, 1990 yılında Türkmen Sovyet Cumhuriyeti'nde en yüksek Sovyet başkanı oldu, yani Orta Asya'daki bu Sovyet cumhuriyetinin en yüksek yöneticisi durumuna geldi. Ertesi yıl Sovyetler Birliği dağılınca en yüksek Sovyet, Türkmenistan'ın bağımsızlığını ilan etti, Niyazov da cumhurbaşkanı oldu. 1992 Haziran'ında tek aday olarak genç ülkenin ilk cumhurbaşkanlığını ezici bir zaferle kazandı.

Niyazov geç ulusun devlet ideolojisini kendi çevresinde inşa etmekte gecikmedi. Türkmenbaşı unvanını aldı ki bu sıklıkla Büyük Türkmenbaşı şeklinde de kullanılır. Bütün ülkeye "Halk Vatan Türkmenbaşı" yazan afişler asıldı. Böylece bu kutsal üçlü, Türkmenistan'ın özünü oluşturdu.

İlk bakışta Türkmenistan diktatör olmak için uğraşmaya değmeyecek bir ülkeymiş gibi görünebilir. Genellikle çöllerden oluşan Türkmenistan topraklarının yüzde 5'inden daha azı ekime uygundur. Beş milyonluk

nüfusunun çoğunluğu yoksulluk sınırının altında yaşamaktadır. Ama dünyanın en büyük gaz rezervlerinden biri Türkmenistan'dadır. Bir diktatöre petrol ve gaz kadar hareket serbestliği sağlayan çok az şey vardır. Ayrıca jeopolitik yangın yerleri olan İran ve Afganistan'la sınırı olan ülke, stratejik olarak da merkezi bir konumdadır.

Türkmenbaşı dünyanın gördüğü en kapsamlı ve en tuhaf kişi kültürlerinden birini kurdu. Her şeye kendi adını vermenin ustasıydı. Elbette pek çok yol Türkmenbaşı adını aldı. Aşkabat'a uçakla geldiğinizde Saparmurat Türkmenbaşı uluslararası havaalanına iniş yaparsınız. Hazar Denizi kıyısındaki Krasnovodsk kentinin adı Türkmenbaşı olarak değiştirildi. Pek çok votka markasının etiketine cumhurbaşkanının resmi yerleştirildi. Cumhurbaşkanı gibi kokmak isteyenler için Türkmenbaşı parfümü üretildi. Ama Niyazov bununla yetinmedi. 20 Haziran 1998'de bir göktaşı Türkmenistan'a düştü. Göktaşına Türkmenbaşı adı verildi. Bir tepe de cumhurbaşkanının adıyla onurlandırıldı.

Türkmenbaşı ayların adını da değiştirdi. Yılın ilk ayının adı elbette Türkmenbaşı oldu. Nisan ayına annesi Gurbansultan'ın adı verildi. Mayıs ayı Türkmenistan'ın milli şairi Magtımguşi'nin adını, Eylül ayı Türkmenbaşı'nın yazdığı bir kitap olan "Ruhname"nin adını aldı. Ekmeğe artık çörek yerine annesinin tam adı olan gurbansultan edzhe denilir oldu. Haftanın günlerine de yeni adlar verildi. Pazartesi başgün, salı yağgün, çarşamba hoşgün, perşeme sogapgün (adalet günü), cuma annagün, cumartesi ruhgün, pazar dinçgün oldu.

Türkmenbaşı, iyi bir diktatör olduğundan bir dizi yeni yasa getirdi. Uzun saç ve sakal yasaklandı. Bu yasadan haberi olmayan yolcuların sınırda saçlarını ve sakallarını kestirmeleri gerekiyordu. 1997'de Niyazov sigarayı bırakınca bütün resmi yerlerde sigara içmeyi de yasakladı. Eski Sovyet cumhuriyetlerinin pek çoğunda dökülen dişler yerine yaygın olarak kullanılan altın dişler de yasaklandı.

Bale, opera ve sirki yasakladı. Şarkıcıların dublajla şarkı söylemelerini yasakladı. Kadın haber spikerlerinin makyaj yapmalarını yasakladı. Çünkü Türkmen kadınları makyajsız da güzeldi. Ayrıca kadınlar makyaj yaptığında diktatör, kadınlarla erkekler arasında fark göremiyordu.

Doğal olarak her yere cumhurbaşkanının heykelleri dikildi. Aralarında en görkemlisi başkent Aşkabat'ta cumhurbaşkanlığı sarayının karşısı-

na üç ayak üzerine dikilen 75 metre yüksekliğindeki kuleydi. Kuleye Tarafsızlık Yayı adı verildi. En tepede Türkmenbaşı'nın on metre yükseklikte, altın kaplama heykeli vardı. Heykel, yüzü her zaman güneşe dönük olacak şekilde dönüyordu.

Türkmenbaşı'nın edebi başyapıtı *Ruhname* Türkmenistan'ın yeni kutsal kitabı oldu. Kitap öz yaşam öyküsü, ruhsal rehber ve tarihin mübarek (sözcüğün gerçek anlamında) bir karışımıydı. Ülkenin camilerinde Kuran'ın yanında bu kitabın durması zorunluydu. Cumhurbaşkanı'nın yardımcıları Türkmenbaşı'nı bir İslam peygamberi ilan etme olasılığını tartıştılar ama Türkmenistan dışındaki Müslümanlar arasında karışıklık yaratmamak için vazgeçtiler.

Niyazov kendisini putlaştırma işini son noktasına kadar ciddiye aldı. Bütün ülkeyi kendi heykelleri ve resimleriyle donattı, kendisine bir unvan verdi, *Ruhname* adlı kitabıyla milli, yarı dinsel bir felsefe yarattı, medyada her an gündemdeydi, aklına gelen her şeye kendi adını verdi ve bir yığın tuhaf yasa getirdi. Türkmenbaşı kendisini putlaştırma işini pek çok kişinin Kuzey Kore'den başka hiçbir yerde olanaklı olmadığını düşündüğü boyutlara taşıdı. Bu yüzden 21 Kasım 2006'da ölümü üzücü oldu. Neyse ki ardından gelen Gurbangulu Berdimuhamedov öncelinin yerini doldurmak için elinden geleni yaptı.

Bir diktatör başka bir diktatörden yönetimi devraldığında kendi kültürünü yaratmak için iki şey yapabilir: Öncelinin başlattığı yolda devam edebilir ya da bunu ortadan kaldırıp kendisinininkine en baştan başlayabilir. İlk kategorinin örneklerinden biri Kuzey Kore yöneticileridir. Berdimuhanedov ikinci yolu seçmişti. Eskiden Niyazov hükümetinde sağlık bakanı olduğundan öncelinin rejimini karalayamazdı, ama Türkmenbaşı'nın her yere işlemiş izlerini yavaş yavaş ortadan kaldırıp yerlerine kendisinininkileri yerleştirebilirdi.

İktidara gelmesinden kısa bir süre sonra Berdimuhanedov, Türkmenbaşı'nın heykellerini ve resimlerini kaldırmaya başladı. Aylar ve haftanın günleri eski adlarını geri aldılar. Üniversiteye girebilmek için *Ruhname* sınavını verme zorunluluğu kaldırıldı.

Türkmenistan diktatörü birkaç yıl kendisini çok fazla öne çıkarmadı. Türkmen atları ve Türkmen şifalı otları hakkında birkaç kitap çıkardı, bunun dışında öncelinin ileri görüşlü inşaat projelerini ve muhteşem

imajını düşündürecek çok az şey vardı. Ama 2011'de bir şeyler olmaya başladı. Ülke medyası cumhurbaşkanından Arkadag (koruyucu) olarak söz etmeye başladı. Bu unvan daha sonra 'Türkmenistan İhtiyar Heyeti tarafından ona resmi olarak verildi.

Türkmenistan diktatörlerinin kendi yönetim dönemlerine adlar takmaya özel bir düşkünlükleri vardır. Bu adlar doğal olarak cumhurbaşkanının eşi benzeri bulunmaz yönetici yeteneklerini yansıtırlar. Türkmenbaş önderliğinde ulus, önce *Büyük yeniden ayağa kalkma çağı*'na, ardından da Altın Asır'a girmişti. Arkadag ilk cumhurbaşkanlığı dönemini *Büyük yeniden doğuş çağı* olarak adlandırdı. 2012 Şubat ayında işler o kadar iyi gitmeye başladı ki Türkmenistan medyası ülkenin *En büyük mutluluk çağı*'na girdiğini duyurdu.

Berdimuhamedov, Niyazov'un her şeye kendi aile fertlerinin adını verme geleneğini de sürdürdü. Akhal eyaletinde bir ziraat okuluna cumhurbaşkanının dedesi Berdimuhamedov Annaev'in adı verildi. Türkmenistan'daki okulların çoğundan farklı olarak bu okulda modern bilgisayar donanımı vardı. Cumhurbaşkanının babası Myalikgülü Berdimuhamedov polisti, hizmet verdiği birlik şimdi onun adıyla anılıyor. Babasının ofisi bir müzeye dönüştürüldü.

Berdimuhamedov'un kendi heykellerini dikmeye başlaması birkaç yıl aldı. İlki Mart 2012'de dikildi; beyaz, mermer heykel, cumhurbaşkanını at sırtında gösteriyordu. Berdimuhamedov'un atları sevdiği belli. Türkmen atları hakkında bir kitap yazmanın yanı sıra Türkmenistan'ın ulusal at ırkı Akhal-Teke için özel bir kutlama günü ilan etmişti.

Cumhurbaşkanı ayrıca büyük bir sanat yeteneği sergiledi. Televizyonda gitar çalıp kendi bestesi *My White Rose For You*'yu söyledikten sonra gitarı derhal ulusal hazine ilan edilip müzeye gönderildi.

Papa Voodoo

Kendi sınıflarının en iyileri arasında olsalar da Niyazov ve Berdimuhamedov kapsamlı bir kişisel kült oluşturmaya başaran yegâne

diktatörler değildir. İlginç diktatörlerden biri de, 1954'ten 1971 yılında ölümüne kadar Haiti'yi yönetmiş olan François Duvalier'ydı.

Duvalier 1907 yılında, ülkenin melezlerden oluşan bir seçkinler sınıfı tarafından yönetildiği, siyahi nüfusun genellikle yoksulluk içinde yaşadığı bir dönemde doğdu. Genç Duvalier, Haiti'de üniversiteye gidip tıp okuduktan sonra ABD'da University of Michigan'da toplum hekimliği okudu. 1943 yılında tifo ve sıtma gibi bir dizi tropik hastalığın yayılmasını önlemek için Amerika'nın başlattığı kampanyada çalıştı. Hoşnut hastaları ona Papa Doc demeye başlamışlardı. Bu takma adı bütün ömrü boyunca korudu.

Bir süre sonra Papa Doc, Haiti'de ırkların ezilmesine karşı savaş veren *Negritude* hareketine katıldı. Ayrıca Haiti Voodoo dini de ona cazip görünüyordu ve daha sonra diktatör olduğunda Voodoo bilgileri işine yarayacaktı.

1940'lı yıllarda Duvalier, Haiti hükümetinde sağlık bakanı ve çalışma bakanıydı, ama 1949'da General Paul Magloire bir darbe yapınca Duvalier yeraltına inmek zorunda kaldı. Magloire bir dizi grev ve protestonun ardından 1956 yılında ülkeyi terk etti. 1957'de Duvalier devlet başkanlığı seçimlerine adaylığını koydu. Politik mesajı, melez seçkinlerin siyahi çoğunluğun sırtından zengin olduklarıydı. Askerî güçlerin yeğlediği aday olduğu için Duvalier bir adım önden giriyordu seçime. İlk seçim sonuçları Port-au-Prince açıklarındaki Gonave adasından geldi. Duvalier oyların 18.841'ini alırken rakibi Louis Déjoie yalnızca 463 oy almıştı. 1950 seçimlerinde Gonave'nin nüfusunun 13.302 olduğu hesaba katılırsa bu çok etkileyici bir sonuçtu. Toplamda Duvalier'nin aldığı oy sayısı 678.860, Déjoie'ninki 264.830'du.

Papa Doc'un rakiplerine karşı bir sürgün avı başlatması uzun sürmedi. Yarı askerî bir güvenlik polisi oluşturdu. Tonton Macoutes adı verilen bu polisler muhalefeti öldürüyor, işkence ediyor, yasadışı haraçlar topluyordu. Bu güçlere adını veren gizemli Tonton Macoute, yaramaz çocukları torbaya doldurup götüren ve kahvaltıda yiyen bir figürdü. Polisler adlarına layık olmak için ellerinden geleni yaptılar. İnsanları korkutmak için kurbanlarının kesik kafalarını pazar yerlerine bıraktıkları oluyordu.

Duvalier Haiti'nin yaygın dini inancı Voodoo konusunda bilgi sahibi olduğunu herkesin öğrenmesini sağladı. Konuşurken gökyüzüne bakıyor,

sözcükleri fısıldarken ağır ağır hareket ediyordu. Bu bir insanın ruhlarla ilişki kurduğunun göstergesiydi. Voodoo rahiplerini başkanlık sarayına davet ediyor, doğaüstü güçlere sahip olduğu söylentilerinin yayılmasını sağlıyordu. “Düşmanlarım beni ele geçiremez, ben zaten maddi olmayan bir varlığım,” demişti bir söylevinde. 1963’te John F. Kennedy’nin öldürülmesinin Amerikan başkanına lanetli bir büyü yapmasından dolayı olduğunu ileri sürüyordu.

1959’da Duvalier enfarktüs geçirdi. Yeniden gücünü toplayana kadar yerine Toton Macoute’nin başındaki Clément Barbot baktı. Papa Doc geri geldiğinde Barbot’un iktidarı ele geçirmek istediğinden kuşkulandı ve onu hapse attı. Barbot 1963’te serbest bırakıldığında devlet başkanına karşı çalışmaya başladı. Tonton Macoute polisleri Barbot’un karargâhını bulduklarında binaya mermi yağdırdılar. Siyah bir köpek sakin adımlarla yürüyerek dışarı çıktı. Evde hiç insan yoktu ama Barbot’un silah deposu oradaydı. Duvalier Barbot’un siyah bir köpeğe dönüştüğünü duyunca Haiti’deki bütün siyah köpeklerin öldürülmesine karar verdi. Tonton Macoute’lar kısa bir süre sonra insan biçimindeki Barbot’u bulup vurdular.

1960’ların geri kalanı sürgündeki Haitililerden oluşan küçük gerilla birliklerinin ülkeyi geri almaya çalışmalarıyla geçti. Bir gerilla asker öldürüldükten sonra Duvalier askerin kafasını kestirip bir buz kalıbı içinde başkanlık sarayına getirtti. Kesik kafayla saatlerce oturup doğaüstü yeteneklerini isyancıların planları konusunda bilgi almakta kullandığı söylendi.

14 Haziran 1964’te Duvalier onu yaşam boyu cumhurbaşkanı yapacak, mutlak güç ve kendisinden sonra gelecek olanı seçme hakkı verecek bir anayasa için halk oylaması düzenledi. Seçmenler mavi, pembe, sarı ve kırmızı oy pusulaları arasından seçim yapacaklardı ama hepsinin üzerinde “evet” yazıyordu. Yabancılar da dahil olmak üzere herkes oy vermeye çağrılıyordu.

Seçim günü henüz sabah 11:15’te Duvalier bir konuşma yaptı ve “Bugün halk isteğini bildirmiştir. Sizinle konuştuğum şu anda ben şimdiden cumhuriyetin yaşam boyu devlet başkanı olmuş bulunuyorum,” dedi. Halka seslenişinde, diktatörler arasında yaygın konuşma biçimini kullanarak kendisinden üçüncü kişi olarak söz ediyordu ve yaşam boyu devlet

başkanı olma amaçları konusunda şaşırtıcı ölçüde dürüsttü: “Kuşkulu bir insandır kendisi. Bir egemen olarak yönetmek istiyor. Gerçek bir kral gibi yönetmek istiyor. Tekrarlıyorum: önünde kendisinden başka hiç kimseyi görmeyi kabul etmiyor.”

Ertesi sabah oylar sayıldı: Yeni anayasa için 2.800.000 evet oyu verilmişti. 3.234 de hayır oyu vardı ama nasıl olmuştu da birileri hayır oyu vermeyi başarmıştı, burası biraz bulanıktı.

1966'da, Haiti Katolik Kilisesi'ne rahip atama yetkisini kendisine vermesi için Vatikan'ı ikna etti. Böylece Duvalier Haiti'nin en büyük iki dini inancı Voodoo ve Katolikliğin denetimini eline geçirdi. Ünlü bir propaganda afişinde Duvalier'nin oturduğu yerin arkasında ayakta duran İsa vardı ve altında “Ben onu seçtim,” yazıyordu.

Doğal olarak tanrıdan çok daha önemli biri olan Duvalier'i övmek için ondan “Babamız” diye söz ediliyordu bir yazıda. Yeni metin şöyleydi: “Ömür boyu ulusal sarayda oturacak olan Ulu Doc'umuz. Adın bugün için ve gelecek nesiller için kutlu olsun. Eyaletlerde olduğu gibi Port-au-Prince'de de senin iraden hâkim olsun. Bugün bize yeni Haiti'mizi ver ve her gün vatanımıza tüküren milliyet düşmanı saldırganları bağışlama. Bırak günaha düşsünler, zevklerin ağırlığı altında ezilsinler. Onları kötülükten kurtarma.”

★

Duvalier yaşam boyu devlet başkanı seçildikten sonra dağıtılan bir bildiride şunlar yazıyordu:

Soru: Dessalines, Toussaint, Christophe, Petion ve Estimé kimdir?

Yanıt: Dessalines, Toussaint, Christophe, Petion ve Estimé beş değişik devlet başkanıdır ve hepsi de Duvalier'de beden bulmuş ve tek bir devlet başkanı olmuştur

Dessalines, Toussaint, Christophe ve Petion 1700'lü yıllardaki Haiti devriminin kahramanlarıdır. Dumarsais Estimé Papa Doc'un bakan olduğu 1940'lı yıllarda devlet başkanıydı.

Elbette okullarda da bu yeni ilmihal öğretiliyordu.

Papa Doc Haiti bayrağının kırmızı mavisinin yerine Voodoo simgesi olan kırmızı siyahı getirdi. Antropolog Wade Davis, Haiti'deki en önemli gizli Voodoo örgütü olan Bizango birliğinin içine sızmayı başardı. Bölgenin Voodoo dininde en ünlü tanrısal kişiliğin Duvalier'nin kendisi olduğunu buldu. Gizli Voodoo tapınaklarının sunakları devlet başkanının resimleriyle doluydu. Ayinlerde siyahi bakireler, delinmiş yürekler, rom şişeleri, kılıç ve mezar kazmak için kürek kullanılıyordu.

Papa Doc 1971'de ölünce 19 yaşındaki oğlu Jean Claude Duvalier devlet başkanı oldu. Genç diktatöre Baby Doc adının takılması doğaldı. İktidara geldikten kısa bir süre sonra Baby Doc'un bütün Haiti'ye astırdığı afişlerde "Tarih mahkemesinin karşısına Haiti'de demokrasinin temellerini yıkılmayacak şekilde atan kişi olarak çıkacağım" yazıyordu. Afişlere "Jean-Claude Duvalier, ömür boyu devlet başkanı" imzası atılmıştı.

Genç diktatör burada yanılıyordu. Babasının tersine Baby Doc ömür boyu devlet başkanı olmadı. 1986'da istifâ etmeye zorlandı, halk ona karşı ayaklanınca kaçıp Fransa'ya sığındı.

Doğaüstü yetenekleri olan tek diktatör Papa Doc değildi. Ekvator Ginesi'nde devlet radyosu 2003'te Devlet Başkanı Teodoro Obiang Nguema Mbasogo için "göklerde bir tanrı" diyor ve bu tanrının "insanlar ve şeyler üzerinde her türlü güce sahip" olduğunu söylüyordu. Devlet başkanının yardımcılarında biri, Bidze-Nduan, "Ateşi Göm" adlı radyo programında, "Hiç kimse tarafından sorumlu tutulmaksızın, cehenneme gitmeksizin adam öldürebilir, çünkü ona güç veren Tanrı'yla sürekli bağlantı içinde," demişti.

Gambia Devlet Başkanı Yahya Came, HIV'e yakalanmış insanları iyileştirebildiğini iddia ediyordu. Came düzenli aralarla tedavi etmek için HIV hastalarını kabul ediyordu. Bu armağanı ona rüyasında ataları vermişti. Tedavi sırasında hastanın alkolden, tütünden, çaydan, kahveden, hırsızlıktan ve seksten uzak durması gerekiyordu. Niye özellikle hırsızlığın sözünün edildiği konusu biraz bulanık; ama buradan, başka suçların tedaviye bir zarar vermediği anlamı çıkarılabilir. Hastalar geleneksel şifalı otlarla tedavi ediliyorlardı, devlet başkanı tedavisi sırasında batının HIV ilaçlarını kullanmayı bırakmaları öneriliyordu onlara.

Ne yazık ki Came kendi ilacının içinde neler olduğunu açıklamaya ya da hastalarına bağımsız testler yapılmasına pek meraklı değildi.

Came, Sky News televizyon kanalına “Kimseyi ikna etmeye ihtiyacım yok. AIDS’i tedavi edebiliyorum ve bunu anlamayacaklara anlatmak istemiyorum,” diye bir açıklama yapmıştı.

Came ayrıca kısır kadınları doğurganlaştırabiliyor ve astımı tedavi edebiliyordu. Ama doğaüstü yetenekleri burada bitmiyordu. Silahlara karşı koruyan muskaları olduğunu iddia ediyordu.

“Tanrının iradesi olmaksızın hiçbir bıçak ya da kurşun beni öldüremez,” diyecekti Gambialı gazetecilere.

Hanedan

Kuzey Kore yöneticileri ulus, halk ve onun yöneticileri hakkında dünyanın en kapsamlı devlet mitolojisini yarattılar. Ülkenin eşsiz propaganda mitleri kapsamlı bir kişisel kültü de içeriyordu elbette. Önceki bölümde sözü edildiği gibi Koreliler en temiz, en yumuşak başlı ve en ahlaklı insan ırkıdır. Ama en güçlüler onlar değildir ve propaganda zekâ konusunu da pek vurgulamaz. Bu yüzden tarih boyunca Koreliler daha düşük ırklar tarafından fethedilmiş ve kullanılmışlardır. Sağ kalabilmek ve eşsiz özelliklerini koruyabilmek için Korelilerin onları koruyacak güçlü bir öndere ihtiyaçları vardır.

Bu propaganda ülkenin kurucusu Kim Il-sung’un yarattığı kişi kültüyle her noktasında uyumludur. Kim gelmiş geçmiş en saf, sevecen, doğal ve temiz Korelidir. Yani hiç kimse ondan daha Koreli değildir.

Başlangıçta Kuzey Kore propaganda aygıtının bir sorunu vardı. Korelilerin doğuştan gelme yetenekleri onların büyük savaşçılar olmaları anlamına gelmiyordu. Bu yüzden Kim Il-sung’un gerilla kahramanı ve güçlü lider imgesiyle bağdaştırmak zordu. Mitoloji bu çelişkiye gerçek bir açıklama getirmez, ama savaş tarihinin saldırgan yanları yumuşatılır. Kim Il-sung askerî bir deha olarak gösterilmesine karşın propagandanın odağı savaşlar değil askerlere gösterdiği şefkattir. Yemek yiyen ya da dinlenen askerlerle birlikte resmedilir ama savaş resimleri nadirdir.

Başka diktatörlüklerde devlet başkanlarından her zaman Milletin Babası olarak söz edilirken Kuzey Koreli diktatörlerin kadınsı yanlarına

ağırlık verilir. Türkmenistan’da Saparmurat Niyazov’un Türkmenbaşı unvanı onu Türkmenlerin babası konumuna yükseltir. Kendisinden Milletin Babası olarak söz edilen bir başka diktatör de Josef Stalin’dir. François Duvalier’ye takılan Papa Doc adı da buna bir örnektir. Papa Doc adı Duvalier’ye devlet başkanı olmadan önce takılmıştı, ama iktidara geldiğinde bu adı kullanmayı sürdürmeye hiç itirazı yoktu. Buna karşın Kuzey Kore’de önderlerden sıklıkla ülkenin babası olarak değil, koruyucusu olarak söz edilir. Propaganda resimlerinde Kim Il-sung tombul ve çocuksudur, genellikle çevresini onu kollarından çekiştiren hevesli çocuklar sarmıştır. Kendisinden sıklıkla veli sıfatıyla söz edilen Kim’in cinsiyetsizliği ön plana çıkarılmıştır.

Kore savaşı sonrası büyük önderle ilgili resmi mitoloji, durup dinlenmeksizin ülkenin her tarafına gidip insanlara yerinde yol göstermesiyle yaratılmıştı. Önder bir fabrikaya ya da bir tarım kolektifine gelir, orada bir sorunu çözer. Öğütleri genellikle yalın ve gündeliktir. Söylediği bilgece sözler arasında şöyle bir tanesi vardır: “Sazan iyi balık, lezzetli ve besleyici.”

Mao’nun Çin’deki başarılarından etkilendiği bellidir Kim’in. Mao güçlerinin başına geçip Uzun Yürüyüş’ü başarmıştı, Kim de ondan geri kalamazdı; Kore karşıtı olarak 1938-39 kışında gerilla askerlerine önderlik ettiği söylenen zorlu yürüyüş anlatıldı. Mao bir şair ve yazar olarak ün kazandıktan sonra, Kim’in gençliğinde yazdığı bir opera çıkıverdi ortaya.

Kim Il-sung 1994’te öldü, ama Kuzey Kore’nin ebedi devlet başkanı olmayı sürdürüyor. Korelilerin esenliği için Kim’in ne kadar önemli olduğunu vurgulamak ve böylece resmi retoriğe temel sağlamak için Kuzey Kore’nin onun ölümünden sonra zorlu birkaç yıl geçirmesi gerekti.

Kim Il-sung’un en büyük oğlu Kim Jong-il ülkenin yönetimini devraldı. Halkı sevgili önderlerine hazırlamak için kişisel kült çalışmaları önceden başlatılmış, daha 1980 yılında bir unvan verilmişti bile. Önder unvanı yalnızca Kim Il-sung’a ayrıldığından aslında yeni unvan “sevgili yönetici” anlamına geliyordu. Savaş sırasında kutsal Paektu Dağı’nda doğan (aslında Sovyetler Birliği’nde doğmuştu) Kim Jong-il, fedakâr ve sabırlı bir çocuktü, ülkenin en büyük önderinin oğlu olmasına karşın asla özel ilgi görmemişti. Tersine Kim Jong-il çocukken iki savaş yaşamış ve küçük yaşta annesini yitirmiş, acılı bir oğul olarak gösteriliyordu.

Kim Jong-il'in askerî önderliği babasınınkinden daha fazla öne çıkarılıyordu. 1991'de askerî güçlerin en başına geçti. 1995'te açıkladığı politik çizgide "önce askerler" vardı. Bu çizgiye göre ülkenin savunması toplumun başka parçalarının ekonomik gelişmeleri pahasına askerlere öncelik verilmesini gerektirecek kadar önemlidir.

İşlerin kötüye gittiğini propagandayla örtbas etmek olanaksızdı, ama Kuzey Kore'de 1990'lı yıllarda yaşanan açlık elbette Kim Jong-il'in suçu değildi. Sovyetler Birliği'nin korkakça kapitalizme teslim olduğu bu dönemde, dünyanın pek çok yerinde doğal felaketler yaşandığı, Amerikalıların Kim Il-sung'un ölümünden sonra Kuzey Kore'yi ezme girişimlerini arttırdıkları anlatıldı. 1990'ların zorlu yılları yeni bir "zorlu yürüyüş" olarak tanımlanıyor, böylece Kim Il-sung'un kişisel kültürünü pekiştirmek için uydurulan zorlu yürüyüşün anıları uyandırılıyordu. Kim Jong-il ülkenin her yanındaki askerî üsleri ziyaret etti, askerlerin yoksul tayınlarını paylaştı. Babasının tersine Jong-il asla resmi giysilerle görünmüyor, bunun yerine sevgili yöneticinin sade ihtiyaçlarını vurgulamak için resmi olmayan, şık bir üniformayla dolaşıyordu.

Jong-il babası gibi cinsiyetsiz bir veli rolü üstlendi. "Önce askerler" politikasını desteklemesi, yetkililerin onu anaç göstermesini engellemiyordu. Korea Central News Agency'nin aşağıdaki yazısında bu kolayca görülebilir:

Yalnızca bir önder ile askerleri arasındaki bağla değil, ayrıca aynı kanı, aynı soluğu paylaşan bir anne ile çocukları arasındaki bağla bir arada tutulan Kore her zaman ilerleyecek. Bırakın emperyalist düşmanlar atom silahlarıyla üzerimize gelsinler. Anne ile çocuğu arasında bir birlik kalesi oluşturan kan bağı sayesinde, yeryüzünde hiçbir güç bizim gücümüzü, sevgimizi, inancımızın sağlamlığını dize getiremez. Büyük ve sevgili ebeveynimiz, General Kim Jong-il.

Kim Jong-un'la birlikte propaganda aygıtı yeni bir yöne döndü. Kim Jong-il'in üçüncü karısından olan ikinci oğlu Kim Jong-un, 2011 yılında ölen babasının ardından Kuzey Kore'nin yeni yöneticisi oldu. Daha genç Kim başa geçmeden Kuzey Korelileri yeni diktatöre hazırlama için imgesi yaratılıyordu. Kuzey Kore İşçi Partisi'nin 65. yıl dönümü olan 10

Ekim 2012’de Kuzey Kore televizyonuna gönderilen bir belgede, Kim Jong-un’un politika, ekonomi, kültür, tarih ve askerî konularda derin bilgi sahibi olduğu bildiriliyordu. Programda söylenenlere göre akıcı bir şekilde İngilizce, Almanca, Fransızca ve İtalyanca konuşabiliyordu ve Çince, Japonca ve Rusça öğrenmeye başlamıştı.

Hamgyong eyaletindeki çiftçilere dağıtılan bir broşürde, 2008’de babasıyla birlikte bir tarım kolektifini ziyaret ettiği sırada nasıl yeni tür bir gübre bulduğu anlatılmaktadır. Ayrıca ülkede tebdil-i kıyafet dolaşırken nasıl birtakım suçları ortaya çıkardığı (Kuzey Kore’de suç işlendiği konusunda ender bir ipucu), her zaman hedefi tutturan muhteşem bir nişancı olduğu konusunda öyküler anlatılıyor.

Resmi durumlarda her zaman saçları ve makyajıyla dedesi Kim Il-sung’a benzerliği kuşku bırakmayacak şekilde ortaya çıkıyor. Dedesinin tombul çizgilerini taşıyor ve kimi yorumcular estetik ameliyatlar yaptırmış olabileceğini düşünüyorlar. Belli ki propaganda aygıtı için devletin kurucusuyla ilgili çağırışimleri uyandırmak önemli. Belki de bunun nedeni, sıradan Kuzey Korelinin, Kim Il-sung yönetimi altındaki yaşam standardının Kim Jong-il zamanındakinden daha iyi olmasıdır.

Kuzey Kore’nin Kim Jong-un yönetiminde ne tür bir yönelim göstereceğini söylemek şimdilik zor ama her şey genç diktatörün renkli bir kişisel kült oluşturma geleneğini sürdüreceğini gösteriyor. İzleyin ve öğrenin!

4. Nasıl zengin olunur

Diktatör olmanın en önemli nedenlerinden biri elbette getirdiği varsıllıktır. Rüşvetin önündeki engelleri kaldırıp paranın size akmasını güvenceye almanın pek çok yöntemi vardır ama kendilerine küçük bir servet yapmak isteyen bütün despotların birtakım temel çizgileri bilmesi gerekir.

Bir ülkenin kaynakları genellikle topluluğun malı olarak adlandırılır. Ama bu gerçekte ne anlama gelmektedir? Her nasılsa yaşadıkları ülkede bulunan zenginlikleri topluluğa dağıtma hakkı kimin elindedir? Bir diktatör doğa kaynaklarını sınırlı ölçüde halkın malı olarak görür ama ülkenin zenginliğinin çoğunu kendi kişisel zenginliği varsayar. Bir diktatör olarak ülkenin doğal kaynaklarını yönetmek ve ihtiyacınız olan ya da canınızın istediği şeyleri kendinize ayırmak gibi bir ayrıcalığa sahipsinizdir.

Kapsamlı bir rüşvet uygulaması geliştirmemiş bir diktatör yok gibidir. Rüşvetle mücadele eden Uluslararası Şeffaflık Örgütü 2004'te önceki on yılın en çok rüşvet alan devlet başkanlarının bir listesini yapmıştı. 1967'den 1998'e kadar Endonezya'yı yöneten Muhamed Suharto 15 ile 35 milyar dolar arasında bir para götürmeyi başararak birinci sırayı alıyordu. Onu 5-10 milyarla Ferdinand Marcos, beş milyarla Mobutu Sese Seko, ikiyle beş milyar arası bir sayıyla Sani Abacha, bir milyarla Slobodan Milosevic ve 300-800 milyonla Jean-Claude Duvalier izliyordu. Diktatör olmayan birini bulmak için yedinci sıraya kadar inmemiz gerekiyor ama Peru'nun eski Devlet Başkanı Alberto Fujimoro da kesinlikle çok demokrat biri sayılmaz.

Rüşvetin tepeden yayılma eğilimi vardır. Rüşvetçi bir diktatörün aşağısında bütün bir rüşvet sistemi yaratmaması uygulamada olanaklı

değildir. Bu konuda hiç kaygılanmaya gerek yok. Çünkü bir diktatörün maiyetinin rüşvetçi olmasının çeşitli yararları vardır. İnsanlar açgözlüdür ve pastadan pay aldıkları sürece sadık kalma olasılıkları daha yüksektir. Sadakat bir diktatörün her durumda varsayabileceği bir şey değildir. Bu yüzden başkalarının rüşvetten pay almalarına izin vermenin bir başka yararı daha vardır: Onları suç ortağı yaparsınız.

Rüşvetçi bir devlette paralar yukarı doğru akar. Bir diktatör olarak ortalıkta dolaşip ufak tefek şeyler karşılığında rüşvet isteyemezsiniz. Bu yüzden en alt seviyedeki görevliden başlayan bir rüşvet sistemi kurmanız gerekir.

Akraba kayırmak başlıca kurallardan biridir. Akrabalarını ve dostlarını önemli konumlara yerleştirmemiş tek bir diktatör bile yoktur neredeyse. Aynı dinden ya da aynı etnik kökene sahip kişilere öncelik vermek de yaygındır. Böylece anahtar konumlarda sadık kişilerin bulunması güvenceye alınır.

Örneğin Mısır'da Hüsnü Mübarek, iki oğlu Alaa ve Gamal'a hem iş dünyasında hem de politik yaşamda göz kamaştırıcı fırsatlar sağlamıştı. 2000'li yılların başlarında politik kariyerine başlayan Gamal hızla yükselip Mısır'ın seçkin politikacıları arasına girdi. Bir süre sonra hükümetteki Ulusal Demokrat Parti'nin genel başkan yardımcısı oldu ve partinin politika komitesinin başına geçti. Bu yüzden pek çok kişi Cumhurbaşkanı Hüsnü Mübarek öldüğünde ya da çok yaşlandığında Gamal'ın görevi devralmaya hazır olduğunu varsayıyordu.

Mübarek'in oğulları onun iş dünyasındaki bağlantılarıydı. Yalnızca Mübarek'i zenginleştirmekle yetinmemiş, kendilerine de büyük bir servet yapmışlardı.

Mübarek'in dahice buluşlarından biri parlamentoyu işadamlarıyla doldurmaktı. Politika ve ekonominin böyle bir potada eritilmesi Mısır diktatörünün işlerini sürdürmesini kolaylaştırıyordu. Ayrıca önemli işadamları politik etkilerinden yararlar sağlıyorlardı ve Mübarek de bu vararların karşılığının ödenmesini bekleyebiliyordu. Mısır diktatörü, iş fırsatlarını güvenceye almak için yaygın bir diktatör hilesi kullanıyordu: Ülkeye yatırım yapan yabancıların şirkette payı olan yerli bir ortakları olması zorunluydu. Mübarek'in aile bireylerinin pek çok yatırımcı için çok uygun ortaklar olması hiç de şaşırtıcı değildi.

Yakınlarınızı önemli konumlara yerleştirdikten sonra cüzdanı doldurma çalışmalarına başlayabilirsiniz. Önemli bir konu da toplumun en küçük parçasına bile düzenlemeler getirmektir. Bir ülkede şirket işletmenin kolaylığı sıralamasında diktatörlükler genellikle en aşağılarda yer alırlar. Bu nedensiz değildir. En sıkı düzenlemeler ve olabildiğince denetim en çok rüşvetin yolunu açar. Örneğin diktatörlerin neredeyse her tür işletme için lisans zorunluluğu getirmesi yaygındır. Bürokratik süreçler o kadar ağır ve o kadar zaman alıcı olmalıdır ki kimse bunları yerine getirmekle uğraşmak istemesin. Bunun yerine lisansı veren dairede çalışan birine rüşvet vererek lisans alınabilsin.

Ek olarak, önemli hammaddelerin ithalatı konusunda sıkı bir denetleme getirilmesiyle bu uygulama (ve rüşvetler) iki katına çıkarılabilir. Örneğin biri bir pastane açmak isterse önce pastane lisansı için, sonra da un ithalatı lisansı için para ödemek zorunda kalır.

Elbette açıklıktan olabildiğince uzak durmak önemlidir. Bütçe ve muhasebe devlet sırrı olmalıdır. Medyaya bunları görme fırsatı asla verilmemelidir (doğal olarak böylesine sıkı bir denetim altında görmeyi de istemezler). Doğal kaynaklardan edilecek kazançlarla ilgili anlaşmaların üzerini örtmek özellikle önemlidir. Bunlar genellikle büyük uluslararası firmalarla yerel hükümet arasında yapılan anlaşmalardır.

Ekvator Ginesi ülkenin petrol anlaşmalarının içeriğini gizlemekle ünlüdür. Kâr doğrudan yabancı şirketlere gider, ama Ekvator Ginesi'nin petrol üretiminden ne kadar pay aldığı çok iyi saklanan bir sırdır. Bunun anlamı, ülkenin diktatörü Teodoro Obiang Nguema Mbasogo'nun bundan ne kadarını cebe indirdiğini hiç kimsenin bilememesidir.

Gizli anlaşmalar petrol şirketleri için de iyidir. Fiyatları gizli tutma karşılığında ruhsatları ucuza getiriyor olabilirler. Belki rüşvetle savaşılan idealist örgütlerle karşı karşıya kalmak biraz can sıkıcıdır, ama yabancı petrol şirketleri de eğlenceye katıldığı sürece başka devletlerin büyük değişiklik taleplerinde bulunma tehlikesi düşüktür.

Tersine, pek çok şey Ekvator Ginesi diktatörünün iş yaptığı daha demokratik ülkelerin müdahalelerinden korkmasına hiç gerek olmadığını göstermektedir. 2009'da Amerika konsolosluğunun Ekvator Ginesi'ne gönderdiği ve WikiLeaks tarafından açığa çıkarılan bir mektupta, Barack Obama Malabo'daki rejime kararlı davranmasını öğütlemektedir. Yoksa

Amerikan petrol şirketleri bağlantılarını yitirebilirler ve Amerikalılar işlerinden olabilir. Amerikan şirketleri Marathon Oil Corp ve Hess Corp'un ülkede devasa yatırımları bulunuyor ve ABD'nin petrol ithalatının yüzde yirmisi buradan gelmektedir. WikiLeaks belgelerine göre ABD'nin, Ekvator Ginesi'yle iyi ilişkilerini sürdürme şansı yüksektir, çünkü Obama adına en çok bu ülkede rastlanıyor. "Yeni Amerikan yönetimi bu ülkede çoğu indanın adının Obama olmasını yakın ilişkiler için bir fırsat olarak görmektedir," diyor mektupta.

Bütün diktatörler lüks içinde yüzmezler. Örneğin Zimbabwe Cumhurbaşkanı Robert Mugabe sade bir yaşam sürüyor. Benzer durumdaki bir başka diktatör de Ayetullah Ruhullah Humeyni'ydi. İran'ın ruhani lideri Tahran'ın kenar bölgelerinden birinde, Şahid Hassan sokaklarında küçük bir dairede yaşıyordu. Öldüğünde arkasında bir seccade, birkaç kitap, sade birkaç mobilya ve bir radyo bırakmıştı. Humeyni için hem özel yaşamında hem de politikada ekonomiden önce din ve ahlak geliyordu. "Ekonomi eşekler içindir," diyecekti bir keresinde.

Buna karşın Ayetullah'ın vârisleri ne kendileri ne de Humeyni'nin cenazesi için bu kadar tutumlu değillerdi. 1989'da ölümünün hemen ardından Humeyni mozolesinin yapımı başladı. Henüz tamamlanmamış olan komplekste başka şeyler arasında bir turist merkezi, bir ilahiyat fakültesi, bir AVM ve 20.000 arabayı alacak bir park yeri bulunacak. Humeyni, kalın mermer sütunlara yerleştirilen altın bir kubbenin altındaki mezarında ters dönmüştür herhalde.

Görünüşe göre, ideolojik nedenlerle iktidara gelen diktatörler, kendi zenginliklerini düşünmeye en az meraklı olanlar. Humeyni, İran Şahı Muhammed Rıza Pehlevi'nin acımasız yönetimine karşı yapılan bir devrimin başındaydı. Mugabe de Rodezya'daki ırkçı yönetime karşı savaşan gerilla liderlerinden biriydi. Ama Mugabe ve Humeyni kuraldışıdır. Başlangıçta ne tür niyetlerle gelmiş olurlarsa olsunlar diktatörlerin çoğu ceplerini doldurmanın cazibesine karşı koyamazlar.

Bir ülkenin diktatörünün tutumlu bir yaşam sürmesi, seçkinlerin zengin olmak için ellerinden geleni yapmadıkları anlamına gelmez. Bir diktatörün genellikle yeteri kadar çok sayıda akrabası, soydaşı ya da

pastadan kendi paylarını almayı bekleyen başka yakınları vardır. İktidar aygıtının parçası olmanın ekonomik yararlarını gören birileri her zaman çıkar. Bir devlet başkanı için çevresinde ona sadık yardımcıları ve yandaşlar bulundurma da bir bedeli vardır.

Zimbabve örneği bunu tam olarak gösteriyor. Mugabe'nin karısı Grace'in ünü yaygındır. Yaşam tarzı yüzünden ona Dis Grace ("utanç" anlamında söz oyunu) Gucci Grace (ünlü marka) ve The First Shopper (First Lady konumuna bir gönderme) adları takılmıştı. Buna ek olarak Mugabe'nin çevresindekiler arasından başka birtakım kişiler de konumlarının gücüyle çok zenginleştiler.

Bunlara bir örnek, Zimbabve'de kapsamlı birtakım işlerle ilgilenen bir işadamı olan, diktatörün yeğeni Leo Mugabe'dir. Integrated Engineering Group adındaki şirketi sıklıkla daha tecrübeli inşaat şirketlerinin önüne geçip bir dizi devlet binasının inşaatını aldı. Bu binalardan milyarlarca dolar kazandı.

Zimbabve'de seçkinlerin en kazançlı girişimlerde aslan payını almalarının bir örneği de 1997'de verilen cep telefonu lisansıdır. Lisans Cumhurbaşkanı Mugabe'nin çevresindeki eski, güç sahibi seçkinlerden biri olan ve o sıralar posta ve iletişim bakanlığı yapan Runaida Joice Mugari Mujuru'ya verildi. Mujuru bağımsızlık savaşı kahramanlarından ve uzun zamandır cumhurbaşkanlığının vârisi olarak görülmektedir. Savaşı sırasında bir helikopteri vurup düşürdüğü için ona Kan Döken (Teurai Ropa) adı takılmıştı. Mujuru 2004'te Zimbabve cumhurbaşkanı yardımcısı oldu.

Cep telefonu lisansı için iki şirket yarıştı: Mujuru'un kocasıyla Leo Mugabe'nin hissedarı oldukları Telecel ve hükümetle bağlantıları olmayan bir işadamının kurduğu Econet. Econet yıllarca bir cep telefonu ağı kurmaya çalışmış ama aralarında Cumhurbaşkanı Robert Mugabe'nin özel cep telefonu şirketlerini yasaklayan bir kararnamesi de olmak üzere pek çok engelle karşılaşmıştı. Kararname daha sonra yüksek mahkemede reddedildi. Bir diktatörlükte bile cumhurbaşkanı durdurulabilir.

Tartışmalı cep telefonu lisansı elbette Mugabe'nin dostlarına verildi, oysa Telecel'in lisans başvurusu lisans gereklerini yerine getirmiyordu. Ne yazık ki Telecel çok iyi işletilmedi, gerçekte şirketin sahibinin kim olduğu konusundaki güvensizlik gelişmesini engelledi. Birkaç yıl sonra

bir mülkiyet anlaşmazlığında Leo'nun şirkete kendi hissesini ödemediği ortaya çıktı. Cumhurbaşkanı'nın yeğeni bir röportajda bu parayı ödemediğini çünkü "gerekmediğini" itiraf ederek diktatör akrabası olmanın yararlarının altını çiziyordu.

Senin paran benim param

Diktatörlerin çoğu iktidar dönemlerinde küçük bir servet yığmayı başarırlar. Zengin bir ülkede diktatör olmaya bile gerek kalmaz. Yoksul ülkelerde bile devlet yöneticileri halkın sırtından elde ettikleriyle yaşamlarını refah içinde geçirmeyi başarabilmişlerdir. Jean-Claude Duvalier 1986'da Haiti'yi terk ettiğinde, ada devleti dünyanın en yoksul ülkesiydi. Kişi başına yıllık gelir 342 dolardı. Buna karşın Duvalier, 1971'de devlet başkanı olduğundan beri 500 bin doları bir kenara koymayı başarmıştı. Başlıca tütün ihracatını ve ülkeye gelir getiren başka hemen her şeyi tekelleştirerek elde etmişti bu geliri.

Diktatörler arasında dünyanın en zenginleri yer alır. Diktatörün zenginliğinin büyüklüğü konusunda her zaman büyük bir belirsizlik söz konusudur. Her şeyden önce genellikle bir diktatörün özel ekonomisinin nerede bittiği, devlet ekonomisinin nerede başladığı belli değildir. İkinci olarak, diktatörler gerçekte ne kadar paraya sahip olduklarını açıklamaya pek istekli olmazlar. Anlaşmalar paravan şirketler aracılığıyla yapılır, yatırımlar için vergi cenneti ülkeler kullanılır ve paralar hesap sahiplerinin adlarının gizli tutulduğu ülkelerin bankalarında değerlendirilir.

Diktatör olarak zengin olmanın en açık yöntemi devlet kasasını kendi kişisel hesabınız gibi kullanmaktır. Belli bir açıklık ve devlet kurumları arasında ayırım geleneğine sahip ülkelerdeki diktatörlüklerde bu işlemez. Örneğin Zimbabve'de bile yüksek mahkemenin görelisi olarak yüksek derecede bir özerkliği vardır. Ama bu, böyle ülkelerdeki diktatörlerin devletin parasıyla zenginleşemediği anlamına gelmez. Yalnızca zenginliğin daha örtülü biçimlerde edinilmesi gerekir.

Otokrat hükümdarların böyle sorunları yoktur pek. Dünyanın en zengin kişileri listesinde çok sayıda hükümdar vardır. Bunlardan Büyük Britanya Kraliçesi Elizabeth ve Tayland Kralı Bhumibol Adulyadej dünyanın en zengin hükümdarları sayılabilir. Günümüzdeki krallıkların çoğunda güç yalnızca simgeseldir (genellikle kraliyet ailesinin hazineleri onların *de facto* diktatörler oldukları dönemlerden kaynaklansa bile). Ama eski ayrıcalıklarını ellerinde tutmayı sürdüren hükümdarlar genel olarak en varıl olanlardır. Tayland kralı dışında en zengin beş krallık listesini otokrat yöneticiler doldurur. Dünyanın en zengin yirmi krallığı arasında sekiz tanesi diktatörlüktür: Abu Dabi Emiri, Suudi Arabistan Kralı, Brunei Sultanı, Katar Emiri, Umman Sultanı, Svaziland Kralı, Bahreyn Kralı ve Ürdün Kralı'dır.

Forbes dergisine göre, Brunei Sultanı Hassanal Bolkiah 2011'de dünyanın en zengin kralı ve otokrat yöneticisiydi. Sultanın zenginliği 20 milyar doların üstündeydi.

Hemen arkasından Suudi Arabistan Kralı Abdullah bin Abdul Aziz al Saud geliyor. 18 milyar doların üzerindeki servetiyle kesinlikle yoksul sayılmaz. Ülkede değerli ne varsa Suudi Arabistan'ın milyarder kral ailesinin yönetiminde olduğu söylenebilir. Ve bu da az bir şey sayılmaz. Dünyanın belgelenmiş en büyük petrol kaynakları bu ülkede bulunuyor. Petrol kârlarından en çok kazananlar da kraliyet ailesi üyeleri.

Listede üçüncü sırada Abu Dabi Emiri Halife bin Zayed bin Sultan Al Nahyan var. Abu Dabi'nin hükümdarı olmasının yanı sıra Emir Halife, yedi bağımsız krallıktan oluşan Birleşik Arap Emirlikleri'nin de başkanı. Halife'nin mal varlığı 15 milyar doların üzerindedir.

Kişisel ve resmi ekonomi arasında ayırım gözetmeyen milyarder otokratların belki de en iyi örneği Brunei Sultanı'dır. Sultan devletin gelirlerini kendisininmiş gibi kullanıyor; ne kadarının resmi işlere ayrılacağına, ne kadarını kişisel kullanımı için alacağına kendisi karar veriyor. Devlet ve kral tek bir potada eridikleri için özel kullanımdan söz etmek biraz yanıltıcı oluyor elbette. Daha çok resmi gelirlerinden sultanın çalışanlarına ne kadarını ayıracağı söz konusu. Şans eseri, geri kalan otokrat krallıkların çoğunun toprakları dünyanın en büyük petrol kaynaklarının üzerinde. Bu da krallığı dünyanın en bol kazançlı mesleği yapıyor.

Brunei, yüz ölçümü 5.800 kilometrekareden az bir ülke, yani İstanbul'dan pek büyük sayılmaz ve nüfusu 400 bin. Borneo Adası'nın kuzeyinde kalıyor ve Güney Çin Denizi dışında ülkenin tamamını Malezya çevreliyor. Ülkenin resmi adı olan Brunei Darussalam barışın olduğu yer anlamına geliyor. Güzel bir ulus için güzel bir ad. Ülkenin yüzde sekseni ormanlarla kaplı. Brunei'nin kökleri yedinci yüzyıla uzanıyor, sultanlık on dördüncü yüzyılda kurulmuş.

Brunei'de hükümdar Yang di-Pertuan. Bu devletin başı anlamına geliyor. Ülkenin en yüksek yetkilisinin kim olduğu konusunda hiç kimsenin kuşkusu kalmasın diye Bolkiyah kendisini hem cumhurbaşkanı hem devlet bakanı ilan etti. Buna ek olarak, hem ekonomi bakanı hem de savunma bakanı; dolayısıyla uygulamada silahlı kuvvetlerin de en yüksek kumandanıdır. Ayrıca kendisine polis genel müfettişi unvanını da vermişti. İnsan bu kadar şeyin iktidarın gücünü sonuna dek perçinleyeceğini düşünebilir, ama sultan birilerinin onun egemenliğine meydan okuyacağından korkmayı sürdürüyor olmalı ki 2006'da Brunei anayasasını değiştirerek kendi yanılmazlığını yasayla da pekiştirdi.

Körfez devletleri gibi Brunei de bir petrol ülkesi ve bu da Bolkih'ı dünyanın en zengin adamlarından biri yapıyor. Belki de en zengini. Söylenenlere göre hazinesi her saniye 90 avro artıyor.

Devlet kasasını kendi malı gibi kullanmanın iyi yanı devlet sıradan insanlara para harcadığında bunun onurunun da size kalması. Devasa petrol gelirleri sayesinde Brunei bir refah devleti (petrol şirketi Shell'in ülkeden büyük çıkarları ve bir o kadar da ülke üzerinde etkisi olduğundan sıklıkla Shellfair State de deniyor buraya). Eğitim ve sağlık parasız. Kişisel gelirler üzerinde hiçbir vergi yok. Böylece banka hesabı hiç durmadan büyüyen sultan, halkı da hoşnut tutuyor.

Concorde ve pembe şampanya

Pek çok ülkede diktatörün devlet kasasını kendi cüzdanıymış gibi kullanmasını engelleyen pratik kısıtlamalar vardır. Kişisel ve resmi gelirlerin tam olarak kaynaşması ancak diktatörlerin en şanslılarına düşer. Ama

bir diktatörün devletin kaynaklarının tam mülkiyetine sahip olamaması pastaya elini uzatamayacağı anlamına gelmez. Kaldı ki devlet kasasını boşaltmanın bir dizi yöntemi vardır.

Bunlardan biri kleptokrasi yani “hırsızlar yönetimi” adını almıştır. Kleptokrasi, yönetici seçkinlerin olabildiğince zenginleşebilmek için iktidar olmaları anlamına gelir. Ekonominin büyük ölçüde hammadde üretimine dayandığı ülkelerde bu yönetim biçimi büyük başarılar elde etmiştir.

Zaire’de Mobutu Sese Seko, kleptokrasiyi en uç noktalara taşıyan diktatörler arasındadır. Uluslararası Şeffaflık Örgütü, onun, şimdiki adı Kongo Demokratik Cumhuriyeti olan ülkenin başında oturduğu otuz yıl içerisinde, beş milyar dolara yakın kişisel servet edindiğini söylüyor. 1985’te Forbes dergisi Mobutu’nun mal varlığını beş milyar dolar olarak hesapladı ki bu Zaire’nin o tarihteki dış borçlarıyla aynıydı.

Ölümünden hemen önce, 1997’de iktidardan düşürüldüğünde Mobutu’nun ünlü hazinesinden çok azı bulunabildi. İngiliz gazeteci Michela Wrong, *In the Footsteps of Mr. Kurtz: Living on the Brink of Disaster in Mobutu’s Congo* adlı kitabında yaşam tarzının pahalılığı yüzünden kenara pek fazla para ayıramamış olabileceğini yazıyordu. Paralar kullanıldı mı yoksa dünyanın bir yerlerindeki gizli birtakım banka hesaplarında durmayı sürdürüyorlar mı bunu henüz kimse bilmiyor. Ama Mobutu’nun ve geri kalan Kongo seçkinlerinin devasa harcamalar yapmış oldukları kesin.

Mobutu, kişisel harcamalarını karşıladığı sürece ekonomiyle pek ilgilenmiyordu, özellikle de hükümetin paralarının karşılanmasıyla. Kuşkusuz zeki bir adamdı ama uzun vadeli politik ve ekonomik planlar yapmak için gereken sabır ve disiplinden yoksundu. Ekonomi sorunları tartışıldığında bakışları uzaklara dalar, düşünceleri uçuşmaya başladılar, yazıyor Wrong. Bunun yerine az çok (genellikle az) bilgili danışmanlarının önerdikleri ekonomik mucize tedavilerinin gerçekleşmesini umardı.

Ülke ekonomisinden pek anlamıyor olsa da, Mobutu’nun Kongo’nun büyük zenginliklerinin büyük bir bölümünü kendisine ayırmakta hiçbir sorunu yoktu. 1973’te Zaireleştirme adı verilen etkili bir ulusallaştırma sürecini başlattı. Yabancıların elindeki işletmelerin “ülkenin oğullarına” teslim edileceğini bildirdi. Sonuç, Zaire seçkinlerinin en büyük

parçayı almak için yarışa girmeleri oldu. Elbette Mobutu kendi payını aldı. Toplam 25 bin kişinin çalıştığı 14 plantasyonu kendisine devredip büyük bir holdinge dönüştürdü. Bu hareket Mobutu'yu ülkenin üçüncü en büyük işvereni ve dördüncü en büyük kakao ve kauçuk üreticisi yaptı.

Mobutu ülkenin büyük maden kaynaklarından da kendi payını almayı başardı. Yöntemi yalındı. Dış ülkelere madenleri pazarlamak için kurulan devlet şirketi, satış gelirlerinden bir bölümünü Mobutu'nun uluslararası banka hesaplarına yatırıyor. Ayrıca üreticilerden de doğrudan para alıyordu. 1978'de Uluslararası Para Fonu çalışanlarından biri, Zaire Merkez Bankası müdürünün madencilik şirketi Gécamines'ye bütün ihracat gelirlerini doğrudan devlet başkanının hesabına yatırma emri vermiş olduğunu buldu. Kongo'nun büyük elmas kaynaklarının paralarını iç etmek daha da kolaydı. Elmasların işlenmesi gerekmez ve ülke dışına kaçırmak kolaydır. Mobutu'nun tek yapması gereken, Zaire'nin elmas üretimi değerini düşük göstermek, elmasları Anvers'deki pazarda satmak, artan parayı cebe indirmekti.

Soğuk savaşın sonlarına yaklaşıldığında, Mobutu Batı'nın desteğini yitirdi, ülkeyi ayakta tutmak için paraya ihtiyaç duydu. Mobutu'nun ülkesi için borç almaya geldiği Washington'da bir banka çalışanı, Zaire halkına yardım etmek için dış ülkelerde biriktirdiği paraları kullanabileceğini söyledi ona. Mobutu yanıt olarak "Yapmayı çok isterdim, ama halkını bana paramı asla geri ödeyemez," diyecekti.

Mobutu neredeyse kazandığı hızla para harcıyordu. Paris'ten uçakla pembe şampanyalar ve pastalar getiriliyordu. Zaire'de bütün önemli kentlerde kendisine özel villalar yaptırmıştı. En gözde yerlerinden biri Nsele'de kurdurduğu Çin köyünde bir pagodaydı. Kongo ırmağında sefer yapan bir nehir teknesinden bozdurup yaptırdığı lüks yatı *Kamanyola*'da çok zaman geçiriyordu. Yatta ağırlanan ünlü politikacılar arasında Henry Kissinger ve François Mitterand da vardı.

Kendi kenti olan Gbadolite'de inşa ettirdiği beyaz mermer şato için genellikle Ormanın Versailles'i deniyordu, oysa Belçika Kraliyet Ailesi'nin Laeken sarayı model alınmıştı. Avrupa'ya gidip gelirken bindiği Concorde uçakların iniş yapabilmesi için kentin havaalanının pistlerini uzatmıştı.

Halkın geri kalanı için altyapılar o kadar önemli değildi. Mobutu Ruanda Devlet Başkanı Juvenal Habyarimana'ya "Zaire'de otuz yıl ik-

tidarda kaldım, ama tek bir yol bile yaptırmadım,” dedikten sonra yolların niye gereksiz olduğunu açıklamıştı. “O zaman seni devirmek için yoldan gelirler.”

Mobutu kendi ülkesindeki mülklerle yetinmedi. Fransız Riviera’sında Roquebrune Cap Martin’de *Villa del Mar* yazlığına 5,2 milyon dolar vermişti ve burası Kongo’nun eski sahibi Kral Leopold’un evinden çok uzak değildi. Söylentilere göre, fiyatta anlaştıktan sonra Mobutu satıcıya miktarın dolar mı yoksa Belçika frankı üzerinden mi olduğunu sormuştu. Birinin ötekini 39 katı olması belli ki Mobutu için o kadar önemli değildi.

Ayrıca İsviçre’de Savigny’de bir sayfiye, Paris’te devasa bir dairenin yanı sıra Portekiz’de Algarva’da 8 bin hektar arazi üzerine kurulmuş 12 yatak odalı, 12 bin şişe şarabın durduğu bir mahzeni olan *Casa Agricola Solear*’ı 2,3 milyona satın almıştı. Mobutu’nun mülklerinin büyük çoğunluğu eski koloni iktidarı Belçika’nın başkenti Brüksel’deydi. Burada sosyetik semtler olan Uccle ve Rhode St. Genèse’de en az dokuz bina sahibiydi.

Rüşvetin en doğrudan ve açık biçimi kleptokrasidir ama belli koşulların gerçekleşmiş olması gerekir. Bunların ilki zayıf bir sivil toplumdur. Medya ve örgütler etkisiz olmalı, yerleşik düzene tehdit oluşturmayacak kadar koyunlaştırılmalıdır. Aynı zamanda resmi kurumlar diktatöre ve yandaşlarına meydan okuyamayacak ya da buna cesaret edemeyecek kadar zayıflatılmalıdır. Çok az eğitilmiş bir toplum ve okuma yazma bilmemenin yaygın olması işe yarar. Bütün diktatörlüklerde Mobutu’nun Zairesi’ndeki kadar zayıf kurumlar yoktur ama koşullar uygunsa kleptokrasi ekonomik güvence için hızlı ve güvenilir bir yöntemdir.

Karizmatik dolandırıcılık

Sözü edilen yöntemlerle yeterince para kazanamıyorsanız bir diktatör olarak doğrudan dolandırıcılığa da başvurabilirsiniz. Dolandırıcılığın yasadışı olmasının en ufak bir önemi yoktur. Diktatör olarak siz zaten yasaların üzerindesinizdir. Elbette en iyisi yakalanmamaktır; yine de birileri sizin işinize burnunu sokma küstahlığını gösterecek olursa bununla başa çıkmanın pek çok yöntemi vardır. Gürültü çıkaranları hapsedebilir-

siniz ya da kestirmeden ortadan kaldırabilirsiniz. Medyayı yeterince iyi kontrol ediyorsanız haberlerin yayılma tehlikesi de görece olarak azdır.

Kenya'daki Goldenberg Skandalı iyi bir örnektir. Dolandırıcılık 1990'lı yıllarda Cumhurbaşkanı Daniel Arap Moi iktidarı sırasında gerçekleşmişti. Moi'nin iktidar aygıtının yüksek konumlu politikacılarının neredeyse hepsi işe karışmıştı.

Kenya hükümeti, ülkeye döviz sağlamak için, Kenya Merkez Bankasına Amerikan doları yatıran ihracatçılara paralarını Kenya şilingine çevirirlerse kuru yüzde yirmi daha yüksek öder. Bu düzenleme aynı zamanda bir tür ihracat desteği olarak da işlev görür.

Rüşvetin her yere girdiği Kenya gibi bir ülkede, böyle destekler dolandırıcılık için davet anlamına gelir. Dolandırıcılığın başlıca kişilerinden biri olan işadamı Kamlesh Pattni, Kenya'dan altın ihraç etmek için Goldernberg International şirketini kurmuştu. Kenya hükümetiyle yapılan anlaşmaya göre, Goldenberg altın satışlarından kazancı paraları Kenya para birimine çevirdiğinde kur tam yüzde 35 daha yüksek olacaktı. Hedefin Kenya'ya daha fazla döviz sağlamak olduğu söylendi.

Kenya'nın altın üretimi çok az olduğundan altının Kongo'dan kaçak getirilmesi gerekiyordu. Paralar Pattni'ye aktarıldı ama ihraç edilen altın çok azdı ya da büyük olasılıkla hiç ihracat yapılmadı. Pattni ve bir yığın rüşvetçi hükümet üyesi, malın üzerine oturmuştu.

Mois'nin ardından 2002'de iktidara gelen Mwabi Kibaki konuyu derinlemesine araştırmak için bir Goldenberg komisyonu kurdu. Komisyon tanıklarının dediklerine göre 1991'de Kenya Merkez Bankası'ndan 60 milyar Kenya şilingi (850 milyon dolar) çalınmıştı. Bu, Kenya'nın brüt ulusal gelirinin beşte birine denk düşüyordu.

Geleceği düşünün

Bir diktatör bir kez paraları yığdıktan sonra bunları hiç kimsenin bulamayacağı bir yere saklamaya bakmalıdır. Paralarla kendi ülkenizde yatırım yaparsanız iktidarı yitirdiğiniz gün her şeyinizi de yitirme tehlikeniz vardır. Özellikle sürgüne gönderilirsenez-ki bu ne yazık ki

diktatörler arasında çok yaygın bir yazgıdır–yedekte bir şeylerinizin olması çok önemlidir.

Tunus diktatörü Zeynel Abidin Bin Ali, paraları kendi ülkesinde tutmanın ne kadar tehlikeli olduğunu Ocak 2011’de halkı ona isyan ettiğinde ülkesinden kaçmak zorunda kalınca anlamıştı. Saraylarından birinde bir kitaplığın arkasındaki gizli kasada milyonlarca avro, dolar ve Tunus dinarı bulundu. Tunus Merkez Bankasından gelme mühürlü zarflarla dolu kutuların olduğu raflar ve çok değerli mücevherler de ortaya çıktı. Yine de Bin Ali Tunus’tan elleri boş ayrılmamıştı. Bin Ali’nin karısı Leila, kocasıyla Suudi Arabistan’a kaçmadan önce Merkez Bankasına uğrayıp bir buçuk ton altın alacak zamanı bulmuştu.

Bir diktatörün paralarını saklayacağı yerlerin başında İsviçre bankaları ya da banka düzenlemeleri gevşek olan başka ülkelerdeki bankalar gelir. Ayrıca mülklere yatırım yapmak da yaygındır. Doğru yatırım yaparsanız iyi de bir dönüşü olur. Dünyanın çeşitli yerlerinde çiftliklere ve başka mülklere sahip olmak da yarar sağlayabilir. Paris, Londra, Fransız Rivierası diktatörlerin gözde yerleri arasındadır. Altına yatırım yapmak da akıllıcadır. Satışı ve taşınması kolaydır. Bir dizi başka olanak daha vardır. Katar Emiri ve ailesi paralarının çoğunu sanata yatırır; bunun sonucunda modern sanatın dünyadaki en büyük müşterisi Katar olmuştur. Özellikle Emir’in kızı Şeyha Al Mayassa Bin Hamad Bin Khalifa Al-Thani, Basra Körfezi’ndeki ülkeye devasa bir sanat koleksiyonu sağlamakta önemli rol oynamıştır. Pahalı sanat eserlerinin alışverişi genellikle aracılar üzerinden gerçekleştiğinden alıcılar çoğunlukla bilinmez. Bu yüzden Katar diktatör ailesinin sanata ne kadar para harcadığını bilmeye olanak yok, ama Roy Liechtenstein, Jeff Koons, Andy Warhol ve Damien Hirst gibi sanatçıların bir dizi eserini satın aldıkları biliniyor. Emir ve karısı 2007’de 72,84 milyon dolar verip satın aldıktan sonra, Mark Rothkos’un “White Center” adlı eseri savaştan sonra müzayedede satılan en pahalı tablo rekorunu kırdı.

Gördüğünüz gibi bir diktatör için zenginlik garantidir denebilir. Bunu nasıl elde edebileceğiniz hayal gücünüze kalmış.

5. Zenginlik nasıl kullanılır

Bir servet yığmak bir şeydir, onu kullanmak bambaşka bir şey. Dışarıdan bakıldığında paradan kurtulmak kolay görünebilir, ama lüks tüketiminde diktatör sınıfına yükselmek çalışma ve girişimcilik gerektirir. Paraları har vurup harman savuracaksanız ustalardan öğrenin. Çok az insan, diktatörler ve onların aileleri kadar doğal ve vurdumduymaz bir şekilde para saçar. Diktatör olarak lüks içinde yüzmeye, paraları tuhaf statü simgelerine harcamaya, göz kamaştırıcı eğlenceler ve törenler düzenlemeye programlanmışsınızdır neredeyse.

Para kullanımının ülkenin geri kalanının ekonomik durumuyla uyumlu olması gerekmez. Halkın geri kalanının yoksulluk içinde yaşaması sizin tasasız bir sefahat içinde yaşayamayacağınız anlamına gelmez. Tersine, halkın önderi, kılavuzu olarak mesafe koymanız, devlet başkanı olarak sıradan vatandaştan daha iyisini hak ettiğinizin altını çizmeniz önemlidir.

Svaziland Kralı III. Mswati, halk – en hafif ifadeyle – alçak gönüllü bir yaşam biçimiyle yetinirken kendisi lüks içinde yüzen diktatörlere iyi bir örnektir. Forbes dergisine göre Mswati'nin 100 milyon dolar serveti vardır ve Svaziland'daki iş dünyasının çoğu onun elindedir. Belli ki yaşam tarzı için bu para yetmiyor, çünkü buna ek olarak kral, devletten kraliyet ödeneği alıyor. 2011'de bu ödenek 210 milyon emalgani, yani yaklaşık olarak 50 milyon liraydı. Bu para hükümetin, yetişkin nüfusunun dörtte biri HIV taşıyan ülkede, HIV ilaçları dahil bütün ilaçlara ödediği parayla hemen hemen aynı. Ayrıca Mswati, babası Kral II. Sobhuza'nun kurduğu 10 milyar dolarlık bir fonu da kontrol ediyor. Bu fon bütün vatandaşların işine yaraması için kurulmuştu

ama çok azı sıradan vatandaşların işine yarayacak yatırımlara kullanılıyor. Svaziland nüfusunun yüzde altmış üçü günde iki dolar ya da daha azıyla yaşıyor.

Mswati'nin harcamaları çok eşliliğe düşkünlüğüyle daha da artıyor. Son sayımda 12 karısı vardı. Tipik bir diktatör eşi, genellikle ailenin lüks harcamalarının önemli bir bölümünü üstlenir. Imelda Marcos'tan Grace Mugabe'ye kadar bir dizi alışveriş meraklısı diktatör eşi, yurtdışına yaptıkları alışveriş gezilerinde onlarca milyonu saçıp savurmuşlardır. Mswati'nin çok sayıdaki eşi, tek bir eşin yapacağının kat kat daha fazlası alışveriş yapmakta. Karıları pek çok kez Avrupa ve Asya'da alışveriş gezilerinde görülmüşlerdir. 2010 yazında çok sayıda Svaziland Kraliçesi, beraberinde 80 kişilik bir maiyetle Londra ve Brüksel'e alışveriş gezisine çıktılar. 2009'da karılarından en az beş tanesinin yanlarında onlarca kişilik bir maiyetle Fransa, İtalya, Dubai ve Taiwan'a alışverişe gittikleri, buralarda milyonlarca dolar harcadıkları bildirildi. 2008'de bir alışveriş gezisinin yerel basında yer alması Svaziland'da gösterilere neden oldu. Kralın buna yanıtı ülkenin medyasının kral ailesinin harcamalarından söz etmesini yasaklamak oldu. Hiç kimse protestonun işe yaramadığını söyleyemez.

Çok az ülkede diktatörün harcamalarıyla halkın yaşam standardı Kuzey Kore'deki kadar keskin ayrım gösterir. Herkesin aynı olduğu, batının tüketim kültürünün ahlaksal düşkünlüğü nedeniyle lanetlendiği bu komünist cennette, becerikli Kuzey Kore liderleri yine de kendi ilkelilerinin üzerine çıkmayı ve sınırsız bir lüks içinde yaşamayı başarırlar.

Kuzey Kore'den çok az bilgi gelir ve gelenler de genellikle doğrulanmayan söylentilerdir. Ülkeden kaçanlar Kuzey Kore seçkinlerinin alışkanlıkları konusunda birtakım şeyler anlatmaktadırlar. Bunlardan biri, kaçmadan önce yıllarca Kim Il-sung'un kişisel alışverişlerini yapmış olan Kuzey Koreli Albay Kim Jong-ryul'dur. 1994'te kendisini ölmüş gibi göstererek Avusturya'ya kaçmıştı. 2010'da iki Avusturyalı gazeteci Kını Jong-ryul'un yaşam öyküsünü anlattığı bir kitap çıkardı. Satın alma görevleri 1972'de, Il-sung bir Mercedes isteyince başlamıştı. Almanca bildiği ve mühendislikten anladığı için Jong-ryul seçilmişti. Viyana'ya gönderilmiş, malları sınırdan kolayca gönderebilmesi için ona verilen diplomatik pasaportla on altı yıl burada yaşamıştı.

Jong-ryul büyük önder için pahalı halılar, altın kaplama silahlar satın almıştı. Il-sung pahalı yabancı arabalara düşküncü, kristal avizeli, ipek halılı, lüks mobilyalarla döşenmiş villaları vardı.

Satın alma görevlisine göre, Kim Il-sung yalnızca yabancı yiyecekler yiyordu. Aşçıları eğitim için Viyana'da ünlü okullara gönderiliyordu, çünkü diktatör Avusturya mutfağının özellikle iyi olduğu konusunda söylentiler duymuştu. Bu biraz tuhaf çünkü Avusturya mutfağı o kadar ünlü sayılmaz. Belki de Il-sung özellikle sosis ve küçük pasta seviyordu. Kim Il-sung'un oğlu ve vârisi Kim Jong-il, gerçek bir gurme olmasıyla ünlüdür. Kuzey Kore önderleri özel yaşamlarını hem yabancılardan hem de kendi halklarından gizli tutarlar, ama takma adı Kenji Fujimoto olan ve 1988'den 2001'e kadar Jong-il'e aşçılık yapan bir Japon, Kim ailesinin sırlarını açığa vurmuştur. Fujimoto, kitabında, değişik lezzetler bulmak için bütün dünyayı dolaştığını anlatır: Tayland'dan mangolar, Japonya'dan deniz ürünleri, Özbekistan ve İran'dan havyar, Çekoslovakya'dan bira ve Danimarka'dan domuz eti.

Fujimoto Jong-il'in yemek konusunda çok seçici olduğunu söyler. Mutfakta çalışanlar kırık ya da şekli bozuk olanları ayıklamak için pirinçleri tek tek elden geçirirlermiş. Sevgili öndere yalnızca en kusursuz pirinç taneleri sunulmuş. İşte size ulaşmak için çok çabalama gerektiren bir standart.

Kralın yeni elbiseleri

Bir diktatör olarak sürekli yüksek harcama yapmanız gerekir. Bu yüzden özel kutlamalar yaptığınızda bunlar gerçekten ses getirmelidir. Düğün, bir diktatör olarak para durumunuzu dünyaya gösterme şansı bulabildiğiniz fırsatlardan biridir. Jean Claude 'Baby Doc' Duvalier ve Michèlle Bennett'in 1980'de yapılan düğününün maliyeti üç milyon dolardı. Yalnızca havai fişek giderleri yüz bin doları bulmuştu.

Aile bireylerinin düğünleri de önemlidir elbette. Mobutu Sese Seko, kızını Belçikalı iş adamı Pierre Janssen'le evlendirirken üç milyon dolar harcadı. Düğüne davet edilen 2.500 konuk, anlaşmalı üç uçakla ge-

tirildi. İçilen bin şişe şampanyanın en ucuzunun şişesi 300 avronun üzerindeydi, en pahalısı bin iki yüz avrodan fazla ediyordu. Dört metre yüksekliğindeki düğün pastasını Paris'ten getiren özel uçağın kirası 75 bin dolardı. Mobutu kızına üç gelinlik satın aldı, bir tanesi belediye başkanının düzenlediği törende, bir tanesi kilisede, bir tanesi de akşamki düğünde giyilecekti. Gelinlikleri Fransız tasarımcılar Nina Ricci, Jean Louis Scherper ve Christian Lacroix tasarlamıştı. Mobutu yeni evlilerin birlikte yaşamlarına evsiz başlamalarına izin veremezdi, bu yüzden onlara Brüksel'de bir ev, Kinshasa'da bir villa ve Monte Carlo'da bir daire armağan etti.

Orta Afrika Cumhuriyeti diktatörü Jean-Bédél Bokassa, diktatör dünyasının en efsanevi para tüketici düzenlemelerini yapmasıyla tanınır. Bokassa'nın kişisel harcamaları ve görkemli yapı projeleri, halkının sade yaşamıyla büyük bir zıtlık gösteriyordu ama megalomanlığı yalnızca para ve mallarla sınırlı kalmıyordu.

Bokassa'nın öyküsü koloni döneminin ardından ortaya çıkan başka pek çok Afrikalı diktatörünkenden farklı değildi. Zor bir çocukluk, misyonerlerin elinde bir eğitim ve askerî bir kariyer. 22 Şubat 1921'de doğan Bokassa, o zamanlar Fransa Ekvator Afrikası olan ülkenin kabile reislerinden Mindogon Mgboundoulou'nun on iki çocuğundan biriydi. Babası, Fransız koloni yöneticilerine karşı gösteri yaptığı için öldürülünce annesi üzüntüsünden intihar etmişti

Aile anasız babasız kalan çocuğu misyonerlerin okuluna gönderdi. Burada özellikle Jean Bedel'in yazdığı dil bilgisi kitabını sevmişti. Bu yüzden öğretmenleri ona Jean-Bédél demeye başladılar. 19 Mayıs 1939'da Bokassa özgür Fransız güçlerine katıldı. Kongo'daki Brazaville'yi, Hitler yanlısı Vichy rejiminden kurtaranlar arasındaydı ve müttefiklerin 1944'te Provence'da karaya çıkışına katıldı. Savaşın sonra asker olarak Fransız Çin Hindi'ne gönderildi, orada 17 yaşında, yerli bir kızla evlendi.

Orta Afrika Cumhuriyeti'nin bağımsızlığını kazanmasından iki yıl sonra, 1962'de Bokassa bu yeni ulusun askerî güçlerine katıldı, yeni bir ordu kurma görevini üstlendi. Ertesi yıl 500 askerin komutanı olmuş, ülkenin cumhurbaşkanı ve Bokassa'nın kuzeni David Dacko'nun da yardımlarıyla yeni ulusun en etkili bireylerinden biri olma yolunda oldukça ilerlemişti.

Bokassa üniformasını kuşanıp cumhurbaşkanının yanında boy göstermekten hoşlanıyor ve önemli kişilerle birlikte görülmek için elinden geleni yapıyordu. Sık sık Protokol Müdürü Jean Paul Douate ile tartışırdı, çünkü cumhurbaşkanının masasında yanlış yerlere oturmak gibi bir alışkanlığı vardı. Dacko genç ve hırslı subayın iktidar için bir tehlike olabileceği konusunda pek çok kez uyarıldı ama uyarıları ciddiye almadı. Alsa iyi olurdu. 1965 yılbaşı gecesi Bokassa çıkışını yaptı, hızlı ve etkili bir darbeye Dacko'yu indirdi.

Bokassa bir dizi tuhaf yasa çıkarmakta geç kalmadı. 18 ile 55 yaş arasındaki herkes bir işi olduğunu kanıtlamak zorundaydı, yoksa para ya da hapis cezasına çarptırılırdı. Tamtam davulu çalmaya yalnızca geceleri ve hafta sonlarında izin vardı. Başkentin barlarında ve gece kulüplerinde her şeyin yolunda gitmesini sağlayan yeni bir ahlak taburu kuruldu.

Bokassa, o günlerin Afrikalı despotlarının gözde yöntemlerinin çoğunu uyguluyordu: rüşvet, zorbalık, gerektiğinde kaba kuvvet. Ama Orta Afrikalı diktatörün gözü meslektaşlarından daha yüksekteydi. Bokassa'nın aldığı Fransız askerî eğitimi, Napoleon Bonaparte'a derin bir hayranlık duymasına neden oldu. Napoleon kendisini imparator ilan ettirdiğine göre Bokassa da ondan geri kalmamalıydı. 4 Aralık 1977'de başkent Bangui'de tahta çıktı.

Taç giyme töreni harcama konusunda iyi bir çalışmadır. Tören öncesi süvariler Bokassa'nın tahta yürüyeceği kortej hazırlığı için Fransa'da bir binicilik okuluna gönderildiler. Dünyanın en ender yiyeceklerinden oluşan 240 bin ton erzak, uçakla Bangui'ye getirildi. Alman ressam Hans Linus geleceğin kralının biri taçlı, biri taçsız iki portresini yaptı. Bir Fransız besteci tören için iki çalışma besteledi: Kraliyet marşı ve kraliyet vals. Bir şair Bokassa için 20 kıtalık bir methiye yazdı. Kıtalarından bir tanesi şöyledir:

Bokassa, yeni Bonaparte
Bangui, onun ışıklı kenti
Roma'yı, Atina'yı ve Sparta'yı gölgede bırakır
Parlak güzelliğiyle

Taç töreninin toplam masrafı 22 milyon dolar ya da ülkenin yıllık bütçesinin dörtte biriydi. Ülkenin 2 milyon nüfusunun üçte ikisi o sıralar

günde bir doların altında parayla yaşıyordu. Bölgedeki etkisini ve ayrıca da kraliyetin uranyum madenlerindeki haklarını yitirmekten korkan Fransa, hesabın çoğunu ödemişti ama ülkenin işadamları da şayet işlerini sürdürmek gibi bir umutları varsa katkıda bulunmak zorundaydılar. Örneğin kralın takılarında kullanılan elmasların çoğu ülkenin elmas satıcılarının armağanıydı.

Tören, Fransız sanatçı Jean-Pierre Dupont tarafından düzenlendi. Kuyumcu Claude Bertrand tarafından yapılan taç, elmaslarla süslüydü. Kral kaftanı, kılıcı ve başka ufak tefek şeylerle kuyumcu faturası beş milyon doları bulmuştu. Bokassa'nın oturduğu altın kaplama bronzdan yapılan iki ton ağırlığındaki taht, 2,5 milyon dolar değerinde altından yapılmış devasa bir kartalın altına yerleştirilmişti.

Bokassa'nın giysi seçimi Napoleon'dan ne kadar esinlendiğini açıkça gösteriyordu. Napoleon'un taç giyme töreninin üniformalarını yapmış olan Guiselin tarafından tasarlanmıştı giysiler. Kralın taç töreni giysisi on binlerce küçük inciyle süslüydü ve bir krala yaraşır biçimde on metre uzunluğunda, bordo kadife bir pelerini vardı. Terzi faturası 145 bin dolar tuttu. Karısı ve geleceğin kraliçesi Catherine, Fransız modaevi Lanvin'den gelme, 72 bin dolar değerinde altın lame bir elbise giymişti.

Bokassa, Napoleon'un törenine benzerliklerin yalnızca üniformayla sınırlı kalmasını yeterli bulmadı. Geleceğin kralı tacını takmak üzere Papa VI. Paulus'ü Bangui'ye getirmek için elinden geleni yaptı. Düşüncesi tıpkı Napoleon'un imparator olduğu zaman yaptığı gibi tacın papanın başından alınıp kendi kafasına takılmasıydı. Vatikan kibarca papanın Güney Afrika yolculuğu yapmak için çok yaşlı olduğu yanıtını verdi. Papanın artık kral-kıra taç takma gibi bir alışkanlığı olmadığıнын belirtilmesi gerekmiyordu.

Taç giyme töreni Jean-Bédél Üniversitesi yakınlarındaki Jean-Bédél Bokassa caddesinde, Jean-Bédél Bokassa Spor Sarayı'nın basketbol sahasında gerçekleşti. Antilop, kaz ciğeri ve İran havyarının bulunduğu zıvatette, Bokassa tören için gönderilen Fransa İşbirliği Bakanı Robert Galley'e eğilip fısıldadı: "Farkına varmadınız, ama yediğiniz insan etiydi." Herhalde bu bir şakaydı ama Bokassa'nın yamyamlığı söylentilerinin yayılmasına neden oldu.

Davet edilen 2.500 yabancıdan yalnızca 600'ü geldi. Pek çok kişi böylesine gösterişli ve bencil bir törene katılmayı utanç verici bulmuş-

tu. Davet listesinde dünyanın bütün hükümdarlarının adı bulunuyordu ama tek gelen Liechtenstein Prensi Emmanuel oldu. Bokassa'nın diktatör arkadaşları Idi Amin ve Mobutu bile gelmedi. Bokassa, davetlilerin gelmemesi konusunu sonradan şöyle yorumladı: "Beni kıskandılar, çünkü benim bir krallığım var onların yok." Haklı olduğu düşünülebilir pekala.

Bokassa'nın krallık kariyeri yalnızca iki yıl sonra Fransızların bir olay nedeniyle eski müttefiklerine yüz çevirmeleriyle son buldu. 18 Ocak'ta okul çocukları ve öğrenciler Bangui'de Bokassa'nın bütün okul çocuklarının ve Jean-Bédel Bokassa Üniversitesi öğrencilerinin üniforma giymesi (üniformalarda Bokassa resmi vardı ve tesadüfen Bokassa'nın karılarından birinin firması tarafından yapılıyorlardı) kararına karşı gösteri yaptılar. Askerler göstericilere ateş edip onlarcasını öldürdü ama huzursuzluklar ilkbahar boyunca da sürünce Bokassa'ya bu kadarı fazla geldi. Genç göstericiler tutuklandı, işkencelere Bokassa kendisi de katıldı. Katliamın ayrıntılarını öğrenen Fransa, Dacko'nun yeniden başa geçmesini sağladı, Bokassa kaçıp Paris'e sığındı.

Lüks evler

Diktatörlerin harcamaları genellikle yarışma güdülerinin ne kadar güçlü olduğunu açığa vurur. Kullanım değeri ve yarar genellikle ikinci sırada gelir. Görünüşe bakılırsa diktatörler belli lüks malların en büyük, en pahalı ve en gösterişli örneklerini edinmek için özellikle daha da sıkı bir yarışma içine girerler. En büyük yat, en hızlı araba, en pahalı uçak ya da en lüks saray önemlidir.

Yaşamak için adam gibi bir yere sahip olmak özellikle önemlidir. Olabildiğince büyük olması tercih edilir ve genellikle bir taneyle yetinilmez. Ülkedeki saraylara ek olarak, insanın elbette dış ülkelerde de mülkleri olmalıdır. Paris'e ya da Roma'ya alışveriş gezisine çıktığında otelde kalınamaz elbette. Ayrıca Tanrı korusun, insan sürgüne falan gönderilirse el altında bir şeylerin bulunması da iyidir.

Mimari ve iç tasarım konusunda diktatörlerin zevklerinin kimi ortak yanları vardır. Aşırı görkem, ışıltı ve parlaklık anahtar sözcüklerdir. "Az

ama öz” burada geçerli değildir, düstur “ne kadar çok o kadar iyi”dir. Bu görkeme karşın her şeyin içine işleyen kadınsı bir yan vardır. Her şeye gücü yeten bir diktatör, kendi erkekliğinden o kadar emindir ki pastel renklerle ya da ışıltılı mücevherlerle bir sorunu yoktur. Diktatörce iç tasarımın ana çizgileri şunlardır:

Büyük düşünün

Açıklamaya bile gerek yok aslında. Sarayınız ne kadar büyükse dünyaya sergilediğiniz güç de o kadar fazladır. Başkanlık sarayları, kral şatoları dünyanın neresinde olursa olsun görkemlidir, ama diktatörlerde hepsini geride bırakmaları gerektiğini düşünme eğilimi vardır. Brunei Sultanı dünyanın en büyük ve muhtemelen de en lüks başkanlık sarayına sahiptir. 200 bin metrekarelik mimari harika İstana Nurul İman’ın anlamı “Işığın ve İncanın Sarayı”dır. Sarayda 1.788 oda, 257 banyo, beş bin kişilik bir tören salonu, bin beş yüz kişilik bir cami bulunmaktadır. Garajındaki 110 araba, sultanın araba koleksiyonunun yalnızca küçük bir parçasıdır. Saray, 1984’te 400 milyon dolar maliyetle inşa edilmiştir.

Brunei hükümetinin ve yönetiminin de sarayda bulunduğunu ve yerin birazını onların kapladığını eklemek gerekir. Ama sultan, hükümetle arasına biraz mesafe koymak, devletin başı olarak gündelik görevlerinden biraz uzaklaşmak isterse, başka üç sarayı daha vardır. Bunlar da hiç küçük sayılmazlar.

Antika düşünün

Diktatörler resmi binalarda geleceğe dönük, modern mimari kullanmayı severler ama kendi evleri söz konusu olduğunda genelde tutucudurlar. Pek çoğu eski, aristokrat mimariden, kimi zaman kendi ülkelerinin- kinden esinlenirler ama diktatörler Avrupa’ya bakmayı da severler. Bu biraz beklenmedik bir durum olabilir, çünkü Avrupa’da şu sıralar görece olarak daha az diktatör var. Ama aynı zamanda günümüz diktatörlerinin pek çoğu, bir zamanlar Avrupa kolonisi olan ülkelerdi ve buralarda eskinin üst sınıfları ya Avrupa lılar ya da Avrupa modası ve düşünce yapısını benimsemiş yerlilerdi.

Barok düşünün

Tarihi bir dönem olarak barok değil (gerçi bu da tümüyle gözardı edilmeyebilir), ama abartılı anlamında barok. Minimalizm diktatörlerin tanıdıkları bir kavram değildir. Alçak gönüllülüğe yer yoktur. Paranız varsa gösterilmesi gerekir. Her zaman fazladan bir avizeye yer vardır, sütunlu koridorların fazlasından zarar gelmez ve bir kat altın yaldızla güzelleşmeyecek çok az eşya bulunur.

Altın düşünün

Diktatörlerin dünyasında hiç modası geçmeyen bir şey varsa o da altındır. Mısır firavunlarından bu yana her zaman despotların gözdesi olmuştur. Hemen her şey altınla kaplanabilir. Heykelleriniz ve büstleriniz ilk akla gelen şeylerdir, gerisi hayal gücünüze kalmış. Altın kaplama tahtına ek olarak kral Bokassa'nın altın kaplama bir yatağı vardı. Amerikan şirketi ITT, Küba diktatörü Fulgencio Batista'ya altın kaplama bir telefon hediye etmişti, çünkü Batista Küba'daki dakika ücretlerini yüksek tutuyor, böylece şirketin kârı yükseliyordu. Despotların banyolarında altın musluklara düşkünlük göstermeleri, altının diktatör dünyasında temizliği simgelediğini gösterir. Çavuşesku'dan Marcos'a kadar neredeyse bütün diktatörlerin banyolarında altın borulardan akan suda yıkanabilirsiniz.

Altın kaplama silahlar da sık sık kendisini gösterir. Muammer Kaddafi tutsak alındığında elinde altın bir tabanca vardı ve saraylarında çok sayıda parlak silah bulundu. Saddam Hüseyin'in de altın kaplama ateşli silahlardan bir koleksiyonu vardı ve burada başka silahların yanında altın kaplama bir Kalaşnikov bulunuyordu. Hüseyin tabaklarını da altın kaplatmıştı. Bu tabakların yolculuğu Amerikan işgalinden sonra New York'ta Park Avenue Autumn restoranında son buldu.

Kendinizi düşünün

Dünyanın en önemli insanı sizsiniz ve bunu göstermenin yalnızca bir yolu vardır. Diktatörlerin çoğu kamuya açık yerleri kendi resimleri ve heykelleriyle doldurmaya önem verirler ve kendi evinizi de bunlarla doldurmak aynı ölçüde doğaldır. Evinizi kendi tablolarınız, fotoğraflarınız,

büstleriniz ve heykellerinizle doldurun. Özellikle ünlü ressamlara kendi portrelerinizi yaptırmaya önem verin.

Diktatör ulaşımı

Diktatörler saraylarında oturmadıkları zaman, onları devasa yatlarda bulma olasılığınız yüksektir. Dünyanın en büyük 10 yatının 6 tanesi diktatörlerin elindedir (en büyüğünün sahibi Rus oligarşisinden Roman Abramoviç'tir). Özellikle Arap diktatörler en büyük teknelere düşkündür. Dubai Emiri'nin yatının boyu 162 metre, Umman Sultanı'nınki 155 metre, Suudi Arabistan Kralı'nınki ise 147 metredir.

Buna karşın Muammer Kaddafi'nin oğlu Hannibal için geleneksel bir yat, yeterince büyük değildi. Diktatörün eğlenceye düşkün oğlu, canı arkadaşlarını eğlenceye davet etmek istediğinde genellikle büyük bir tekne bulmak zorunda kalıyordu. Bu yüzden kendi özel yolcu gemisini sipariş etti. Teknede lüks ve diktatör ısıltısı eksik olmayacaktı; ama Hannibal konuklarını eğlendirmek için fazladan bir şey planlamıştı. Teknenin ortasında iki kaplan köpek balığı, iki beyaz köpek balığı ve iki de siyah çizgili tilki köpek balığı alacak bir akvaryum olacak, akvaryumun çevresinde mermer sütunlar, altın çerçeveli aynalar ve heykeller bulunacaktı. Diktatörün oğlunun evcil hayvanlarının rahatıyla ilgilenmesi için tam zamanlı dört biyoloğun işe alınması planlanmıştı.

Üç bin beş yüz kişilik yolcu gemisine *Phonecia* adı verildi ama gemi daha tamamlanamadan Kaddafi öldürülünce Hannibal da 2011 yazında ülkeden kaçmak zorunda kaldı. Bir turizm işletmecisi tarafından satın alınan geminin adı MSC Preziosa olarak değiştirildi. Böylece sıradan insanlar diktatörce tatil yapma şansına kavuşacaklar. Planlara göre gemi 2013'te Akdeniz'de trafiğe çıkacak; ama ne yazık ki köpek balığı tankı olmayacak.

Başka diktatörler de denize açılmayı severler. Türkmenistan'ın büyük önderi Gurbangulu Berdimuhamedov, Abramoviç'in ki kadar büyük bir yat istiyordu. Ne yazık ki Hazar Denizi'ne açılan kanallar çok dardı (Türkmenistan'ın da başka sahili yok), bu yüzden diktatör daha küçük

bir tekneyle yetinmek zorunda kaldı. Bu bilgiler Aşkabat Amerikan konsoloslğunun WikiLeaks tarafından açığa çıkarılan Charge d’Affaires raporundan gelmektedir.

Berdimuhamedov sınırsız gücünü yatına mürettebat bulmakta da kullandı. Rapora göre İsveç gemicilik firması GAC’de çalışan yedi denizciye diktatörün teknesinde çalışma emri verildi. GAC şeflerinden biri, konsoloslğa bürosunda çalışanların ona tatildeyken telefon edip teknelerinden birinden üç çalışanı ödünç verme konusunda bir talep aldıklarını anlattı. Bu üç denizci diktatörün teknesinde çalışmak istemedi. Ama bu durum Berdimuhamedov’u durdurmadı. Konsolosluk raporunda şöyle yazıyor: “Daha üç gün geçmeden bürodan telefon edip rıhtıma girerlerken tekneye güvenlik subaylarının çıktığını, geminin belgelerine el koyduklarını anlattılar. Pratikte bu durum geminin yoluna devam etmesini olanaksız kılıyordu.”

GAC şefi anında Tayland’daki tatilini kesip uçağa bindiği gibi Türkmenbaşı kentindeki rıhtım müdürüyle görüşmeye gitti. Rıhtım müdürü, GAC temsilcisinin devlet başkanının yatına gerekli personeli göndermemesinden o kadar alınmıştı ki sandalyesini duvara çevirdi ve konuşmayı reddetti. Sonunda GAC şefi rıhtım müdürünü ikna etmeyi başardı. Böylece üç çalışan diktatörün yatına aktarıldı. Türkmen yetkililer daha sonra GAC’den 4 çalışan daha göndermesini istediler. Denizciler başlangıçta yalnızca geçici olarak ödünç verilecekti ama daha sonra GAC, adamlarının firmaya geri dönmek istemedikleri haberini aldı.

WikiLeaks belgesine göre 60 milyon avro değerindeki tekne, Türkmenistan’da büyük endüstri yatırımları sahibi Rus Itera şirketinin bir armağanıydı. Rüşvetin ne kadar işe yaradığını gösteren bir başka örnek daha.

Diktatörler saraylardaki iç tasarım anlayışlarını teknelerde de sürdürür. Örneğin mega yat *Dubai*’nin iç tasarımında altın, cam ve masif ahşap paneller ağırlıklıdır. Elbette teknede helikopter iniş pisti ve denizaltı gibi gerekli şeyler de bulunmaktadır.

Bir yat her şeyden önce tatil ve dinlenme için kullanılır. Daha uzun yolculuklar için uçak daha hızlıdır. Ama halka açık havaalanlarındaki kuyruklar hem yorucu hem zaman alıcıdır. Bu yüzden kendisine saygısı olan bir diktatörün bir ya da birkaç özel uçağı hazır bekler. Brunei

Sultanı en az üç büyük jet uçağı, bir Boeing 767, bir Boeing 747 Jumbo Jet ve bir Airbus A340-200 sahibidir. Sultan elbette uçaklarında da önemli iç tasarım çizgilerini sürdürür ve jumbo jetin tuvalet lavaboları diktatör geleneğine uygun olarak altın kaplıdır.

Dubai Emiri de Arap yarımadasındaki bir dizi başka kral gibi yurtdışına çıktığında Boeing 747 ile yolculuk yapar. Ama dünyanın en büyük yolcu uçağı olan Airbus A380 süper jumbo için ilk siparişi veren bir Suudi Arabistan prensi olmuştu. Başlangıçta adı gizli tutulmaya çalışılan alıcının Suudi Arabistan Kralı Abdullah'ın yeğeni Prens El Velid bin Talal olduğu ortaya çıktı. Airbus A380 süper Jumbo 488 milyon dolar fiyatıyla dünyanın en pahalı özel uçağıdır. Dev uçak hazır olduğunda içinde mermer kaplama bir hamam, on kişilik bir konser salonu ve prensin Rolls Royce'u için bir garaj bulunacak. Özel odaların her birinde Mekke'ye bakan elektronik seccadeleriyle kendi özel mescitleri var. Eserin en özel yanı bir "dinlence odası". Bu odanın zemininde aşağıyı gösteren devasa bir ekran var. Böylece konuklar bir "uçan halı" da durur gibi üzerinden uçtukları araziye görebilecekler.

Zırlı lüks

Pahalı arabalar diktatörlerin para harcamayı çok sevdikleri bir lüks gibi görünüyor. Ferrari, Bugatti, Bentley ve pahalı binekler üreten başka firmalar, müşteri listelerinde diktatörler olmasaydı ekonomik olarak çok daha zor bir durumda olurdu.

Cadillac ve diktatörlerin gözdesi Rolls Royce gibi kimi araba markaları her yerde karşımıza çıkar. Sovyetler Birliği'nin devrim kahramanı Vladimir Lenin de Rolls Royce Silver Ghost sahipleri arasındadır. Bunun sınıfsız bir toplum oluşturma girişimine nasıl uyduğu bilinmez; ama belki de Lenin'in Rus proleterleri için beklentileri çok yüksekti. Asya, Kuzey Afrika ve Ortadoğu'da diktatörler ve akrabaları arasında Ferrari ve Lamborghini gibi hızlı spor arabalar yaygındır. Bunlar Sahra'nın güneyinde bu kadar gözde değildir, belki de kötü yolların arabaları neredeyse kullanılmaz duruma getirmesi yüzünden. Ekvator Ginesi dik-

tatörünün oğlu Tedodorin Obiang bir kuraldışıdır, milyonlarca dolar değerinde süper arabaları vardır.

Diktatörlerin sevdiği bir başka marka da Mercedes'tir ve zırhlı Mercedes'ler belki de diktatör klasiklerinin başında gelir. Kim Jong-il, Mercedes S-600 Pullman Guard zırhlı bir limuzinde görülür arada sırada. Mike Kim, *Escaping North Korea: Defiance and Hope in the World's Most Repressive Country* adlı kitabında Jong-il'in 2001'de 20 milyon dolar verip en yeni Mercedes'lerden 200 tane satın aldığını ve bunları sadık destekçilerine dağıttığını yazıyor.

Diktatörler genellikle arabaları kendi isteklerine göre değiştirtmelerine yetecek ekonomik güce sahiptirler. İran Şahı Rıza Pehlevi, Maserati'nin 3500 modelinden çok etkilenmişti. Yine de bu modelle yetinmek istemiyordu. Maserati'den yeni ve daha iyi bir model üretmesini istedi. Maserati 5000GT böyle doğdu ve ilk araba 1959'da Rıza Pehlevi'ye teslim edildi. Araba meraklıları arasında 5000GT, Maserati'nin şimdiye dek ürettiği arabalar içinde en iyilerinden biri olarak görülür.

Uganda'nın Idi Amin'i meslektaşlarından biraz farklıdır. Araba seçimlerinde geleceğe yönelik olmasıyla diktatör dünyasında bir entel olarak görülebilir. Amin, kült bir araba olan Citroën SM'in büyük bir hayranıydı ve çok sayıda satın almıştı. SM, 1970'lerin başında Citroën'in en önde gelen modeliydi ve bir tasarım klasığı olmuştu.

Brunei Sultanı'nın arabalara yaptığı harcamalar konusunda meslektaşlarını geride bırakmasında şaşıracak bir yan yok. Kraliyet ailesinin toplamda binlerce arabası bulunuyor ve sultanın kendi koleksiyonunda yüzlerce araba var. Bunların içinde McLaren F1, onlarca Ferrari ve Bentley olmak üzere modern süper arabalardan pek çoğunun örneklerini görmek mümkün. Ayrıca bir dizi özel modele sahip arabalar arasında arka yarısına Porsche 911 biçimi verilmiş bir Rolls Royce var.

Sultan acelesi olur da çabucak yola çıkması gerekirse diye sarayın önünde bir Rolls Royce'un motorunu her zaman çalışır tutuyor.

Sultanın erkek kardeşi Jefri Bolkiah, 2.000 arabasıyla sultanın kendisinden bile daha büyük bir koleksiyona sahip. Lüks araba satıcısı Michael Sheehan arabalardan bazılarını satın almak için Brunei'yi ziyaret etmişti. Sheehan'ın anlattığına göre Jefri'nin sekiz devasa deposu, pahalı taşıtların hemen hepsinden örneklerle doluydu.

Jefri, Brunei’de 1986’dan 1997’ye kadar maliye bakanıydı ve ülkenin petrol gelirlerini yöneten Brunei Investment Authority’den (BIA) sorumluydu. 1997’de Asya’daki mali krizden sonra BIA’nın yatırımları resmi makamlarca denetlendi. Prens Jefri’nin kendi şirketi Amadeo, 1998’de on milyar dolarlık bir borçla battı. BIA denetimi 1983 ve 1998 arasında BIA’dan “özel yatırımlar” için 40 milyar dolarlık ödeme yapıldığını ortaya çıkardı. 14,8 milyarı Jefri’nin hesabına yatırılmıştı. Bu yüzden Jefri’nin arabalarının bakımını yapanlara verecek parası kalmamıştı artık. Arabalardan birazı satılacaktı, ne var ki pek çoğu Brunei’nin sıcak ve nemli ikliminde bozulmak üzereydi.

Muammer Kaddafi kendi arabasının tasarımını yapan tek diktatördür. Saroukh El-Jamahiriya (Libya füzesi) adıyla bilinen araba 1999’da, Albay Kaddafi’yi iktidara getiren Libya devriminin 30. yıl dönümünde halka gösterildi. Arabaya bu adın verilmesinin nedeni sivri burnuyla arabanın bir füzeye benzemesiydi. Hedef dünyanın en güvenli arabasını yapmaktı ve burnun sivri olması da bu amaca hizmet ediyordu. Yüz yüze çarpışmalarda eğimli burunların arabaların birbirini yana itmesini sağlayacağı düşünülüyordu. Gelgelelim bu fikrin işlemesi için, çarpışan arabaların ikisinin de aynı markadan olması gerekiyordu. Beş kişilik arabada ayrıca bir “elektronik savunma sistemi”, hava yastıkları ve kazalarda yangını engellemek için benzin akışını otomatik olarak durduran bir sistem bulunuyordu.

Arabanın yapımından sorumlu olan Libyan Arab Domestic Investment Company müdürü Dukhali Al-Meghareff, arabanın tanıtımını yaparken “Dünyanın en güvenli arabasının yapılması Libya devriminin halkın mutluluğu üzerine inşa edildiğinin bir kanıtıdır,” derken arabaya verilen adın, başkaları öldürmek için füzeler yaparken, Libya’nın bu tasarımı barışçı ve insancıl bir amaçla kullandığını ifade ettiğinin de altını çiziyordu.

Arabanın üretimine 1999 sonbaharında başlanacağı bildirilmişti ama on yıl boyunca hiç kimse araba konusunda bir şey duymadı. Tripoli’de Afrika Birliği’nin 2009’da yaptığı bir toplantıda füzenin güncellenmiş modeli gösterildi. Bu kez prototip İtalya’da Torino merkezli Tesco TS SpA firmasında üretilmişti. Tasarımda deri, seçkin kumaşlar ve mermer gibi Libya ürünleri öne çıkıyordu. Bu kez de arabanın hemen üretileceği bildirildi ama yine hiç kimse projeden bir daha söz etmeyecekti.

6. Yatıp kalkın

Geçmişteki ve şimdiki diktatörler arasında cinsel iştahları şaşırtıcı ölçüde güçlü insanlar görebiliriz. Belki de sınırsız seks fırsatı bulunca herkes şekerli dükkânındaki çocuk gibi davranıyordur. Ya da diktatör olan insanların egoları öylesine büyüktür ki her an doyurulması ve uyarılması mı gerekir acaba? Belki de sizi hiyerarşinin en tepesine götüren şey cinsel güdüden başkası değildir. Nedeni her ne olursa olsun, diktatör olarak canınız ne kadar isterse o kadar seks yapabilirsiniz; eski diktatörler, etkin ve bir o kadar da fantezi dolu cinsel yaşamlarıyla örnek olurlar.

Tarihin en acımasız diktatörlerinden pek çoğu ünlü çapkındır. Kimileri oldukça sapıktır. Diktatörler arasında yaygın bir özellik de çoğunun çok bencil ve kaba sevgililer olmasıdır. Örneğin Benito Mussolini sıklıkla giysilerini bile çıkarmadan çalışma masasının üzerinde hızlı bir seksle yetiniyordu.

Henry Kissinger'ın, şişko bir adam olmasına karşın bu kadar çok kadınla ilişkiye girmeyi nasıl başardığını merak eden önder Mao, "İktidar en güçlü afrodisyaktır." yanıtını aldı. Mao, Kissinger'la Çin'de buluşunca ona on milyon kadını ABD'ye götürmesini teklif etti. "Biliyorsunuz, Çin yoksul bir ülke. Çok fazla şeyimiz yok. Ama bizde kadın fazlasıyla var. Şayet isterseniz size on binlerce gönderebiliriz." Birkaç dakika sonra teklifi yineledi. "Çinli kadınlarımızdan ister misiniz? Çok çocuk doğuruyorlar, çok fazla çocuğumuz var." Kissinger duraksamadan yanıtı verdi: "Bu öyle yeni bir fikir ki düşünmek için zamana ihtiyacımız var."

Daha sonra Mao'nun danışmanları halkın bu tür sözlerden pek hoşlanmadığını söylediler. Mao kadın tercümanından özür diledi. Mao ve Kissinger bu sözlerin resmi kayıttan çıkarılmasında anlaştılar. Bu hikâye ancak 35 yıl sonra açığa çıktı.

Güç, seksidir ve mutlak güç elbette karşı koyulmaz bir şeydir. Ama diktatörlerin elbette kadınları baştan çıkarma konusunda başka bir üstünlükleri daha vardır. Emirlerindeki kendilerine söylenenleri yerine getirmek zorundadır. Çapkın bir despota yüz vermemenin sonuçları öldürücü olabilir.

Güç seksidir; ama seks de bir güç aracı olarak kullanılabilir. Suudi Arabistan'ın kurucusu Kral İbn Saud'un ulusu birleştirme yöntemlerinden biri, ülkenin kabilelerinden otuz tanesinden seçtiği kadınlarla evlenmektir. Canı ne zaman isterse elinin altında dört karısı, dört cariyesi ve dört de kadın kölesi olabiliyordu. Kabilelerden biri, kralın erkekliğinin zayıflamaya başladığı söylentisini çıkarınca kral oraya ziyarete gitti, kabilenin genç kızlarından birinin bekaretini bozdu. Yedi yüzden fazla genç kızın bekaretini bozmuş olmakla övünüyordu.

Alman Nazi lideri Adolf Hitler, açık mazoşist eğilimler sergileyen sapık diktatörler arasındadır. Hitler, iktidara gelir gelmez, 19 yaşındaki güzel sinema yıldızı Renata Müller'i evine davet etti. Hitler konuşmaları sırasında Gestapo işkencecilerinin kurbanlarını itirafa zorlarken ne kadar acımasız olduklarıyla övünüyordu. Yatak odasına girip soyunduklarında Hitler yere, Müller'in ayaklarının dibine yatıp "Ben pisim, kirliyim. Döv beni! Döv beni!" diye haykırmıştı. Sinema yıldızı daha sonra rejisör Alfred Zeisler'e daha da kötü şeyler, sözünü bile etmek istemediği şeyler yapmak zorunda kaldığını anlatacaktı.

1920'li yılların sonunda Hitler üvey kız kardeşinin kızı Geli Raubal'la bir ilişkiye girdi. Hitler'in eski müttetiklerinden biri ve Gregor Strasser'in erkek kardeşi olan Otto Strasser daha sonra, Hitler'in Geli'den soyunmasını ve yüzünün üzerine çömelmesini istediğini anlatmıştı. Bu Hitler'i çok kıskırtıyordu ve doruğa yaklaştığı zaman kadından onun üzerine işemesini istiyordu.

Hitler'in uzun yıllar yatak arkadaşı olan Eva Braun da Hitler'in özel cinsel tercihleri konusunda ipuçları veriyordu. "Bana yalnızca çok basit bir şey için ihtiyacı var. Bu çok aptalca," diye yazıyordu hatıra defterine.

Ruslar Hitler'in cesedini bulup otopsi yaptıklarında uzun süredir yayılan söylentiler doğrulandı. Nazi liderinin yalnızca bir testisi vardı. Ama pek çok kişi Rusların bunu yalnızca propaganda için söylediklerinden kuşkulananmaktadır.

Hitler'in testislerinden birini ne zaman kaybettiği kesin değil, ama pek çok kişi bunun Birinci Dünya Savaşı'nda Somme muharebesinde yaralandığı sırada olmuş olabileceğini düşünüyor. Bir başka teori de Hitler'in gençliğinde bir fahişeden frengi kapıldığı ve testisinin de tedavi amaçlı alınmış olabileceği yönünde.

Majesteleri Mussolini

İtalyan faşist lider Benito Mussolini müthiş bir zamparaydı. Bilgilerin çoğu uzun yıllar sevgilisi olan Claretta Petacci'nin 2009'da yayınlanan hatıra defterlerinden geliyor. Petacci 19 yaşındayken Mussolini'nin sevgilisi oldu ve zaman içerisinde gözdesi durumuna geldi. Ona kısaca 'Benito' diyordu, ama Mussolini kendisinden, büyük bir alçak gönüllülikle 'majesteleri' diye söz ediyordu.

Petacci'nin yazdığına göre Mussolini ona "Bir dönem 14 kadınımlıydım ve her akşam birer birer üç dört tanesiyle birlikte oluyordum. Bu sana benim seksüelliğim konusunda bir fikir veriyordu," demiş ama söylediğine göre artık gözü ondan başkasını görüyormuş. Mussolini'nin yaşam öyküsünü yazan Nicholas Farrell'e göre Il Duce (Lider; güzel bir unvan) en az 5.000 kadınla yatmış. "Mussolini'nin kâhyası, Mussolini'nin Clara Petacci'yle birlikteyken bile sürekli başka kadınlarla yattığını anlatıyor," demişti Farrell bir röportajda.

Mussolini'nin uşağı Quinto Navarra, çalıştığı sürece, her öğleden sonra Mussolini'nin ofisine kadınlar gönderdiğini anlatıyordu. Kadınlar konuk defterine "faşist konuk" olarak işleniyordu. Genellikle Mussolini'nin onlarla işi çok çabuk bitiyordu.

Bongo'nun tasarımcı pezevengi

Gabon'un ölen Devlet Başkanı Omar Bongo dünyanın en uzun süre iktidarda kalan devlet başkanlarından biridir ve Norveç'te Thorbjørn Jagland'ın kötü esprilerine konu olmasıyla tanınmıştır. Jagland, 2001'de Norveç Dışişleri Bakanı'yken, Gabon diktatörünün Norveç'e ziyareti nedeniyle yapılan bir röportajda şöyle dedi: "Dışişlerinde herkes 'Kongo'dan Bongo'yla görüşeceksin,' deyip duruyor." Bu sözler her şeyden önce Dışişleri Bakanlığı çalışanlarının coğrafya bilgilerinin yetersizliğini ele veriyordu.

Ama Bongo, Norveç diplomatları için bir şaka konusu olmaktan daha fazlasıydı. Omar Bongo 1967'de Gabon devlet başkanı oldu ve 2009'da ölene kadar 42 yıl ülkeyi yönetti. Kısa boylu biri olan Bongo'dan "Afrika'nın küçük dev adamı" diye söz ediliyordu. Boyunun kısalığını dolgu topuklar ve şık giysilerle telafi ederdi ve etkileyici, kibar bir insan olarak tanınıyordu.

Üç kez evlenmişti, karılarından ve sevgililerinden toplam 30 çocuğu vardı.

Ama bu erkekliği güçlü diktatöre, karıları ve yerli sevgilileri yetmiyordu. New York Times 2004'te Bongo'nun bir güzellik yarışmasında Perulu katılımcıyı sevgilisi olması için kandırmayı denediği haberini verdi. Peru Dışişleri Bakanlığı, Miss Peru America'ya katılan 22 yaşındaki Ivette Santa Maria'nın bir başka güzellik yarışmasında sunuculuk yapmak için Gabon'a davet edildiğini öne sürüyordu.

Santa Maria, Gabon'a indikten birkaç saat sonra cumhurbaşkanlığı sarayına davet edildiğini anlattı. Bongo, James Bond tarzı birtakım mekanik sürgülü kapıları harekete geçiren bir düğmeye basmıştı. Kapıların arkasında devasa bir yatak duruyordu. Santa Maria, Bongo'ya fahişe olmadığını söylemiş, bunun üzerine nöbetçiler onu arabayla otele geri götürmüşler. Evine dönecek parası olmayan Santa Maria'nın on iki gün Gabon'da mahsur kaldıktan sonra aldığı yardımlarla geri döndüğü söylenir.

Diktatörlerin çoğu gibi Bongo da lüks yaşama değer veriyordu ve gösterişli giysilere özel bir düşkünlüğü vardı. Fransa'dan getirilen pahalı giysiler için yılda 600 bin dolar harcıyordu; Paris'te en sevdiği ter-

zilerden biri İtalyan Francesco Smalto'ydu. Smalto'nun satış hilesi diktatörü yalnızca giydirmeyip soyunmasına da yardım etmekte. Fazladan bir hizmet olarak Smalto, giysilerle birlikte Gabon'a lüks fahişeler de gönderiyordu.

Smalto, 1955 yılında, Fransız moda dünyasını sarsan bir mahkemede kadın pazarlamakla suçlandı. Dava Fransa'daki lüks fahişe pazarıyla ilgili bir polis soruşturmasıyla başlamıştı. Soruşturma moda tasarımcılarına "modeller" gönderen genelev patroniçesi Laure Moermann'ı ortaya çıkardı. Modellerden pek çoğu polise verdikleri ifadede Smalto'nun onları Bongo'ya giysi götürmek için kiraladığını anlattılar.

"O akşam çok kötü gitti. Bongo prezervatif kullanmak istemiyordu, ama bir arkadaşım AIDS nedeniyle öldüğü için ben de onunla yatmak istemedim," diye anlatıyordu Monica adındaki bir kadın. Chantal adında bir kız Bongo'yla yatma ücretinin prezervatifsiz 6.000 paund, prezervatifli 1.200 paund olduğunu söyledi.

Mahkeme sırasında Ariane ve Sarah adındaki iki fahişenin telefon konuşmalarının kayıtları okunduğunda herkesin ağzı açık kaldı. "Marika bana telefon etti. Libreville'e gitmesi gerekiyor. Ciddiye almasını söyledim. Arkadaşı öldü o şeyden," diyordu Ariane. "AIDS. Çok korkunç," diye yanıtlıyordu Sarah. "Evet ve en kötüsü de ona bunu ünlü bir terzi önermiş," diye sürdürüyordu Ariane.

İtalyan terzi Smalto önce suçlamaları reddetti, ama sonradan en iyi müşterisini yitirmekten korktuğu için Gabon'a kızları gönderenin kendisi olduğunu itiraf etti. "Bir kadının varlığının Bay Bongo ile iş yapmayı kolaylaştırdığını fark ettik," dedi Smalto. "Onunla yattığından kuşku landım, ama emin değildim."

Smalto, 15 ay koşullu mahkûmiyet ve 600 bin frank para cezası aldı. Ayrıca fahişelik karşılığı bir örgüte sembolik olarak bir frank ödemesi gerekiyordu. İyi bir diktatör elbette bir demokrasideki hukuk sisteminin onu rahatsız etmesine göz yumamazdı. Bongo, Gabon'un Fransız Konsolosu'nu geri çağırdı, yandaşları Gabon'un başkenti Libreville'deki Fransız Konsoloslugu önünde mahkeme kararına karşı gösteri yaptılar.

Albay Kaddafi'yle bunga bunga

Albay Kaddafi de emrindeki kadınların tadını çıkaran diktatörler arasındaydı. Kişisel korumalarının yalnızca kadınlardan oluştuğunun altı çizilmişti. Kaddafi hepsi bakire olan bu kadınları birer birer seçiyordu ve Tripoli rejiminin resmi açıklamasına bakılırsa bekaret yemini etmek zorundaydılar ama onlardan cinsel hizmetler beklediği söylentilerinin önü alınamıyordu bir türlü.

Kaddafi'nin aşçısı Faisal, İngiliz gazetesi Sunday Times'a verdiği bir röportajda, diktatörün cinsel alışkanlıklarını anlattı. Kaddafi için yedi yıl çalışmıştı, Libya liderinin cinsel yaşamını yakından gözleme şansı olmuştu. Faisal'ın anlattıklarına göre diktatör günde dört kadınla yatıyordu ve korkunç bir Viagra tüketimi vardı. Kaddafi mavi haplardan o kadar çok içiyordu ki hemşirelerinden biri onu aşırı kullanıma karşı uyarmıştı. Kaddafi yalnızca ilaçlardan yardım almıyordu: Faisal'ın dediklerine göre, Kaddafi'nin hizmetkârlarından biri penis uzatmakta kullanılan bir alet almak için Paris'e gönderilmişti.

"Her gün dört, kimi zaman beş kadın oluyordu. Bu Kaddafi'de bir alışkanlık olmuştu. Odasına giriyorlardı, onlarla yatıyordu, sonra sanki yalnızca burnunu temizlemiş gibi dışarı çıkıyordu," diye anlatıyordu Faisal.

Aşçıya bakılırsa kadın korumalar resmî propagandada gösterildiği kadar erdemli değillerdi. "Hepsi Kaddafi'yle yatıyordu. En akıllıları aldıkları armağanlarla zengin oldular. Villalar, tomar tomar paralar aldılar," diyordu aşçı. Faisal ayrıca, Kaddafi'nin bir keresinde Büyük Britanya ile Libya'nın ilişkilerini konuşmak için Prens Andrew'le buluşmadan birkaç saat önce dört kadınla yattığını anlattı.

Eski İtalyan Başbakanı Silvio Berlusconi, Kaddafi'nin iyi dostlarından biriydi. Ama sonra rüzgârın dönmesiyle 2011'de Libya'daki direniş hareketini desteklemeye başladı. İki devlet liderinin ortak ilgi alanı fahişelerdi ve kötü yöneticilikleri onları birbirine arka çıkan dostlara dönüştürmüştü.

Kaddafi 2009'da Afrika Birliği başkanı olmak istediğinde tek bir oy daha gerekiyordu. Kaddafi'nin eski yakın çalışma arkadaşlarından biri

olan ve 2010'da Fransa'ya sürülen Nuri Al Mismari'ye göre, Berlusconi yardımına koşmuş, adı verilmeyen bir Afrika devlet başkanına iki fa-hişe göndermişti.

"Lider ikna oldu, oyunu Kaddafi'ye verdi ve bu olaydan sonra bütün maceracı, istekli kadınlar için 'bunga bunga' denilmeye başlandı," diye anlatıyordu Al Mismari, Aşark El Avsat gazetesine.

"Bunga bunga" deyiimi 2011 kışında İtalyan diline de sızdı. Mayıs 2010'da Karima El Mahroug ya da artist adıyla Ruby Rubacuori (Ruby Yürekuyan) adında 18 yaşından küçük bir dansçı, Milano'da hırsızlıktan tutuklandı. Milano polisine Berlusconi'nin ofisinden bir telefon geldi, tutuklanan kadının Mısır'ın o günlerdeki diktatörü Hüsnü Mübarek'in bir akrabası olduğu söylendi. Sonradan bunun uydurma bir haber olduğu ortaya çıktı.

Olayın soruşturması sırasında aslında Fas kökenli olan El Mahroug, Berlusconi'nin partilerine davet edildiğini anlattı. Bunlardan birinde içinde 7.000 avro olan bir zarf almıştı. Ayrıca ona mücevherler de sunulduğuna, ama kendisinin İtalya Başbakanı ile yatmayı reddettiğini söyledi.

Berlusconi'nin bunga-bunga partisi adı takılan seks oyunlarını da anlattı. El Mahroug; "Silvio bana tarifi Kaddafi'den kopya çektiğini söyledi. Bu onun Afrika haremının bir ayiniymiş," diyecekti, İtalyan soruşturmacılara.

Diktatörün oğlu Saadi Kaddafi'nin de hareketli bir seks yaşamı vardı ve yalnızca kadınlarla değildi. Bu konuda Libyalı futbolcu Reda Thawargi'nin anlatacağı şeyler olabilir. İkisi iyi arkadaştı, Libya'nın El Ahli kulübünde birlikte futbol oynamışlardı. Saadi, İtalya'da futbolda kariyer yapmayı denediğinde Thawargi'yi yanında götürdü. İtalya A Serisinden Perugia ile 2003 yılında bir sözleşme yaptı. Ne yazık ki diktatörün oğlunun yeteneği hırsıyla uyumlu değildi, Perugia'da tek bir maç yaptı, sonra doping testinde yakalandı.

İki arkadaş sahada yapamadıklarını Perugia'nın gece kulüplerinde yaptılar. Thawargi'nin anlattığına göre, oğul Kaddafi'yle sürekli partilere gidiyor, kaldıkları lüks otele yanlarında kızlarla geri dönüyorlardı. Saadi erkekleri de getiriyordu. "Saadi homoseksüel. Benimle de yatmaya kalktı ama reddettim. Ben yalnızca kızlardan hoşlanıyorum. Bunun üzerine beni hapse attı," diye anlattı Thawargi, The Australian gazete-

sine. Dava çabucak sonuca bağlandı. “Saadi senin bir yanlış yaptığını söylerse hapse girersin,” demişti yargıç.

Futbolcu bir buçuk yıl hapis yattıktan sonra 20 Şubat 2011’de, Libyalılar Kaddafi’ye karşı ayaklanmaya başladıkları sırada serbest bırakıldı. Thawargi, “Saadi hemen bana telefon etti, televizyona çıkıp onu desteklediğimi söylememi istedi. Onu reddettim ve saklandım,” diyordu, The Australian gazetesine.

Saadi’nin eşcinsel eğilimleri Libya Amerikan konsoloslğunun Wikileaks tarafından açığa çıkarılan 2009’daki raporuna da konu olmuştu. Konsolos, Saadi’nin erkeklerle cinsel ilişkilerinin babasıyla arasını açtığını, diktatörün oğluyla Kaddafi rejiminin önde gelenlerinden birinin kızının evlendirilmesine karar verildiğini yazıyordu.

Saadi’nin karışık geçmişinde Avrupa polisiyle (özellikle İtalya) sorunlar, uyuşturucu ve alkol kullanımı, aşırı eğlenceler, babasının isteklerine karşı gelip yurtdışı seyahatlerine çıkması, erkekler ve kadınlarla ilişkiler türünden olaylar var. Biseksüel olması babası için çok büyük bir sorundu ve al-Khweildi al-Hmeidi’nin kızıyla evlendirilmesi kararının bir nedeni de buydu. Rejimin önemli hedeflerinden biri de, Kaddafi’nin çocuklarının işe yarar şeyler yaptıkları izlenimini yaratmaktı.

Sıra sıra sevgililer

Belki de Saadi babasına çekmiştir. Muammer Kaddafi’nin de eşcinsel olduğu yolunda söylentiler çıkmıştı. Söylentileri çıkaran da Filipinli diktatörün eşi Imelda Marcos’tan başkası değildi. Güzellik kraliçesi Imelda 1976’da ve 1977’de iki kez Libya’ya ziyarete gönderilmişti; zira kocası Devlet Başkanı Ferdinand Marcos, Kaddafi’nin Filipinler’deki Müslüman isyancılara silah gönderdiğinden kuşkulanıyordu. Imelda’nın görevi Libya diktatörünü bundan vazgeçirmektir. Hiçbir şey yapamadan geri döndüğünde Imelda arkadaşlarına Kaddafi’nin ya eşcinsel ya da ana kuzusu olduğunu anlattı.

Diktatör eşlerinin güç delisi ve düşkün kimseler olmasının en iyi örneğidir Imelda. Daha çok, çarpıcı güzelliği ve ayakkabılarının çokluğu-

la tanınırdı; ama yaşamı kolay olmaktan çok uzaktı, çapkın kocasının ilgisini yitirmemek için çok çabalaması gerekiyordu.

Imelda, Ferdinand Marcos'la 1953'te karşılaştı. Diktatör eski Miss Filipin yarışması katılımcısını görür görmez etkilenmiş ve kur yapmaya başlamıştı. Imelda'yı ve iki kız arkadaşını banka kasasını göstermeye götürdü. Kasada neredeyse bir milyon dolar nakit para vardı. Kısa bir süre sonra evlendiler.

Marcos'un bir de sevgilisi vardı. Sevgilisi Carmen Ortega, Marcos'un annesinin evinde yaşıyordu. Dört yıldır birlikteydiler ve Carmen sık sık Bayan Marcos olarak tanıştırılıyordu. Ferdinand, Carmen'e yeni bir ev buldu, Imelda'yla evlendikten sonra da onunla buluşmayı sürdürdü.

Imelda'yla evliliği pek çok kişinin gözünde politik bir evlilikti. Imelda, Visayan Adası'nda etkili olan Romualdez ailesinden geliyordu. Onunla evlenmek, parlamento seçimlerine katılmayı planlayan Ferdinand'a bu bölgenin oylarını almasında yardımcı olacaktı.

Carmen'le karşılaşınca sinir krizi geçiren Imelda, tedavi için New York'a gönderildi. Bir seçim yapmak zorundaydı; ya kocasını terk edecek ya da bu durumdan elinden geldiğince yararlanacaktı. İkinciye seçti.

Ferdinand Marcos 1917'de Luzon adasının Sarrat köyünde doğmuştu. Ailesinin kökleri Çin ve Japonya'ya uzanıyordu. Marcos, kabilesinin on beşinci yüzyılda faaliyet gösteren bir Çin korsanından geldiğini söylüyordu. Bu durum, onun Filipin devlet hazinesini bu kadar çok yağmalamış olmasını açıklayabilir belki. Babası avukat ve politikacıydı, 1925'ten 1931'e kadar Filipin millet meclisi üyesi olarak görev yapmıştı. Ferdinand, babasının izinden giderek hukuk okudu. 1946'da Filipinler bağımsızlığını kazandı. Marcus 1949'da parlamentoya seçildi ve 1965'te tehditler, oy satın alma ve seçim hileleriyle dolu bir seçimin ardından devlet başkanı seçildi. Marcos kendisini bir savaş kahramanı olarak sunmuş, savaş sırasında 9.000 kişilik bir gerilla gücüne önderlik ettiğini öne sürmüştü.

Marcos'un 1968 yılında *Yazgıyla Randevu* adında bir biyografisi çıktı. Ferdinand burada İkinci Dünya Savaşı sırasında Japonlara karşı mücadelede gerilla lideri olarak yaptığı katkıları anlatıyordu. Sorun şuydu ki gerçekte savaş sırasında müttefiklerin yanında savaşmak yerine Japonlarla işbirliği yapmıştı. Kitaba göre Ferdinand katkıları yüzünden pek çok madalya kazanmıştı. Bunların arasında Amerikan Şeref Madalyası da

vardı. Nasılsa madalyasını bulmayı bir türlü başaramayınca Amerikan hükümeti ona bir yenisini verdi. Komünizme karşı savaşta önemli bir müttefik olduğunu gösteren Marcos'un fazladan bir madalya almasının kime ne zararı olabilirdi ki.

Marcos'un yaşam öyküsü bir televizyon dizisi haline getirilmişti ama Ferdinand bir de sinema filmi istiyordu. Kitapta Ferdinand'ın yarı Amerikalı yarı Filipinli bir sevgilisi vardı. Evelyn adındaki bu sevgili Ferdinand'ı hedefleyen bir kurşunun önünde durarak yaşamını kurtarmıştı. Dovie Beams adında genç bir Amerikalı oyuncu Evelyn rolüyle ilgilenenler arasındaydı ve Ferdinand'la kısa bir buluşmanın arkasından onun sevgilisi oldu. Rol onun olmuştu.

Ferdinand, Dovie'ye filmdeki diyaloglarının provasında yardımcı olmak için kayıt yapıyordu. Yatmak için provalara ara verdiklerinde Dovie kayıt yapmayı durdurmuyordu. Çok geçmeden büyük bir seks kayıtları derlemesi olmuştu. Ayrıca başkanlık sarayına gizlice sokulduğunda Ferdinand'ın belgelerini çalıyordu. Ferdinand da Dovie'yle sevişmelerinin anıları olsun istiyordu, onun için polaroid fotoğraf makinesi ile Dovie'nin çıplak resimlerini çekiyordu. Bir keresinde Dovie'nin cinsel bölge tüylerinden bir tutam istemişti. Dovie bir şartla bu isteğini kabul etti: Ferdinand da kendi tüylerinden bir tutam verecekti.

Ferdinand bir süre sonra Dovie'ye ilgisini yitirdi, ilişki bitmeye yüz tuttu. Dovie'ye oynadığı filmin tamamlanamayacağı söylendi, bunun üzerine o da ABD'ye gitti. Ama çok geçmeden yine Filipinler'e döndü. Amacı para vermesi için Marcos'u sıkıştırmaktı. İlişkileri konusunda ağzını sıkı tutması karşılığında 10 bin dolar aldı; ama bu yeterli değildi. Dovie, 150 bin dolar istedi. Bu kadarı Ferdinand için çok fazlaydı. Dovie gizli polis tarafından götürülüp dövüldü. Tuvalete gitmesine izin verilince kaçmayı başardı. Los Angeles'ta önemli kişilerle bağlantıları olan bir arkadaşına telefon etti. Bu bağlantılardan biri, California Valisi Ronald Reagan'dı.

Dovie takma bir adla Manila Medical Centre'a yattı. Hastaneye ziyarete gelen Amerikan Büyükelçisi ona Imelda'nın teklifini ilettiler: Konuşmaması karşılığında 100 bin dolar. Ama Dovie yaşamının tehlikeye olduğunu düşünüyordu. Amerikalı diplomatlarla birlikte bir basın toplantısı düzenleyip bütün hikâyeyi anlattı. Gazeteciler, devlet başkanını eleştirmeyi yasaklayan kanunu çiğnemedi haber verebilmek için,

Marcos'tan Fred diye söz ediyorlardı. Dovie ses kayıtlarından birini dinletti. Cinsel ilişki olduğu konusunda kuşkuya yer bırakmayan sesleri ve Filipinler diktatörünün bir aşk şarkısı söylediğini herkes duydu. Şarkının, diktatörün en sevdiği şarkılardan biri olduğunu bilmeyen yoktu.

Seks kayıtlarının kopyaları çabucak bütün Manila'ya yayıldı; Marcos'un Dovie'ye oral seks yapması için yalvardığı bölüm, öğrenci radyosunda döne döne dinletiliyordu. Kayıt, bir hafta boyunca defalarca çalındıktan sonra askerler radyo istasyonunu bastılar.

Amerikalı diplomatlar Dovie'yi ülkeden çıkardılar, ama Hong Kong'da bir bekleme salonunda Dovie'ye suikast girişiminde bulunuldu. İngiliz ajanlar Dovie'yi korumaya aldılar, beş gün boyunca sakladılar. Sonunda film tamamlandı. Dovie Beams, filmde savaş sırasında Ferdinand'ın sevgilisi olan Evelyn'i temsil eden Isabelle rolünü oynuyordu. Filmin Filipinler'deki adı Maharlika'ydı, dünyanın geri kalanındaysa Guerilla Strike Force. Ama Marcos'un ülkesi dışında neredeyse hiçbir yerde bu durumun farkına bile varılmadı.

Hayvan güdöleri

Svaziland Kralı III. Mswati, ölmekte olan bir türden geliyor: mutlak hükümdarlar. Geriye kalanlar yalnızca Brunei Sultanı, Suudi Arabistan Kralı ve bir avuç başka Arap hükümdar. Liechtenstein Prensi Hans Adam, Avrupa'da onlara yakın tek örnek.

Mswati'nin haremi de bir krala yakışacak büyüklükte. Kitabın yazıldığı sırada 12 karısı vardı ve bu sayı sürekli büyüyor. Ama 12 eş skandal olasılığını da 12 kat yükseltiyor. Belki de daha fazla; çünkü kralın erkekliği ne kadar güçlü olursa olsun, bütün karılarını tatmin etmeyi başarma olasılığı düşük.

2010'da 12 numaralı eş Nothado Dube'nin ülkenin Sanayi Bakanı ile bir ilişkisi olduğu ortaya çıktı. Royal Villas Oteli'nde basıldılar. Dube, kral sarayından görünmeden kaçabilmek için askeri üniforma giymişti. Kralın ajanları kuşkulanıp onu izlediler. Sanayi Bakanı Mamba'yı, otel odasındaki yatağın altına gizlenmiş buldular.

Mamba kovuldu, Dube evine hapsedildi. Kralın, Indlovukazi (Büyük Fil) adıyla tanınan annesi gelenekler uyarınca, iddianameyi teslim etmek için Mamba'nın köyüne bir heyet gönderdi.

Kasım 2011'de, bir yıl ev hapsinden sonra Dube'nin çocuklarından biri oynarken yaralandı. Kraliçe onu doktora götürmek istedi. Onu durdurma-ya kalkan nöbetçinin yüzüne biber gazı sıktı. Bu olay Dube'nin saraydan atılmasına neden oldu. Kralın karıları arasında çok eşli evlilikten bıkan bir tek Dube değildi. 2004'te kralın öteki karılarından ikisinin adları bir aldatma skandalına karışınca onlar da ülkeden kaçmak zorunda kaldılar.

Svaziland'da çok sayıda karı ve çocuk sahibi olmak bir kraliyet geleneğidir. Kral Mswati'nin babası II. Sobhuza'nın 70 karısı ve 200'den fazla çocuğu vardı. Mswati, 1968'de Svaziland'ın Büyük Britanya'dan ayrılıp bağımsız olmasından dört ay önce doğmuştu. Sobhuza 1982'de öldüğünde onun yerine geçmesi için 14 yaşındaki Mswati seçildi. Prens 18 yaşını dolduruncaya kadar kralın dul eşlerinden ikisi, ülkeyi sırayla yönettiler. Mswati 1986'da kral olarak taç giydi. Dünyanın en genç kralıydı ve daha şimdiden ilk karısıyla evlenmişti.

Aralık 2011'de Kral Mswati'nin birtakım tuhaf, hayvansal törenlere katıldığı söylentileri çıktı. Her yıl Svaziland'da Incwala festivali düzenlenir. "Kraliyet seremonisi" de denen bu geleneksel festivalin kökleri çok eskilere dayanır. Aralık ayında başlar ve ocak ayı sonlarına kadar sürer. Tören kralın ruhani etkinliklerle geçirdiği bir dönemden sonra kamu yaşamına geri dönüşünü kutlar ve kralın gücünü pekiştirmeye yarar.

Festival her zaman gizler ve gizemlerle dolu olmuştu. Ne var ki festivale katılanlardan biri, gördüklerini anlatmaya karar verdi. Sithembiso Simelane on yıl boyunca, kralın Inyatsi alayının üyesi olmuş ve Incwala'ya katılmıştı. Facebook'ta Inclawa festivaline katıldığında gördüklerini ayrıntılı olarak anlattı. Anlattıkları arasında kralın büyümlü bir yılan tarafından ruhsal olarak arındırıldığı da vardı.

"Gözlerden uzaklaşan kral, Mantjolo'da, Mnisi klanının, LaMlambo diye bilinen ruhani yılanının olduğu yerde kalacak. Burada yılan günlerce kralın bütün bedenini yalayacak. Yılan tarafından yalanan kralın o yılki bütün sorunlarından kurtulacağına inanılıyor. Böylece ertesi yıl yeni ve güçlü bir insan olacak," diye yazıyor Simelane. Ama asıl şaşırtıcı olan, kralın tören gereği bir öküzle çiftleşecek olması:

Sonra bir öküzün yakalanıp kesilmesi geliyor. Bu olay iki aşamada gerçekleşiyor. İlki *Inclawa lenkhuludan* önceki gün öğleden sonra saat üçte. Kral, seçkin delikanlıların öküzü çıplak elle öldürerek güçlerini göstermelerini bekliyor. Gençler hızla öküzün üzerine atlıyorlar ve her biri krala kendisini gösterebilmek için ilk saldıran olmak istiyor. Krala cesaretlerini kanıtlayarak kendilerine uygun iş bulmayı hedefliyorlar. Güvenlik işlerinde çalışan ya da işsiz dolaşan bu gençler özellikle orduda bir konum elde etmeyi umuyorlar. Bu sırada öküz, kımıldayamaz duruma gelene dek yumruklanıyor. Mswati bu törenin her fırsatta ona ayaklanmaya kalkan, sonra birden teslim olan ve onu mutisi (gizemli büyü) karşısında şaşkına dönen halkının simgesi olduğuna inanıyor. Ardından öküz, Mswati'nin çıplak beklediği *Inhlambelo*'ne götürülüyor. Genç adamlar öküzü yere yatırıyorlar ve kral sertleşmiş penisini öküzün anüsüne sokuyor. Boşalmadan hemen öncesine kadar öküzle çiftleşiyor. Boşalmasından önce bir boynuz getiriliyor ve bunun içine boşalıyor ("Uchamela enkhomeni nakumunfu" yani "bir hayvanın içine boşalan bir insanın da içindedir" şarkısı buradan gelir). Boynuzun içinde tutulan bu meni Sibaya ya da başka ulusal törenlerde halk tarafından kullanılıyor. Meni törenlere katılanlara hazırlanan yemeklere de katılır ki insanlar krallarını sevsinler, ona karşı ayaklanmaktan korksunlar. Birkaç yıl önce kral öküzle çiftleşirken kötü bir olay oldu. Öküz komadan çıktı, ortalığı birbirine kattı. Kralı bir yana fırlattı. Kral canını kurtarmaları için bağırmağa başladı. Sonunda öküzü alt etmeyi ve öldüğüne emin olmak için boğazını kesmeyi başardık.

Ertesi sabah yeni bir öküz yakalanır. Bu öküz dövülerek bayıltılmaz; kralın ikinci çiftleşmesi için sımsıkı tutulur. Öküz daha sonra da öldürülmez, ertesi yılki *Inclawa* töreninin ilk hayvan çiftleşmesi için kullanılır. İkinci öküzle de çiftleşen kral, şifalı otlarla temizlenir, karılarından ikisiyle herkesin önünde ilişkiye girer.

"Karılarından ikisinin; LaMatsebula ve LaMotsa'nın çıplak olarak onu bekledikleri Indlunkhulu'ya gitti, ikisiyle de kısa süre çiftleşti; ama boynuzun içine boşaldı," yazıyor Simelane.

Svaziland sarayı söylenenler konusunda bir yorum yapmadı, ama Aralık 2011'deki *Inclawa* festivalinde, hayvanlarla çiftleşme söylentilerinin

yayılmaya başlamasının hemen ardından Kral, Svaziland'ın ekonomisinin kötü gitmesini isteyen kıskanç insanlar konusunda uyarıda bulundu.

Haz tugayı

Elbette iyi bir diktatör olmak için hayvanlarla çiftleşmek zorunda değilsiniz; ama Mswati'nin cinsel alışkanlıkları despotların yapabilecekleri şeylerin sınırsız olduğunun altını çiziyor. Şayet daha az egzotik istekleriniz varsa Kim Jong-il ve Kim Il-sung gibi yapabilirsiniz. O ikisi, Kuzey Kore'de pek çok yerde haz evleri kurdular. Genç kadınlardan oluşan "haz grupları"nın görevi onları çeşitli yöntemlerle hoşnut etmekti. Kızlar değişik ekiplere ayrılmıştı. Kimileri masaj yapıyor, kimileri şarkı söyleyip dans ediyordu, bu arada haz verme ekipleri de cinsel doyumla ilgileniyordu. Jong-il'in eski koruması Kim Myong-chul, bu ekiplerde yaklaşık iki bin kadın olduğunu anlatmıştı.

Kaçmayı başaran Mi Hyang, 15 yaşındayken bir haz ekibine alınmıştı. Kızların vücutlarının yumuşak ve pürüzsüz olması gerektiğini anlatıyor. Seçilenler altı ay boyunca eğitiliyorlardı ve kendi parmaklarının kanıyla bir yemini imzalamaları gerekiyordu. Jong-il çok ufak tefek olduğundan 1,65'ten uzun kızlar istemiyordu. "Kim Jong-il ile ilk karşılaştığımda normal bir komşuya benzetmiştim. Yüzünde bir yığın kahverengi leke vardı. Dişleri sarıydı. Ama bana karşı çok anlayışlı davrandı," diyordu Mi Hyang.

Diktatörlerin çoğunun, ne kadar çeşitli olursa olsun, bütün ihtiyaçları karşılanır. Bütün bir ulus onların hayallerini gerçekleştirmek için esas duruşta bekler.

7. Yazmalısınız

Diktatörler genellikle çok yönlüdürler ve sanatçılık bunlardan biridir. Dikkat çekecek kadar çok sayıda diktatör kitap yazar. Diktatörlerin anılarını ya da politik kuramları yazmaları belki de o kadar şaşırtıcı değildir, bunu pek çok politikacı yapar, ama despotlar aynı zamanda büyük edebiyat üreticileridir. Otoriter ideolojinin, edebi yetenekle el ele gitmesi belki kimilerine şaşırtıcı gelebilir; ama tek başına iktidarı ele geçirebilmek için çok yönlü ve yaratıcı olmanız gerektiği unutulmamalıdır. Diktatörlerin, kimi hevesli yazarlara göre, birtakım üstünlükleri de vardır. Bir diktatörün yazdıklarıyla yayınevlerinin kapılarını aşındırması ve her seferinde reddedilip üzülmesi gerekmez. Birinin sizin kitabınızı reddetmeye cesaret etmesi olasılığı çok düşüktür. Her şeye karşın yayınevleriyle sorun yaşayacak olursanız tek yapmanız gereken bir devlet matbaası kurmaktır. Göreceğimiz gibi, pazarlama konusunda da açık üstünlüklere sahipsiniz.

Pek çok diktatör, kitaplarını kendi kişi kültlerinin önemli bir parçasına dönüştürmüştür. Bir diktatör olarak ideolojik düşüncelerinizi kitap haline getirmeniz ve yönetiminiz altındakilerden olabildiğince çoğunun sizin yazdıklarınızı okumasını sağlamanız gerekir. Bu o kadar da zor değil. Saparmurat Niyazov ve Muammer Kaddafi gibi siz de yazdıklarınızı okulda zorunlu ders kitabı olarak okutabilirsiniz.

Kaddafi bir edebiyat yazarı olarak da kendini gösteren diktatörlerdendir. Öykü ve deneme derlemesi *Cehenneme Kaçış* diktatörlükle ilgilenenler arasında küçük bir klasiktir. Kaddafi'nin edebi ürünü derin felsefi görüşler ve politik düşüncelerle doludur. Geleneksel Libya toplumu modern toplumla karşılaştırılıp romantikleştirilir. Kitap iki

öyküyle başlar; kentlerdeki hareketli yaşamın stresi ve yalnızlığı karşısında sakin, geleneksel köy yaşamının anlamlılığı ve güzelliği üzerine öykülerdir bunlar.

“Kent yaşamı insanların anlamsızca yaşayıp öldükleri biyolojik bir varoluş olarak solucan yaşamından farksızdır... Açık görüşlerden ve düşüncelerden yoksundur,” diye anlatır Kaddafi *Kent* yazısında. Diktatör beklenmedik ölçüde çevreci bir tutum sergiliyor, kentlerin nasıl değerli kırların içine işlediğini, is ve pislik saçtığını anlatıyor. Kentsel spor etkinliklerini de küçümselediğini gösteriyor. “Kent, gülünç şeyleri kabul etmeye zorlanan zavallı kentliler için sert ve tek yönlü bir yerdir. Bunları sanki akıllıca şeylermiş gibi kabul eder, yutup sindirirler. Bunun en iyi kanıtı kentin yaşayanları yapmaya zorladığı aptalca etkinliklerdir. Binlerce insanın bir horoz dövüşünü izlediğini görürsünüz; peki kavun büyüklüğünde meşin bir torbanın arkasından anlamsızca koşup duran 22 insanı izleyen milyonlara ne demeli?”

Diktatör *Köy* yazısındaysa kırsal alanda yaşamının ne kadar yalın ve barışçıl olduğunu anlatır. Köyde hiç kimse hırsızlık yapmaz. “Kentten köye kaçın, orada yaşamınızda ilk kez gökyüzünde ayı göreceksiniz,” diye yazan Kaddafi devam ediyor: “Toplumsal bağlardan ve arkadaşlıktan dışlanmış solucanlar ve farelerden gerçek insanlara dönüşeceksiniz köyde, vahada ve kırlarda.”

Küstah büyük güçlerin pahalı uzay programlarını sürdürecekteleri kalmayınca işsiz kalan zavallı bir uzay gezgininin, dünyada kendisine iş bulmaya çalışmasını anlatan *Bir Astronotun İntiharı* adlı öykü, kitabın doruk noktalarından biridir. Astronot, tarım işlerinde astronomi bilgilerinin bir işe yaramadığını çabucak anlar. İş bulmak için başarısız birkaç deneme yaptıktan sonra öykü şu sözlerle kapanır: “Astronot yeryüzünde karnını doyurmasına yarayacak bir iş bulma umudunu yitirince intihar etti.” Böylesi dramatik bir son, ender olarak bu kadar sakin bir şekilde anlatılabilir.

Kaddafi elbette politik düşüncelerini de kâğıda dökmüştü. Politik başyapıtı olan *Yeşil Kitap* iddialı bir alt başlık taşır: *Demokratik soruna çözüm. Ekonomik soruna çözüm. Üçüncü evrensel kuramın toplumsal temeli.*

Demokratik sorunun çözümünün diktatörlük kurmak olduğu düşünülebilir. Ama Kaddafi açısından durum böyle değildir, çünkü ona göre

Batı'nın temsili demokrasisi zaten diktatörlüktür. "Politik partiler diktatörlüğün modern biçimidir," diye yazmaktadır. Bir politik parti yalnızca kendi üyelerini temsil eder ve onların özel ilgileri için savaşır. Demokratik yapıda politik partilerin bütün toplumu yönetmemeleri gerekir. Çözüm Kaddafi'nin Üçüncü Evrensel Kuram dediği şeydir. Parlamento üyeleri seçmek yerine, halk konferansları temelinde kurulan ve onlar tarafından gözetim altında tutulan halk komiteleri oluşturulmalıdır. Halk komitelerinin ve halk konferanslarının temsilcileri, Kaddafi'nin Genel Halk Konferansı adını verdiği toplantılar yaparlar. Burada halk komitelerinin ve halk konferanslarının uygulayacağı kararlar alınır.

Bu yapının yasa koyucu bir parlamentodan çok daha farklı olduğu açıktır. Kaddafi'ye göre bir meclis, komite ya da birey tarafından çıkarılmış her yasa demokrasi dışıdır, doğal değildir. Yalnızca doğal yasalar kabul edilebilir. "Her türlü toplumda doğal yasa koymanın temeli ya din ya gelenektir. Bu ikisinden başka bir kaynaktan yasalar yapmaya çalışmak geçersiz ve mantıksızdır." Kaddafi'nin politik kuramının kendi diktatörlüğünü de dışladığı söylenebilir ve buna karşı çıkılabilir, ama neyse ki *Yeşil Kitap* tepede güçlü bir adamla açılış yapar: "Kuramsal olarak bu gerçek demokrasidir, ama realitede her zaman en güçlü olan yönetir; yani toplumda en güçlü olan hükümeti yönetir." Touché!

Ekonomik sorunun çözümü daha da kolay. Ücretli iş, işçileri köleleştirir. Bu yüzden ücret üründen alınan payla değiştirilmelidir. "Üçüncü Evrensel Kuramın Toplumsal Temeli" adlı bölümde ailenin, toplumun temelini oluşturduğu, yapı taşı olduğu anlatılır. "Ailenin çiçek açtığı, bireyin ailenin kucığında normal bir şekilde geliştiği bir toplum güçlü bir toplumdur," diye yazar Kaddafi. Sağlıklı bir ailenin tanımı hemen her durumda kadının evde oturup çocuk bakmasıdır.

Kaddafi spor konusunda da ilginç bir kuram oluşturmuştu. Küçük bir grup sporcunun yarışmasını büyük kitlelerin izlemesine izin vermek kabul edilebilir bir şey değildir. "Spor dua etmek ya da yemek yemek gibidir. [...] birtakım insanların yemek yeyişini izlemek için lokantaya gitmek budalaca olurdu." Kaddafi, güzel söylemiş. Eski diktatörün belirttiği gibi, önemli olan katılmaktır: "Bir gün tribünler kaldırılacak, sporun izlenecek değil uygulanacak bir etkinlik olduğunu anlayan kitleler spor alanlarını dolduracak ve halk yığınları spor yapacak."

Üçüncü evrensel kuramın toplumsal temelinin bir parçası da eğitimidir ve burada Kaddafi'nin çok liberal olduğunu söylemek gerek. Bir toplumun her türden eğitim sunmak zorunda olduğunu, herkesin istediği eğitimi seçme hakkına sahip olması gerektiğini düşünür. Kaddafi bu konuyla ilgili olarak şunu der: "Bir insanı belli bir ders programını öğrenmeye zorlamak diktatörcedir." Yine de kendi politik düşüncelerini okulda zorunlu dersler arasına koymayı başarmış olması Kaddafi'nin ne kadar eşsiz bir pragmatik olduğunu gösterir.

Ruhun kitabı

Yeşil kitap elbette Libya'daki bütün okul öğrencileri için zorunlu bir kitaptı; ama ne yazık ki Kaddafi'nin ölümünden kısa bir süre sonra zorunlu dersler arasından çıkarılacaktı. Zorunlu derslerden çıkarılan bir başka diktatör klasiği de Niyazov'un *Ruhname*'si. Türkmenbaşı iktidarında *Ruhname* ilkokuldan üniversiteye kadar bütün öğrenciler tarafından okunuyordu. *Ruhname*'den sorular sınavların çoğunun bir parçasıydı ve Türkmenler kitaptan uzun bölümleri ezbere bilmek zorundaydı. Resmi görevlere başvuranlar *Ruhname*'den sınava sokuluyordu, hatta ehliyet sınavında bile kitaptan sorular geleceğini düşünmek gerekiyordu.

Ruhname Türkmenistan eğitim sisteminde bu kadar önemli olduğundan, 2004'te yetkililer "bir dizi daha önemsiz dersi, eğitimi ve bilimsel konuyu" müfredattan çıkardıklarını bildirdiler. Bunun yerine okullar "yerel geleneklerin yeniden canlandırılmasına" ağırlık verecekler ve öğrencilerden "doğal ve ruhsal değerlere geri dönmeleri" istenecekti.

2001'de çıkan özyaşamöyküsünün ilk cildi tarih, politika, felsefe ve dinin bir karışımıydı. 2004'te daha derin bir ahlak felsefesi çözümlemesi ve Türkmenlerin nasıl davranmaları gerektiği konusunda birtakım uyarılar içeren ikinci cilt çıktı. *Ruhname*, Türkmenbaşı'nın iyi gelişmiş kişilik kültürünün önemli bir parçasıydı. Romantikleştirilerek anlatılan Türkmen tarihi nedeniyle kitap aynı zamanda Türkmenistan'ın ulusal benliğinin oluşturulmasında da çok önemliydi. Bu açıdan bakıldığında

Türkmenbaşı'nın, Norveç'te Asbjørnsen ve Moe'nin yaptığını yapmış olduğu söylenebilir.

Kitap bütün Türkmenlerin başkanlarına bağlılıklarını göstermek için ezbere bilmek zorunda oldukları bir methiyeyle başlar:

Türkmenistan, sevgili vatanım, sevgili yurdum!
Her zaman benimlesin, düşüncelerimdesin, kalbimdesin!
Sana en küçük bir kötülük yaparsam elim kırılınsın!
Sana en küçük bir kötü söz edersem dilim kopsun!
Ana vatanıma ve onun kutsal bayrağına ihanet edersem
Yüce Saparmurat Türkmenbaşı, canımı alsın!

İlk bölümde Türkmenbaşı, Türkmen halkının kökenlerinin beş bin yıl gerilere, Nuh Peygamber zamanına dayandığını belgeler. Nuh, Türkmen topraklarını oğlu Yafes ve onun çocuklarına verdi. Tanrı Türkmenlere ruhsal zenginlik ve cesaret bağışladı. Bir sonraki bölümde Türkmenlerin tarihi anlatılır (nedense başka tarihçilerin bunları hiç anlatmamış olmaları şaşırtıcıdır). Doruk noktası Türkmenbaşı'nın önderliğinde Türkmen ulusal devletinin ortaya çıkışıdır.

Kitabın ilk çıkış ayı olan Eylül cumhurbaşkanının başyapıtı onuruna Ruhname adı verildi. Aşkabat'ta Türkmenbaşı, kitabın dev bir heykelini yaptırdı. Kendisinin on metre boyundaki hareketli heykeli gibi Ruhname heykeli de mekaniktir. Her akşam saat sekizde kitabın kapağı açılır, metinden bir parça seslendirilir.

Kitabın Türkmen toplumunun en küçük parçalarına kadar işlemesi belli ki Türkmenbaşı'na yetmiyordu. Yabancı firmalar ülkede iş yapacaklarında, onun iletisini bütün dünyaya yaymak için kitabı kendi dillerine çevirmek zorundaydılar. Bu nedenle *Ruhname*, Siemens, Daimler-Chrysler, Caterpillar ve John Deere gibi çokuluslu şirketlerden alınan parayla 41 dile çevrildi.

Ama bu da Niyazov için yeterince büyük bir okuyucu kitlesi değildi. Kitap, Ağustos 2005'te dünyanın çevresinde yörüngeye giren bir Rus roketine koyuldu. Belli ki Türkmenbaşı bilgeliğini dünya dışındaki yaratıklara da ulaştırmak istiyordu. Roket uzaya gönderildiğinde "Yeryüzünde milyonlarca insanın kalplerini fetheden kitap şimdi de uzayı fethediyor,"

diye yazıyordu devlet gazetesi Neitralnyi Türkmenistan. Kitapla birlikte bir Türkmen bayrağı ile cumhurbaşkanının simgesi olan beş başlı kartalın bir resmi de yörüngede dolaşıyor.

Türkmenbaşı eşsiz bir ozan olduğunu da gösterdi, Türkmenistan'ın ulusal ozanı Magtımguılı onuruna verilen Magtımguılı Uluslararası Ödülü'nü 2003 yılında kazandı. Ödül Türkmen ulus devleti kurmaya en iyi katkıda bulunan ozana veriliyordu. Magtımguılı'nın hedeflerinden biri de buydu.

Türkmenbaşı 2006 yılında öldü. Ne var ki ondan sonra gelen Gurbangulu Berdimuhamedov da edebi çalışmalara yabancı biri değildi. Berdimuhamedov'un atlar ve şifalı bitkilerle ilgili yazdığı kitaplar da büyük olasılıkla *Ruhname* gibi cumhurbaşkanının çevresinde bir kişi kültü yaratmaya katkıda bulunacak. Kitapların Türkmen kültürünün önemli kavramlarına yoğunlaşmaları kesinlikle rastlantı değil. 2011'de *Ruhname*'nin zorunlu derslerden çıkarılacağı, yerini günün cumhurbaşkanının bir kitabına bırakacağı bildirildi. Yeni kitabın adının *Türkmenname* ya da *Adamıname* olacağı söyleniyor.

Saddam'ın metaforları

Edebi yazarlığı çok ciddiye alan diktatörlerden biri de Saddam Hüseyin idi. İktidarının son yıllarında dört roman yazdı. Edebi yeteneğin Hüseyin'e genlerinden geçtiği belli. Diktatörün Amcası ve Bağdat'ın eski Belediye Başkanı Khairallah Talfah *Tanrı'nın Yanlışıyla Yarattıkları: İranlılar, Yahudiler ve Sinekler* adında bir propaganda broşürü yazmıştı. Kitap çok satanlar arasına girmişti. Bunun en önemli nedeni, yetkililerin Irak'taki 20 bin okulun her birine ellişer kitap satın almalarını dayatmasıydı. Khairallah Talfah, rüşvetçiliğiyle de tanınıyordu. Öylesine rüşvetçiydi ki Hüseyin'in onu belediye başkanlığından uzaklaştırması gerekmişti. Saddam'ın tepeden tırnağa rüşvetçi rejimi düşünülürse bu hiç de fena sayılmaz.

Hüseyin'in ilk ve en tanınmış romanı olan *Zabibah ve Kral*, 2000 yılında çıktı. Kitap, ortaçağda Irak'ta bir kral ile köylü bir kadın olan

Zabibah hakkındadır. Kral, Zabibah'nın politika ve yöneticilik hakkındaki zekice düşüncelerinden çok etkilenir, bir süre sonra aralarında bir aşk başlar. Ne var ki Zabibah sevimsiz bir zorbayla evlidir. Bir gün kralı ziyaretinden eve dönen Zabibah, maskeli bir adamın tecavüzüne uğrar. Adamın Zabibah'ın zorba kocası olduğu ve ilişkiye son vermek istediği ortaya çıkar. Kral intikam almak için kocaya ve yandaşlarına karşı savaş açar. Kral da, sevgilisi de ölür.

Bir süre sonra Zabibah'ın Irak halkı için, zorba kocasının da ABD için bir mecaz olduğu ortaya çıkar. Kral Saddam Hüseyin'dir. Zabibah'a tecavüz olayı 17 Ocak'ta gerçekleşir. Bu tarih ilk körfez savaşının başlangıç tarihidir. Ama gerçekteki savaşın tersine kitaptaki simgesel Amerikan ordusu yenilir.

Irak'ta hiç vakit kaybetmeden çok satanlar listesine giren kitap yaklaşık bir milyon satar. Kitabın bu kadar çok satmasının ilk çıktığında düşük bir ücretle pazarlanması ve baskıcı bir rejimde genellikle diktatörün eserlerini okumanın akıllıca bir yaşam kuralı olmasıyla bağlantısı olabilir. Roman daha sonra 20 bölümlük bir televizyon dizisine uyarlandı. Ayrıca kitabı temel alan bir de müzikal hazırlandı.

Zabibah ve Kral'ı gerçekten Irak cumhurbaşkanının yazıp yazmadığı kesin olarak bilinmiyor. Pek çok kişi kitabın Hüseyin'in anlattıklarını kâğıda döken gölge yazarlar tarafından yazıldığını düşünüyor. Gerçek ortaya çıkmasın diye asıl yazarın zehirlenip öldürüldüğü söyleniyor. Belki bunlar yalnızca kötü niyetlilerin çıkardığı söylentilerdir. Kitabın dili yazarın profesyonel olmadığını gösterir yönde. Hüseyin'in hapse atıldıktan sonra da yazmayı sürdürmesi, edebiyata gerçekten hevesli olduğunun altını çiziyor.

İlk romanının alkışlarla kabulünün ardından Hüseyin, Kürt bir kıza âşık olan eski bir askeri anlatan *Güçlendirilmiş Kale* romanıyla yazarlık kariyerini sürdürdü. Üçüncü romanı olan *İnsanlar ve Kent Baas Partisi*'nin başlangıcıyla ilgiliydi. Dördüncü roman *De folun Şeytanlar*' 2003 Amerikan istilasından hemen önce çıktı. Kitap Amerikalıların ve Yahudilerin simgesi olan iki düşman kabileyle savaşan bir Arap hakkında. Bağdat düşmeden hemen önce 40 bin basıldı.

Hüseyin savaştan sonra hapis yatarken geçici olarak *Büyük Uyanış* adını verdiği bir roman yazdı, ama idam edilmeden önce bitirmeyi ba-

şarıp başaramadığı bilinmiyor. En azından kitap çıkmadı henüz. Irak diktatörü hücrede şiir de yazıyordu. Der Spiegel dergisinin yayımladığı şiir büyük olasılıkla yazdığı en son şiirdi. *Ruhu Özgür Bırak* adındaki şiir şöyledir:

Ruhumun eşisin, ruhumun sevgilisisin
 Hiçbir yuva kalbimi senin gibi koruyamaz
 Düşman yabancıları denizlerimize sürdü
 Onlara hizmet eden ağlayacak
 Bağırılarımızı kurtlara açıyoruz
 Canavarla karşılaştığımızda titremiyoruz
 Ruhumu size ve ulusumuza adıyorum
 Zor zamanlarda kan ucuzdur
 Saldırırken diz çökmeyiz
 Düşmanlarımıza bile onurlu davranırız

Otoriter film kuramı

Kuzey Kore diktatörü Kim Il-sung da edebiyata oldukça yetenekli olduğunu göstermişti. Doruk noktaları arasında Japonya'nın Kore'yi işgali sırasında Paektu Dağı eteklerinde tutunan direniş hareketinin anlatıldığı, *Kan Denizi* adındaki ulusal romantik roman ve opera vardır. Japonların vahşeti ve Kuzey Korelilerin kahramanlıkları ile ilgili öyküler Kim Il-sung'un ulusal ideolojisinin temellerine çok uygundur.

Kitap başlangıçta bir opera olarak yazılmıştı. Kuzey Kore'nin en popüler operasıdır ve Pyong-yang'da haftada birkaç kez oynanır. Tarih üzerine bir de üç buçuk saatlik sinema filmi yapılmıştır. Bu filmin rejisörlüğünü kısmen Kim Il-sung'un oğlu ve vârisi Kim Jong-il yapmıştır. Kim Jong-il, film tutkusuyla tanınır. Birinci sınıf ses ve görüntü donanımı olan özel bir sinema odası vardır.

Babası gibi Kim Jong-il de etkileyici çoklukta politik edebiyat üretti, ama dramaya ilgisi göz önüne alındığında en ilginç eserleri *Sinema Sanatı Üzerine* ve *Opera Sanatı Üzerine* adlı iki kitabıdır. Bunlar dev-

rimci gösteri sanatları konusunda ayrıntılı açılış kitaplarıdır. Jong-il'in opera kuramı, *Kan Denizi*'nin çığır açan sahnelenişini temel alır. Opera kuramında Jong-il devrimci birtakım öğütler verir. "Edebiyat ya da sanatta ortaya çıkan modern kahraman kendine özgü, bağımsız, yaratıcı bir adam olmalı, devrim ve gelişme konusunda usta birine yaraşır bir tutumla çalışmalı ve yaşamalıdır. Operalarda feodal derebeylerinin, aristokratların ve milyonerlerin öne çıkarıldığı dönem kapandı."

Sinema kuramı, film yapımının hem sanatsal hem de politik yanını kapsıyordu. Sanatsal yan konusunda Jong-il "şarkısız ve müziksiz bir film tamamlanmış değildir," diyordu. Politik olarak filmin işçi devrimini yansıtmaması gerekiyordu. "Politik görüş her şeyi partinin gözleriyle görmek ve bütün fenomenleri devrimci bir görüş açısından değerlendirmektir."

Kim Jong-il'in sinema hayallerinden biri Godzilla'nın Kore versiyonunu yapmaktı. Ne yazık ki demokratik cumhuriyette iyi rejisör sıkıntısı vardı. Jong-il, rüyasını gerçekleştirmek için güvenlik güçlerine Güney Koreli rejisör Shin Sang-ok'u kaçırmalarını emretti. Ocak 1978'de Shin'in eski karısı Choi Eun-hee, Hong Kong'tayken kaçırıldı. Bir tekneye bindirildi, sekiz gün sonra Kuzey Kore'de Nampo'da karaya çıkarıldı. İşkelede onu Jong-il bekliyordu. Sinema hayranı Jong-il kendisiyle dalga geçmeyi çok iyi bilirdi. Choi ile karşılaştığında "Sence de ben bir devin dışkısına benziyor muyum?" dedi. Choi lüks bir villaya gönderildi, Jong-il onu kendi evinde partilere davet etti.

Rejisör Shin Sang-ok olayı incelemek için Hong Kong'a gittiğinde kaçırıldı. Uzun yıllar tutsak kaldıktan sonra Shin, Jong-il için filmler yapmayı kabul etti. Rejisör serbest kaldıktan sonra Choi ile buluşabildi. Sinemasever diktatörün önerisiyle Kuzey Kore'de yeniden evlendiler. Ülkede yedi filmin rejisörlüğünü yaptı. En ünlüsü Kuzey Kore'nin Godzilla'sı olan Pulgasari'dir. Film bir Kore efsanesine dayanır. Filmde bir demirci kötü bir kral tarafından hapse atılır. Demirci, açlıktan ölmek üzereyken pirinçten bir kukla yapar. Kukla kanla temas edince metal yiyen devasa bir canavara dönüşür. Shin ve Choi, 1986 Viyana Film Festivali sırasında kaçmayı başardı ve ABD'ye gidip orada sığınma hakkı elde etti. Shin, film yapmayı sürdürdü.

Otoriter satış hileleri

Diktatör olmanın iyi yanlarından biri kitaplarınızın çok satanlar arasına girme ihtimalinin yüksek olmasıdır. Türkmenbaşı ve Kaddafi'nin yaptığı gibi kitaplarınızı okullarda zorunlu kitap yapmak satışları artırmanın en iyi yöntemidir. Mao'nun Önder Mao'dan Alıntılar ya da daha yaygın olarak *Mao'nun Küçük Kızıl Kitabı* adıyla bilinen yapıtı dünya tarihinin en çok satan kitapları arasındadır. Bunun önemli bir nedeni, bütün Çinlilerden her zaman yanlarında bu kitabı bulundurmalarının beklenmesidir. İnsan zor bir durumla karşılaştığında bilge önderin öğütlerine ihtiyaç duyarsa kitap işe yarar. Ayrıca polisle karşılaştığında tutuklanmak istemiyorsa da kitabın yararını görür. *Küçük Kızıl Kitap* Çin dışında da çok satanlar arasındadır. Bunun en büyük nedeni Batı'daki radikal gençlerin mutlu ve ilerici Çin diktatörlüğünü yeniden yaratmak istiyor olmalarıdır.

Tam olarak kaç kitabın satıldığı kesin olmamakla birlikte toplam satışların 800-900 milyonu bulduğu tahmin ediliyor. Bu yalnızca satılan kitapların sayısı. Daha da fazlası dağıtılmış. Kitabın toplam baskı sayısı 6 milyardan fazla ve dünyanın en yaygın kitabı olma konusunda İncil'le yarışıyor. Mao'nun eserlerinin çoğu çok satanlar arasında. Tarihçi Zhengyuan Fu'ya göre 1966 ve 1976 arasında Çin'de 1.820 devlet matbaasında 6,5 milyar *Kızıl Kitap*, 840 milyon Mao'nun dört ciltlik seçme eserleri, 400 milyon Mao'nun şiirleri ve 2,2 milyar Mao afişi basılmış. Bunların ışığında bakıldığında Mao'nun bir de *Kitaplara Tapmaya Karşı Savaşın* adlı bir kitap çıkarmış olması biraz tuhaf.

François 'Papa Doc' Duvalier, Mao'nun politik bir düşünür olarak kazandığı ünü birazcık kıskanıyordu. Bir ideolog ve yazar olduğunu göstermek için 1967'de *Temel Eserler*'in birinci cildini çıkardı. Kitap, Mao'nun kızıl kitabının bir taklidiydi, ama ne yazık ki Papa Doc edebi bir kişilik olarak Mao'nun satış başarısını yakalayamadı. Neyse ki Duvalier buna bir çözüm buldu. Bütün devlet çalışanlarının maaşlarında kesinti yapıp onlara para yerine kitap verdi.

8. Tarzınızı koruyun

Devlet yöneticilerinin çoğu nasıl göründüklerine önem verir, giysilerini özenle seçer. Uluslararası toplantılarda, gala ziyafetlerinde, ulusal günlerde ve resmî törenlerde neler giyilebileceği konusunda yazısız kurallar vardır. Politikacıların çoğu bu kurallara uyar. Bu yüzden de giysileri olağanüstü can sıkıcıdır ve onları birbirinden ayırmak neredeyse olanaksızdır. Erkek politikacılarda görülebilecek tek değişiklik ise kravat rengidir.

Diktatör olarak giysi seçiminizde demokratik meslektaşlarınıza göre çok daha özgürsünüzdür. Son elli yılda diktatörlerin gardıroplarına şöyle bir bakmak, hayal gücü ve çeşitlilikte Paris ve Milano'nun en cesur tasarımcılarıyla yarıştıklarını görmeye yeter. Seçmenlerine karşı sorumlu olan bir politikacı yanlış yapmamaya çalışır, bu yüzden de giysi seçiminde dikkatlidir. Buna karşın bir diktatör ertesi gün gazetelerde eleştirel yorumlar çıkacağından korkmaksızın canı ne isterse giyebilir. Ayrıca sınırsız güç insanların estetik tercihlerini de etkiliyormuş gibi görünüyor. Güç kendine güven yaratır, deneyler yapmanın yolunu açar.

Görünüşe göre bir diktatör ne kadar uzun süre iktidarda kalırsa giysi tarzı da o kadar ilginçleşiyor. Bunu Muammer Kaddafi'de açıkça görebiliriz. Libya diktatörü her zaman dikkat çekiciydi, ama kariyerinin başlangıcında genellikle yeni ütülenmiş üniformalarla dolaşırken yıllar içinde koleksiyonuna tasarımcı giysileri, bedevi elbiseleri ve kendine az güvenen politikacıların asla yanına yaklaşmayacağı bir dizi başka giysi kattı. Uzun yıllar can sıkıcı giysilerle anonim bir şekilde dolaşan Robert Mugabe bile son yıllarda rengârenk baskılı gömleklerle görünmeye başladı.

Büyük kişisel çeşitliliğe karşın diktatörlerin giysi seçiminde birtakım genel eğilimler görülebilir. Modern despotlar arasında aşağıdaki beş geleneksel moda çizgisi sık sık kendini gösterir. Elbette kurallara uymayanlar bulunur ama yine de çağımız diktatörlerinin çoğunu bu kategorilerden birine yerleştirebiliriz.

Klasik

Klasik diktatör giysisi sert bir subay üniformasıdır; pantolon jilet gibi ütülüdür, ceket apoletlidir ve göğüste şık bir madalya yığını bulunur. Bu giysi tarzı bütün kıtalarda yaygındır ama Şili’de Augusto Pinochet ve Küba’da Fulgencio Batista gibi diktatörler yüzünden her şeyden önce Latin Amerika diktatörlerini akla getirir.

Askerî üniformanın diktatörler arasında bu kadar çok kullanılması rastlantısal değildir elbette. Pek çoğu silahlı kuvvetlerde bir geçmişe sahiptir ve askerî bir darbeye iktidara gelmiştir. Üniforma, çevresine kontrol ve otorite saçar. Ayrıca başka darbe heveslilerine de çok kolay anlayacakları bir ileti verir: Silahlı güçlerin kumandası benim elimde.

İsyancı

Kimileri için klasik diktatör üniforması biraz fazla katıdır. İsyancı diktatör daha çok Rock ve özensiz bir tarz seçer. Buna, despotların James Dean tarzı da denebilir. İsyancının üniforması buruşuk, ceket ipliklenmemiş ve gömleğinin en üst düğmesi açıktır. Genellikle eski gerilla liderleri bu isyancı tarzı seçerler.

İsyancı tarzın ortaya çıkışının bir nedeni insanın ormanda gerilla savaşı verirken yanında ütü taşımasının pek pratik olmamasıdır; ayrıca bu giyinme biçiminin genç devrimci kızlara çekici geldiği su götürmediğine göre seçimin bilinçli yapıldığını düşünebiliriz. Böyle diktatörler isyancı, pratik ve rahat tarzlarıyla ne kadar genç ve umursamaz olduklarını sergilerler.

Küba diktatörü Fidel Castro bu modanın önde gelen temsilcisidir. Bir başka klasik isyancı 1983’ten 1987’ye kadar Burkina Faso devlet başkanı olan Thomas Sankara’dır. Sankara’ya bu tarzı nedeniyle Afrika’nın Che Guevara’sı deniyordu. Giysi seçimi Sankara’nın çekiciliğinin çok açık bir

anlatımıydı; biraz dağınık ve şık görünümü kesinlikle çok bilinçli bir seçimdi, üniformaları terzi elinden çıkmaydı, sedef kabzalı bir tabanca taşırdı.

Tavuskuşu

Diktatörler yaldızı severler. Altın heykellerden, büyük arabalardan, elmas işlemeli saatlerden, çarpıcı mobilyalardan hoşlanırlar. Bu yüzden kimi diktatörlerin katı ve sade bir üniformayla yetinmeyi başaramamaları şaşırtıcı değildir. Püsküller, parlak madalyalar, altın zincirler, rengarenk kuş tüyleri, gösterişli şapkalar isterler. Despotların parlak nesnelere olan doğal bir düşkünlükleri vardır; ama tavuskuşu tarzını benimseyenler bütün yazısız kuralları bir kenara atarlar. Pek çok diktatör klasik üniformayla başlamış ama ileri yaşlarında daha gösterişli giysilere eğilim göstermiştir. Eşcinsel festivalinden yeni gelmiş gibi görünen despotlar arasında Paraguay diktatörü Afredo Stroessner, Orta Afrika Krallığı'ndan Bokassa ve Brunei Sultanı Hassanal Bolkiah'ı sayabiliriz.

Etnik

Pek çok diktatör giyim tarzını ulusal gururun bir simgesi olarak kullanır. Ya geleneksel giysiler giyerler ya da yeni ve geleceğe yönelik bir şey yaratmakta yerel gelenekleri kullanırlar. Svaziland Kralı III. Mswati tümüyle geleneksel bir tarzla terzi elinden çıkma modern giysiler arasında gidip gelen diktatörlere bir örnektir. Ama etnik giysiler giydiğinde hiç masraftan kaçınmaz. Giysilerinde bol bol kullanılan baskılı kumaşlar, egzotik kürkler, rengârenk takılar ve tüylü başlıklar dikkati çeker. Suudi Arabistan Kralı Abdullah gibi Ortadoğu diktatörleri de geleneksel giysileri severler. Buralarda yerel giysinin pratik bir işlevi de vardır. Yere kadar uzanan etekler ve kafaya dolanan ince, kat kat pamuklu kumaş, sıcak çöl ikliminde bedeni serin tutmaya yarar.

Sıkıcı

Son on yılda askerî üniforma biraz gözden düştü. Özellikle eski Sovyet cumhuriyetlerinin diktatörleri askerî geçmişten yoksun oldukları için

üniforma giymeleri pek inandırıcı olmuyor. Ayrıca ne yazık ki uluslararası forumlarda da ceket ve kravatlı Batı tarzı giyim pek çok durumda başka türden giysileri gölgede bırakıyor.

Bu yüzden kimi diktatörler sıradan politikacılar gibi görünmeyi yeğliyor. Böylelikle lacivert ya da siyah takım elbiseler, beyaz gömlekler ve tek renkli kravatlarıyla BM konferanslarında Jens Stoltenberg ya da Barack Obama gibi demokrat temsilcilerle karıştırılabilirler kolayca. Özbekistan despotu İslam Kerimov ve Beyaz Rusya Devlet Başkanı Aleksander Lukaşenko bu tarzı seven diktatörler arasında. Mao'dan bu yana diktatör modasına bir yenilik getirmeyen Çin yöneticileri de öyle.

Kimi diktatörlerin öylesine seçmeci tarzları var ki sınıflandırmaya olanak yok. Bunlardan biri Muammer Kaddafi. Libya'nın eski diktatörü her zaman şık giyinirdi, ama sürekli olarak da yeni giysiler ve kombinasyonlar denerdi. Yıldızlı üniformalardan geleneksel bedevi giysilerine, renge renk ipek giysilerden Miami Vice'dan esinlenmiş tasarımcı giysilerine kadar her şeyi giyerdi. Kaddafi için çalışan Ukraynalı hemşire Oksana Balinskaya'nın söylediğine göre, Kaddafi günde birkaç kez kıyafet değiştiriyordu. "Giysilerine öylesine düşküncüydü ki bana 1980'lerin bir Rock yıldızını düşündürürdü. Kimi zamanlar konukları onu beklerken bile odaya gidip yeniden kıyafetini değiştirirdi," diyordu Balinskaya, 2011'de bir Newsweek röportajında.

Başka diktatörler de o kadar kendilerine özgüler ki herhangi bir yere yerleştiremiyorlar. Kim Jong-il kendi yolunu seçen bir diktatör. İktidarı sırasında neredeyse her zaman sade, kısa, belden lastikli bir ceket ve ona uygun pantolonlarla dolaştı. Bunlar genelde yüksüz, gri tonlardaydı. Üniformayla eşofman arası bu giysi hem rahat hem de pratiktir. Hava soğuyunca üzerine kocaman, gri bir kuş tüyü ceket geçirirdi. Bu ceket 1994'te Lillehammer olimpiyatları çalışanlarının giydikleri montlara benzer. Jong-il'in giysileri de politik simge etkisinden yoksun değildir. İktidara gelmesinin ardından Kuzey Kore uzun yıllar kötü mahsul aldı, halk aç kaldı. Böyle sade giyinerek halkına duygudaşlık gösteriyordu.

Kim Jong-il'in Spartan tarzı giyimi uluslararası moda dünyasında dalgalanmalar yarattı. Kuzey Kore gazetesi Rodung Sinmun, 2010'da Jong-il'in modada uluslararası bir öncü olduğunun haberini verdi: "Çalışırken her zaman sade bir giysiyle dolaşan büyük generalin görüntüsü, halkın bilincinde güçlü bir izlenim yaratıyor." Gazete uluslararası moda öncülerinden de destek alıyor. Adı verilmemiş bir Fransız moda uzmanı "Kim Jong-il'in şimdi bütün dünyaya yayılmaya başlayan giyim tarzının dünya tarihinde bir eşi daha yok," diyor, parti gazetesine.

Diktatörler yalnızca kendilerinin çekiciliği ile ilgilenmezler. Emirlerindeki insanların nasıl giyinecekleri konusunda yönergeler çıkardıkları da görülür sık sık. Bir diktatörün halkının iyi giyimli olmasını istemesi duygudaşça bir eğilimdir. Bu arada bu tür giysilerin pratik bir yanı da vardır. Giysiler çok kez resmi devlet ideolojisinin ya da zorunlu kişilik kültürünün bir parçası olarak kullanılırlar. Ülkesinin giyim alışkanlıklarını ulusallaştırmaya çalışan çok sayıda diktatörden biri de Thomas Sankara'dır. Burkina Faso'daki bütün devlet memurlarına yerel pamuktan dokunmuş, yerel terziler tarafından dikilmiş geleneksel giysilerle dolaşmalarını emretmişti.

Mao giysisi daha çok tanınır. Çin'de Zhongshan giysisi de denen bu tarz, başlangıçta Japon üniformalarından esinlenmiştir. Halk Kurtuluş Ordusu ve parti üyeleri tarafından kullanılıyordu. Üniforma Çin diktatörü Mao tarafından da kullanılmaya başlayınca adı Mao giysisi oldu.

Giysi, Mao'nun ideolojisine çok uygundur; pratik, yalın tasarımlı ve ucuz pamuklu kumaştan yapılır. Bir pantolon ve önünde dıştan dört cebi olan bir ceketten oluşur, mavi ya da yeşil olabilir. Önünde küçük kırmızı bir yıldız olan şık Mao kasketiyle tamamlandığında, iş olsun eğlence olsun hemen her durumda kullanılmaya uygundur. Pratikdir; eşitliğin, yalın ve sağduyulu değerlerin simgesidir; kadınlar da erkekler de giyebilir. Kültür devrimi sırasında üniforma Çin'in neredeyse bütün erkek nüfusu tarafından kullanıldı. 1990'lı yıllarda Çinli yöneticiler pek çok durumda Mao giysisi yerine can sıkıcı ve şıklıktan çok uzak, uluslararası işadamı giysisini kullanır oldular.

Mao giysisi başka komünist diktatörler tarafından da kopyalandı. Kamboçya Kızıl Khmerleri'nin lideri Pol Pot benzer bir giysi kullandı. Kuzey Kore'nin ilk diktatörü Kim Il-sung da Mao üniformasından esinlenmiş bir üniforma giyiyordu.

Kongo halkına uygun bir ulusal giysi tasarlayacağı zaman Mobutu Sese Seko da Mao giysisinden esinlendi. 1970'li yıllarda Kongo toplumu Zaireleştirme denilen dönemde batının emperyalist giysilerinin yerine uygun bir giysiye ihtiyacı vardı. Mobutu, ülkenin adını Kongo'dan Zaire'ye değiştirdi, gömlek ve kravatlı takımları yasakladı. Bunun yerine yerliler, Kongo'nun tropik iklimine çok iyi uyan, kısa ya da uzun kollu olabilen hafif ve ince *abacost* ceketleri giyeceklerdi.

Giysinin ortaya çıkışı Mobutu'nun 1973'te Çin'i ziyaret edip Mao'yla görüşmesinden sonradır. Mao giysisinden esinlendiği açıktı. *Abacost* sözcüğü Fransızca "à bas le costume" sözlerinden gelir ve "kostüme son" demektir. Belki kimileri Kongo ulusal giysisi olarak Çin'den esinlenmiş, Fransızca adlı bir giysinin getirilmesindeki çelişkiye işaret edecektir ama bu onların Mobutu'nun moda görüşlerini anlamadıklarını gösterir. Kongo gibi sayısız çeşitlilikte etnik grupları barındıran bir ülkede, tümüyle geleneksel giysiler kullanmak zor olacaktı. Mobutu'nun simgesi olan leopar kürkünden şapka, kendi tasarladığı *abacost* ceket ve Buddy Holly gözlükler Kongo tarihiyle modern gençlik kültürünün birleşimidir.

Mimari başyapıtlar

Bir diktatör kendini dünyanın geri kalan devlet yöneticilerinden yalnızca giyim tarzıyla ayırmaz. Mimari söz konusu olduğunda çeşitli otoriter rejimler arasında ortak çizgiler çok açıkça görülebilir. Otoriter mimarinin ayırıcı özelliklerinden biri büyüklüğe verilen önemdir. Elbette demokratik ülkelerde de büyük yapılar inşa edilir, ama büyük düşünmenin önkoşulları diktatörlüklerde ve demokrasilerde çok farklıdır.

New York gökdelenleri kentte yaşayanlara gurur veriyordur mutlaka, ama yüksek olmalarının en önemli nedeni Manhattan'daki yer darlığıdır. Bir diktatör gökdelen inşa edeceği zaman bunun nedeni ülkesinin böyle bir şeye ihtiyacı duyması kadar kendisinin böyle bir şey yapabiliyor olmasıdır. Diktatörlüklerde kamu binaları yapılırken demokrasilerdeki gibi toplumun kararına danışılmaması despotlara bu konuda üstünlük sağlar. Diktatörlerin yapılarının, onlardan önce gelenlerin yaptırdıkları

rından biraz daha büyük ve daha iyi olması gerekir. Kim Il-sung'un 70 yaşını kutlamak için 1982 yılında Pyongyang'da bir zafer kemeri inşa edildi. Kemer, Paris'teki zafer anıtının kopyasıydı; diktatörün Japon işgaline karşı verdiği direnme savaşının simgesi olacaktı. Elbette Fransız aslından birazcık daha yüksekti. Altmış metre yüksekliğindeki anıt, her biri büyük önderin şimdiye kadar yaşadığı günlere karşılık düşen yirmi beş bin granit bloktan yapılmıştı. Önderin 70. doğum günü gibi önemli bir günde tek bir anıt yetmezdi kuşkusuz. Juche ideolojisi için de bir kule yapıldı; 170 metre yüksekliğindeki Juche Kulesi, Washington anıtından bir metre daha yüksekti ve yine Il-sung'un yaşamındaki her günü simgeleyen granit bloklardan yapılmıştı. En tepede yirmi metre yüksekliğinde, kırk beş ton ağırlığında ışıklı bir metal meşale bulunmaktadır.

Hayranlık verici diktatör yapılarından biri de Yamoussoukro'daki bazilikadır. Fildişi Sahili Cumhurbaşkanı Félix Houphouët-Boigny, doğduğu kentteki devasa kilisenin inşaatını 1985'te başlattı. Kilise 1989'da tamamlandığında dünyanın en büyük kilisesi olma rekorunu Vatikan'daki St. Peter kilisesinin elinden aldı. Bazilika'nın St. Peter kilisesinden esinlendiği açıktı, ama ondan farklı olarak inşaatında çoğunlukla beton kullanılmıştı. Yüz elli metre yüksekliğindeki bazilikanın 30 bin metrekareye yayılan alanına 18 bin kişi rahatça sığabilir. Pencerele vitray yapmak için Fransa'dan yedi bin metrekare cam getirtili. Vitraylardan birinde Félix Houphouët-Boigny, İsa'ya armağanlar uzatan üç kutsal kraldan biri olarak tasvir ediliyor. Kiliseye ait bir de papanın ziyaretine ayrılmış villa var. Villa tek bir kez, 1990'da Papa II. Johannes Paul kiliseyi kutsadığında kullanıldı.

Kent planlamada doruk noktası

Bir iki saray ve birkaç acınası gökdelen yetersiz bulunabilir. Diktatör olarak işi sonuna kadar götürekseniz kendi kentinizin olması gerekir. Diktatörlerin kentlere kendi adlarını vermeleri alışılmadık bir şey

değildir. Josef Stalin'in Stalingrad'ı vardı, Omar Bongo doğduğu kente Bongoville adını verdi. Ne var ki kimileri için eski bir kente kendi adını vermek yetmez. Kentlerini baştan inşa ederler.

Haiti diktatörü François 'Papa Doc' Duvalier bunlardan biriydi. Haiti'nin kendi yönetimi altında ne kadar ilerici ve modern olduğunu dünyaya göstermek için bir vitrine ihtiyacı vardı. 1961'de Papa Doc'un hayallerine göre oluşturulma onuru için, o sırada uyuklayan bir köy olan Cabaret seçildi. Duvalier, kararın resmi açıklaması sırasında orada yaşayanlara kentin bir çiçek kenti olacağını anlattı ve kendisinin de orada bir evi olacağına söz verdi. Duvalier bir dizi devasa inşaat projesi başlattı, Cabaret'nin adını Duvalierville yaptı. Projenin finansmanı için büyük şirketlerden ekonomik katkıda bulunmaları istendi. Duvalier'nin güvenlik güçleri, buna karşı çıkanların tepesine biniyordu. Okul çocuklarının bile 'gönüllü' yardım yapması istendi. Ne yazık ki kent tamamlanamadı. İnşaat projelerinin çoğu başlamadı bile ve 1986'da Duvalier'nin oğlu Baby Doc, Haiti'den kaçtığı anda kentin adı yeniden Cabaret oldu.

Matta, İncil'de, inancın dağları taşıyabileceğini söyler. Bu inancın gücüne biraz aşırı bir güven beslemek gibi görülebilir belki, ama en azından boş inanç başkentleri taşıyabilir gibi görünüyor. Burma'da askerî cuntanın baş falcısı, insanları dışarıdan bir saldırıya karşı uyardıktan sonra başkentin Yangon'dan yeni kurulan Naypydaw'a taşındığını herkes bilir. Başkentin taşınmasının resmi açıklaması Yangon'un dar gelmeye başladığı, hükümet binaları yapacak yerin kalmadığı yolundaydı. Nedenlerden biri cuntanın, başkentin kıyıdaki Yangon'dan daha içlerinde bir yerde olmasını istemesi de olabilir. Neden her ne olursa olsun hükümet, 6 Kasım 2005'te, sabah saat 6:37'de, Burma astrolojisine göre esenliği simgeleyen bir zamanda, bakanlıkları Naypyidaw'a taşımaya başladı. Aynı anda kent resmi olarak Burma başkenti oldu.

Kraliyet kenti ya da kralın yeri gibi bir anlamı olan Naypyidaw, dünyanın en örgütlü kentidir. Halk mesleklerine ve medeni durumlarına göre yerleştirilmiştir. Blokların çatıları, içinde yaşayanların ne tür iş yaptıklarını gösteren renklerde. Örneğin Sağlık Bakanlığı çalışanlarının çatıları mavi, Tarım Bakanlığı çalışanlarının çatıları yeşildir.

Hükümetin kendi mahallesi vardır. Yüksek rütbeli subaylar öteki hükümet çalışanlarının evlerinden 11 kilometre uzaktaki askerî bir böl-

gede otururlar. Askeri bölgeye giden yollar küçük uçaklar tarafından kullanılabilsin diye sekiz şeritlidir. Bakanlık bölgesinde yaşayan tüm bakanlar birbirine benzeyen evlerde otururlar. Parlamento otuz bir binadan oluşan büyük bir siteye yerleşmiştir. Yüz odalı cumhurbaşkanı sarayı da bakanlık bölgesinde bulunur. Kentte ayrıca otel ve konsolosluk bölgesi bulunur.

Naypyidaw'daki kent planlaması bir diktatör için çok uygundur. Burada büyük halk yığınlarının protesto yapmak için toplanabileceği kamuya açık alanlar bulunmaz. Ayrıca kent merkezinin neresi olduğu da kesin değildir. Burayı ziyaret edenler ıssız bir hayalet kente benzediğini anlatıyorlar. Geniş yollarda neredeyse hiç trafik yoktur.

Başkenti daha merkezi bir yere taşıyan başka bir diktatör de Kazakistan Cumhurbaşkanı Nursultan Nazarbayev. 1997'de başkenti Almatı'dan Kazakistan steplerinin ortasındaki Akmola'ya taşıdı. Ertesi yıl kentin adı başkent anlamında Astana olarak değiştirildi. Başkenti taşımanın resmi nedeni olarak Almatı'nın deprem tehlikesi olan bir yerde bulunduğu, coğrafi olarak büyümeye elverişsiz olduğu ve Kırgızistan başkentinin çok yakınında olduğu gösterildi. Ayrıca başkenti daha kuzeye taşımakla Kazakistan'ın genellikle kuzey bölgelerinde yaşayan Rus halkı üzerinde denetimin de daha kolay olacağı öne sürüldü.

Yabancılar Astana'yı Cumhurbaşkanı Nazarbayev kadar sevmедiler. İşadamları ve turistler eski başkent Almatı'yı yeğlemeyi sürdürdüler. Astana'yı başkent yapmanın ne kadar önemli olduğunun altını çizmek için Kazakistan, bir dönem yabancı uçak şirketlerinin doğrudan Almatı'ya uymasını yasakladı. Uçaklar, ancak yol üzerinde Astana'ya inerlerse eski başkente uçabiliyordu. Kazakistan'ın petrol gelirleriyle beslenen Astana, cam ve çelikten yüksek binalarıyla modern görünümlü bir kent haline geldi. Bir dizi görkemli proje başlatıldı. Doğal olarak devasa bir cumhurbaşkanlığı sarayı da yapıldı. *Ak Orda* adı verilen sarayın üzerini dev bir kubbe kaplıyor ve 80 metre yüksekliğinde bir minaresi var. Kubbenin tepesine 32 ışığıyla güneşi ve güneşin altında uçan bir step kartalını temsil eden bir heykel yerleştirildi.

Barış ve kardeşlik için inşa edilen saray daha da görkemli. Yetmiş yedi metre yükseklikteki piramit özellikle Nazarbayev'in çok önem verdiği geleneksel dinler ve dünya dinleri kongresi için yapıldı. Kongrenin

uygarlıklar, dinsel inançlar, ülkeler ve halklar arasında yaratıcı diyalogo geliştirmek gibi soylu bir amacı vardı. Kim demiş diktatörler kötü niyetlidir diye? Her üç yılda bir önemli dinsel inançlardan ve bölgelerden gelen 200 lider BM Güvenlik Konseyi toplantı salonunun büyük bir kopyası olan yuvarlak bir konferans salonunda bir araya gelir. Piramit böylesine devasa olduğu için, binanın en altında 1.500 kişilik bir opera salonuna da yer var.

Nazarbayev dünyanın en büyük konser salonunu da inşa ettirdi. 3.500 kişilik. Konser salonu ünlü İtalyan mimar Manfredi Nicoletti'nin eseri. Biçimi belirlenirken bir çiçeğin taç yapraklarından esinlenilmiş ve Kazakistan bayrağının renklerinde camlarla kaplı.

Astana'daki en etkileyici yapı yine de Han Şatır'dır. Buna dünyanın en büyük çadırı ve pratikte üstü örtülü bir kent de denebilir. Yüz elli metre yükseklikteki bir çadır direğine asılı saydam örtü, 10 futbol sahasından daha büyük bir bölgeyi örtüyor. Çadırın içinde bir park, köprülÜ alışveriş sokakları, bir ırmak, mini golf alanı ve yapay bir kumsal var. Çadır yıl boyunca aynı hoş ısıyı koruyacak şekilde tasarlanmış. Yazları 40 derece sıcakta pişen, kışları eksi 35 derecede soğuktan titreyen bir kent için bu çok pratik bir şey.

Astana'nın en önemli anıtlarından biri de Bayterek (Yüksek kavak). 105 metre yüksekliğindeki kule aslında yerel bir efsaneden esinlenerek yapılmış bir heykel. Efsaneye göre bir kuş, yaşam ağacının dalları arasına yumurtlamış. Bayterek'in tepesi genişleyerek birçok dala ayrılır. Dallar 22 metre çapında altın yaldızlı bir yumurtayı çevreler. Yumurtanın içinde yerden tam 97 metre yükseklikte bir manzara platformu vardır. Platformun yüksekliği, Astana'nın başkent olduğu 1997 yılına bir gönderme yapar. Manzara platformunda Nazarbayev'in sağ elinin altın kaplama bir izi bulunur. Yanında duran küçük bir levhada, elini cumhurbaşkanının el izi üzerine koyanın bir isteğinin gerçekleşeceği yazar. Elinizi koyduğunuz zaman Kazakistan milli marşı çalar.

Kazakistan parlamentosu, 2008 yılında Astana'ya cumhurbaşkanının adını verip, kentin adını Nursultan olarak değiştirmeyi önerdi. Şaşırtıcıdır, ama Nazarbayev bu öneriyi reddetti. Yine de pek çok kişi, aslında öldüğünde ya da cumhurbaşkanlığından ayrıldığında kentin adının değiştirilmesini istediğini düşünüyor.

Başka bir deyişle dünyanın en görkemli yapılarından kimileri Astana'da bulunmaktadır. Şayet bunlardan hiçbiri ilginizi çekmiyorsa kentte elbette Cumhurbaşkanı Nazarbayev'e adanmış bir de müze bulunmakta.

Hayalet kent

Duvalierville, Naypyidaw, Astana gibi kentler diktatörleri hatırlatma amacı taşıyalar da yaşanmak için yapıldılar. Buna karşın Kuzey Kore'nin, Güney Kore'yle aralarındaki askerden arındırılmış bölgeye küçük bir kent inşa etme güdüsü çok daha farklıydı. Kentin adı Kijöngdong. Kuzey Kore'de Barış köyü diye bilinirken Güney Koreliler buraya Propaganda Köyü demeyi tercih ediyorlar. Resmi olarak burası, bir tarım kolektifinin 200 ailesinin yaşadığı yer; kentte çocuk yuvası, okullar ve hastane var. Mavi çatılı, elektrik döşenmiş yerleşim blokları, 1950'li yıllarda kent inşa edildiğinde, Kuzey Kore'deki köylerin çoğundan daha yüksek standarda sahipti.

Dikkat çekici yan, bunların hiçbirinin gerçek olmaması. Kent, Kuzey Kore'nin askerden arındırılmış bölgenin Güney Kore tarafından bakıldığında görünebilen tek yeri. Ama güçlü bir dürbünle bakıldığında evlerin pencereleri camsız, içlerinde oda bulunmayan iskeletlerden başka bir şey olmadığı görülebilir. İçlerinde birilerinin yaşadığı yanılsamasını yaratmak için binaların ışıkları aynı saatlerde açılıp kapanıyor. Ayrıca insan etkinliği olarak arada sırada sokakları süpüren birileri göze çarpıyor. Büyük olasılıkla köy, propaganda amacıyla, Güney Korelilere Kuzey Kore'nin ne kadar güzel olduğunu göstermek için yapıldı.

Kimsenin yaşamaması aslında iyi bir şey, çünkü ses sağır edici ölçüde yüksek. Güney Kore sınırına çevrilmiş güçlü hoparlörler günde yirmi saat propaganda yayını yapıyorlar. Başlangıçta yayın Güney Koreli askerleri kuzeye kaçmaları için heveslendirmeye yönelikti. Şaşırtıcı ölçüde az insan sınırı geçmeye kandırılınca Kuzey Koreliler bu kez de var güçleriyle emperyalizm karşıtı söylevler yayımlamaya başladılar; aralarda ulusal opera ve askerî müzik eşliğinde.

1980’li yıllarda kendisi de o sıralar bir diktatörlük olan Güney Kore, askerden arındırılmış bölgenin öteki tarafında Daesong-dogn kentinde 98 metre yüksekliğinde bir bayrak direğine 130 kilo ağırlığında bir Güney Kore bayrağı astı. Kuzey Kore de geri kalamazdı elbette. Onlar da Kijöngdong’da 160 metrelik bir bayrak direğine 270 kiloluk bir bayrak astılar. Bu olay, bayrak direği savaşı olarak anılır. Kijöngdong’daki bayrak direği dünyanın üçüncü en büyük bayrak direğidir. Diktatörlerin bayrak direkleri konusunda bir fetişleri varmış gibi görünebilir. Belki de bu küçük cinsel organ yerine geçiyordur, kim bilir. Durum her ne olursa olsun dünyanın en yüksek bayrak direği yine bir diktatörlüktedir. Tacikistan’ın başkenti Dushambe’deki 165 metre uzunluğunda bayrak direğine otuz çarpı altmış metre büyüklüğünde bir Tacikistan bayrağı asılıdır. İkinci sırada 162 metreyle Azerbaycan gelir, dördüncüsü de 133 metrelik bayrak direğinin bulunduğu Türkmenistan’dadır.

Peyzaj mimarı

Yeni kentler inşa etmek bir şeydir, doğayı değiştirmek başka bir şey. Dubai Emiri Muhammed bin Raşid Al Maktoum, belli ki Basra Körfezi’ndeki emirliğini az buluyordu. Emirliğin alanını ve kıyı şeridini büyütecek çok sayıda devasa proje başlatmıştı. Üç yapay yarımadadan ilkinin inşası 2001 yılında başladı. Yarımadalar palmiye biçimindeler, her birini yarını ay biçiminde bir ada çevreliyor. İki küçük yarımada; Palın Jumeirah ve Palın Jebel Ali, yüz milyon kübik metre kum ve taştan oluşacak, en büyükleri olan Palın Deira ise bittiğinde bir milyar kübik metre inşaat gereci kullanılmış olacaktı. Hazır olduğunda Palın Deira’nın bir milyon nüfusu barındırması planlanıyordu, ama inşaat sırasında planlar daha küçük boyuta indirildi; çünkü teknik olarak yapımcıların başlangıçta düşündüklerinden daha zor olduğu ortaya çıktı. Yarımadalara oteller, lüks villalar, su parkları, restoranlar ve alışveriş merkezleri yapılacak. Ama projelerin tamamlanıp tamamlanmayacağı kesin değil. Ekonomik kriz inşaatların pek çoğunun askıya alınmasına neden oldu.

Devlet denetimindeki yüklenici firma, Nakheel Company, palmiyele-

re ek olarak The World [dünya] ve The Universe [evren] adları verilecek iki yapay takımada inşa edecek. The World'de adalar bir dünya haritası biçiminde olacak; The Universe adını alacak diğer adaysa güneş sistemi ve Samanyolu'nun bir kopyası olacak. The Universe şimdilik askıya alınmış durumda. The World'deki adalar tek tek ülkeler ya da şehirler biçiminde. Bu fikrin sahibi ve projeyi başlatan emirin kendisiydi. Adalardan pek çoğu satılmış olmasına karşın, inşaat Emir'in beklediği kadar pürüzsüz ilerlemedi. 2008'deki ekonomik krizden önce doruk yapan emlak fiyatları sert bir düşüş yaşadı. Adalar denize gömülmek üzere olduklarından, suyun yeniden çimentoyla doldurulacağından söz ediliyor; ama Nakheel bunları yalanlıyor.

Dubai'deki yapay adalar bir diktatörün bile yanılabileceğini gösteriyor. Emir Muhammed'in prestijini arttırmak için kalkıştığı bu projelere pompalanan devasa paralar diktatörün 2007'de 16 milyar dolar olan hazinesinden geriye 2011'de yalnızca dört milyar dolar kalmasına neden oldu. Tanrıcilik oynamak eğlencelidir, ama bunun bir bedeli vardır.

9. Kazandıklarını paylaş (en yakınlarıyla)

Diktatör yaşamının tadını çıkarmanız için her zaman diktatör olmanız gerekmez. Arada sırada diktatör akrabası olmak da yeter. Diktatörlerin kardeşleri, eşleri ve çocukları otoriter ülkelerde genellikle ayrıcalıklı bir konumdadırlar. Diktatörün aile bireyleri yasanın üzerindedir, iş fırsatları ve doğa kaynakları paylaştırılacağı zaman kuyrukta en ön sırada dururlar. Politikada, diktatörlüklerin çoğunda nüfusun çok küçük bir kısmına ayrılmış bir etki gücüne sahiptirler.

Pek çok bakımdan diktatör akrabası olmak neredeyse diktatör olmaktan bile daha iyidir. Bir devlet liderinin ağır sorumluluğuyla yaşamak zorunda kalmadan bir yığın ayrıcalık sahibi olursunuz. Ama aynı zamanda başka insanlar üzerinde sınırsız gücün ve bir ülkeyi kendi kafanızdaki biçime uygun bir şekilde yaratma olanağının verdiği o tatlı sarhoşluktan, Tanrı gibi tapınılmanın mutluluğundan yoksun kalırsınız. İkisinin de iyi ve kötü yanları vardır.

Akademik kestirme yollar

Bir diktatörün ailesinden olmak iyi bir mesleğe giden en güvenli yoldur. Gerekli donanımdan yoksun olmak elbette bir engel değildir. Konumunuz çalışmanızı ya da işe gitmenizi gerektirmez. Maaş almak yeter de artar.

Romanya diktatörü Nikolay Çavuşesku'nun eşi Elena Çavuşesku pek bir eğitim almamıştı. 14 yaşında derslerin çoğundan sınıfta kalınca okulu bırakmıştı. Geçer not aldığı dersler yalnızca el işi, müzik ve jim-

nastikti. Okulu bir yana bırakınca Elena, ağabeyiyle birlikte Bükreş'e gitti. Başkentte zayıflama ve baş ağrısı hapları üreten, biraz karanlık bir laboratuvarda asistan olarak iş buldu. Burada kısa süreli çalıştı; ama bu iş onda kimyaya karşı bir ilgi uyandırmıştı. Daha sonra bir kumaş fabrikasında iş buldu. 1937'de Komünist Parti'ye üye oldu ve birkaç yıl sonra Nikolay'ı ile karşılaştı; ikisi, 1947 yılında evlendiler.

Elena bir süre Romanya Dışişleri Bakanlığı'nda sekreter olarak çalıştı. Ama sonra hiçbir işi beceremediği için buradan kovuldu. Kimya öğreten bir akşam kursuna başladı ama sınavda kopya çektiği için atıldı. Elena'nın kariyeri pek umut verici görünmüyordu. Neyse ki ona yardım edebilen bir kocası vardı.

Nikolay, Romanya hiyerarşisinde yükselince Elena'nın önünde kimyagerliğe uzanan parlak yol açıldı. 1960'da kimyadan doktorasını aldı. Neredeyse hiç teorik eğitim görmemiş biri için bu önemli bir gurur kaynağıydı. 1965'te Romanya kimyasal araştırma enstitüsü ICECHIM'in başına geçti. Ayrıca resmi yazışmalarda ondan "dünyaca ünlü kimyager ve araştırmacı" olarak söz edilmeye başlandı. Başka araştırmacılar tarafından yazılmış bir dizi bilimsel makale onun adına yayımlandı. ICECHIM çalışanlarının anlattıklarına göre Elena'nın adı en tepede durmaksızın hiç kimse makale yayımlayamıyordu, oysa makalelerde kimi sözcüklere Elena'nın dili bile dönmüyordu. Elena'ysa bu kadar çok makale yayımlamış olmasına karşın Nobel ödülüne aday gösterilmemesinden yakınıyordu.

Kocasıyla birlikte yurtdışı yolculuklarına çıktığında, her zaman ev sahibi ülkede ona onur unvanları verebilecek bir üniversite bulmaya çalışırdı. Romanya'nın en büyük istihbarat kurumu Departamentul de Informatii Externe (DIE), First Lady'nin akademik onuru için saygın araştırma kurumlarıyla pazarlık yapma emri almıştı.

Elena, 1975 yılında Tahran Üniversitesi ve Amman'daki Ürdün üniversitelerinden *Doctor Honoris Causa* unvanı aldı. Çavuşesku çifti 1978'de Büyük Britanya'yı ziyaret ettiklerinde, Oxford ve Cambridge üniversitelerine diktatör eşine onur unvanı verip veremeyecekleri soruldu. Her iki üniversite de kibarca reddetti onları. Ama Central London Polytechnic ve Royal Institute of Chemistry, ikisine de, akademik doğal yetenek ve onur unvanı verdi.

Aynı yıl Washington DC ziyareti sırasında bölgenin üniversitelerinin hiçbirisi Elena'nın bilimsel yeteneklerini onurlandırmaya istekli olmayınca Illinois Academy of Science üyeliğiyle yetinmek zorunda kaldı. Başkan Jimmy Carter'ın onun Washington'da bir kurumdan bir derece almasını sağlayamamasından dolayı çok canının sıkıldığı belliydi. "Boş versene! Bay Yerfistığı [Carter] bana Illi-adı-her-neyseden diploma alabiliyorsa Washington'dan da alabilir. Illi-adı-her-neyseye gitmek istemiyorum. İSTEMİYORUM İŞTE!" Daha sonra, Illinois'in adını daha önce hiç duymadığından, öylesine az saygınlığı olan unvanı da üstelik "pis bir Yahudi'den" almak zorunda kaldığından yakındı. O sıralar Illinois Academy of Science yöneticisi olan Yahudi Emanule Merdinger'den söz ediyordu.

Çavuşesku, Filipinler'e bir yolculuktan önce Devlet Başkanı Ferdinand Marcos'a Manila Üniversitesine, yüklü bir para bağışı karşılığında Elena'ya bir onur doktorası verilmesi için yalvardı. Diktatör eşi onurun istihbarat örgütüne ait olduğunu itiraf etmek istemiyordu. Ona unvanı temin eden istihbarat şefine de bunu söyledi. "Sanırım bilmiyorsun canım, ama üniversite bana onur doktorası vermek için çok ısrar etti. Reddetmeyi denedim, ama ne yaptılar biliyor musun? O küçük, sarı insanlar Imelda'dan [Marcos] beni oraya götürmesini istemişler. Ne yapabilirdim ki canım?"

Elena'ya yalnızca akademik bir kariyer yetmiyordu. Politik güce sahip bir konumu da olsun istiyordu. Elena, 1971'de Çin'e yaptığı bir gezi sırasında Mao'nun karısı Jiang Quing'in kendisine iktidarda önemli bir konum sağladığını görünce politik bir göreve sahip olma hırsına kapıldı. Her zaman olduğu gibi şefle yatmanın yararları sayesinde, zaman içinde önemli bir konuma geldi. 1972'de Komünist Parti Merkez Komitesi üyesi yapıldı ve 1977 yılında da komünist partinin en yüksek organı olan politik komite kalıcı bürosu üyesi, Mart 1980'de başbakan yardımcısı oldu.

Parlak kız kardeşler

Eski Sovyet Cumhuriyeti Özbekistan, 1991'de bağımsızlığını kazandığından beri iktidarda İslam Kerimov var. Düşmanlarını canlı canlı pişirmesiyle ve sözde teröre karşı savaşta ABD ile sıkı işbirliği yapmasıyla

tanınıyor. Özbek diktatörün iki güzel ve gösterişli kızı, parlak diplomatik kariyerlerinin yanı sıra tatlı bir sosyete yaşamı sürmeyi başarıyorlar.

Kerimov'un büyük kızı Gülnara Kerimova'nın biraz Rönesans insanlarını andırdığını söylemek gerek; işkadını, diplomat, akademisyen, takı ve giysi tasarımcısı ve şarkıcı. WikiLeaks tarafından açıklanan belgelere göre Amerikalı diplomatlar Gülnara'nın "göz alıcı ve çok tartışmacı" ve "ülkenin en nefret edilen kişisi" olduğunu söylüyorlar.

Taşkent üniversitesinde ekonomi okudu, Harvard'dan master derecesi ve Taşkent Dünya Ekonomisi ve Diplomasisi Üniversitesinden siyaset bilimleri doktora derecesi aldı, aynı üniversitede profesörlük unvanına da sahip. Gülnara'nın akademik çalışmalarına nasıl zaman bulabildiği belirsiz. Bir dizi başka projeye öncelik veriyormuş gibi görünüyor. Bunlar arasında pop şarkıcısı kariyeri geliyor. 2006'da çıkardığı ilk müzik videosunda babasının ona taktığı GooGoosha adını kullanıyordu. Şarkının adı "Unutma meni". Ayrıca Julio Iglesias ile birlikte "Besame Mucho" şarkısını söylediği bir kaydı da var. 2012'de kendi deneyimlerini temel alan şarkılardan bütün bir albüm çıkaracağını haber verdi.

Gülnara'nın yaratıcı yanları kendilerini pek çok biçimde gösteriyor. 2010'daki New York Fashion Week'te, Guli markasıyla kendi tasarladığı giysileri sergiledi. 2011'de New York'daki moda haftasına geri gelmeyi planlıyordu, ama Human Rights Watch'ın sürdürdüğü bir kampanyanın ardından düzenleyiciler onu programdan çıkardılar. İnsan hakları örgütü, Özbekistan'da çocuklar, yılda iki ay okullarından alınıp pamuk toplamaya gönderiliyorken Gülnara'nın Özbek kumaşlarının reklamını yapmasını hiç hoş karşılamamışlardı. Gülnara, ayrıca takı da tasarlıyordu ve 2009'da ünlü İsviçre firması Chopard'la birlikte Chopard için Guli koleksiyonunu sundu.

Diplomat olarak da hareketli bir kariyeri olan Gülnara'nın müziğe ve giysi tasarımına nasıl zaman bulabildiği merak edilebilir. New York'da Özbekistan BM delegesi olarak ve Moskova'da Özbek konsolosluğunda çalıştı. Dışişleri Bakan Yardımcısı olduğunda yıl 2008'di. Aynı yıl İsviçre, Cenevre'deki BM bürosunda Özbekistan temsilcisi, 2010 yılında İspanya Konsolosu oldu; ama İsviçre'deki işini de bırakmadı. 2005 yılından beri Özbek "araştırma ekibi" Centre for Political Studies'in de müdürlüğünü yapıyor.

Gülnara müzik ve sanat yeteneklerini medya karşısında sergilemeye çok meraklı olmasına karşın geri kalan iş etkinlikleri konusunda konuşmaya o kadar da istekli değil. Özbekistan konusunda bilgili insanların çoğu, onun devasa bir hazinesi olduğunu tahmin ediyor. İsviçre dergisi Bilanz'ın tahmini Gülnara'nın İsviçre'nin en zengin on kişisinden biri olduğu, servetinin yaklaşık 600 milyon doları bulduğu yolunda. Ülkenin petrol, madencilik, tarım, kumaş endüstrisi ve bankacılık sektörlerinde başrol oynayan Özbek endüstri devi Zeromax'ın denetimi de Gülnara'nın elinde olabilir. Zeromax, diktatörün kızının yaşadığı İsviçre'de kayıtlı. Şimdilik hiç kimse şirketteki payları konusunda sağlam bir kanıt bulmayı başaramadı.

Gülnara spora da ilgi gösterdi. Futbolda Özbekistan'ı daha yüksek bir konuma getirme girişiminin bir parçası olarak, Rivaldo gibi ünlü bir yıldız da aralarında olmak üzere, bir yığın Brezilyalı ad yapmış futbolcu satın alan Bunyodkor futbol takımının paralarını onun karşıladığı iddia ediliyor. Bunyodkor, Asya şampiyonlar liginde başarılı ama takım kendi ülkesinde o kadar sevilmiyor. Yalnızca Özbeklerden oluşan çok daha yoksul bir takım olan Pakhtakor (pamuk toplayıcıları) ile Bunyodkor arasındaki karşılaşmada, Bunyodkor'un Brezilyalı futbolcularının çoğu ilk on dakikada kırmızı kart görünce Gülnara'nın takımı 1-0 yenildi. Taşkent'teki Amerikan konsolosluğunun bir raporuna göre maçtan sonra hakem, Bunyodkor antrenörüne telefon edip üzgün olduğunu ama kendisinin de "ailesini beslemek zorunda olduğunu" söylemiş. Özbek futbol federasyonu başkanı hakeme Pakhtakor'u 1-0 kazandırmasını emretmişti. Futbol federasyonunun cumhurbaşkanının kızının yatırım yaptığı bir takıma karşı bunu yapması tuhaf görünebilir ama bu maçın Bunyodkor'un Asya ligindeki konumuna hiçbir etkisi yoktu. Ülke içinde Özbeklerin çoğu Özbek oyunculara tezahürat yaptığı için sonuç yerel taraftarı hoşnut etmiş olmalı. Ayrıca bunun arkasında başka bir güdü daha yatıyor olabilir. Konsolosluk raporunda sonucun "bahisçilerin zayıf olasılıklı bir Pakhtakor zaferi için ödedikleri paralar üzerinde de önemli bir etkisi olduğu" yazıyor.

Gülnara, diktatör akrabası olmanın çekişmeli bir boşanma davasının ortasında da insanın nasıl işine yarayacağını gösteriyor. 1991'de Afgan-Amerikan işadamı Mansur Maqsudi'yle evlendi. Maqsudi, Özbekistan'ın

başkenti Taşkent'te bir Coca Cola fabrikası açtı. Çiftin iki çocuğu ol-
duktan sonra araları bozulmaya başladı. 2001'de evlilikte çatlaklar
başladığında boşanma uluslararası bir skandala dönüştü. Maqsudi'nin
Özbekistan'daki akrabalarından birçoğu tutuklandı, başkaları Afganistan
sınırına kovalandı. Maqsudi'nin Özbekistan'daki işletmeleri birden so-
runlar yaşamaya başladı.

Ayrılmadan bir ay sonra yetkililer Taşkent'teki Coca Cola fabrikası-
na sorunlar çıkarmaya başladı. Vergi müfettişleri, gümrük müfettişleri,
hatta narkotik şube bile. Sonunda Coca Cola fabrikası dört ay kapatıldı;
Maqsudi, Özbekistan'da hem gazoz fabrikasını hem de öteki yatırımla-
rını yitirdi. Ağabeyi ve babası için vergi kaçakçılığı, rüşvet ve Saddam
Hüseyin'le petrol ticareti yapma suçlarından dolayı tutuklama emri
çıkarıldı. Özbekistan yetkilileri bütün bunların diktatörün kızının bo-
şanmasıyla bir bağlantısı olduğunu reddediyorlar.

Özbek cumhurbaşkanı, dünyada hukuk tarafından diktatörlüğü onay-
lanan tek devlet yöneticisi olmasını küçük kızı Lola Kerimova-Tillyaeva'ya
borçlu. Ablası gibi Lola da diplomat ve Taşkent Üniversitesinde dünya
ekonomisi ve diplomasi eğitimi almış. Buna ek olarak Taşkent Devlet
Üniversitesinde psikoloji doktorası yapmış. UNESCO'nun Paris'teki
merkezinde Özbekistan kalıcı temsilcisi ama zamanının çoğunu ünlü-
lerin katıldığı yardımsever etkinliklerde geçiriyor.

Fransız internet gazetesi Rue89'daki bir makalede, Lola'dan
Özbekistan'ın imajını temizlemek için yardımsever etkinlikleri kulla-
nan diktatör kızı olarak söz edildi. Lola makalenin onur kırıcı olduğunu
söyleyerek 30 bin avroluk tazminat davası açtı. Rue89, Lola'nın ablası
Gülnara'nın, Cannes Film Festivalinde "AIDS'e karşı Sinema" adındaki
etkinliğe katıldığını, oysa daha birkaç ay önce Özbekistan'da bir eylem-
cinin HIV'den nasıl korunulacağı hakkında bilgiler yaydığı için 7 yıl
hapis cezası aldığını işaret etti. Mahkeme broşürün içeriğinin "Özbek
halkının toplumsal, dinsel, kültürel ve geleneksel ahlak yapısına ve dü-
şünce biçimine aykırı" olduğuna karar vermişti.

Lola, Rue89'a karşı açtığı davayı kaybetti, mahkeme makalenin bü-
tünüyle gerçeğe uygun olduğuna karar verdi.

Playboy prens

Bir diktatörün her yerde düşmanları vardır. Pek çok diktatörün paranoyak olmasına ruhsal rahatsızlığa yatkınlık değil de iş kazası diye bakılmalı. Aileye de güven olmaz. Kimi zaman en büyük tehlike aile üyelerinin ta kendileri olabilir.

Francisco Macias Nguema, Afrika'nın batı kıyısında, kıtanın kol-tuk altı denilen bir yerde, minik bir koloni olan İspanya Ginesi'nde, bir büyücünün oğluydu. Şimdi Ekvator Ginesi olarak bilinen bu ülke, bir adadan ve küçük bir sahil şeridinden oluşur. Bir zamanlar ülke önemli bir kakao ihracatçısıydı. Şimdiyse denizdeki petrol alanlarından milyonlar kazanıyor. Nguema'nın parlak bir öğrenci olduğu söylenemez. Yine de, Nguema, kamu görevlileri sınavında üç kez başarısız olmasına karşın, İspanyol yönetimi, ona Mongomo kentinde belediye başkanlığı görevi verdi. Nguema hızla yükseldi, bir süre sonra Batı Afrika kolonisinde başbakan yardımcısı oldu.

1968'de Nguema ülkenin ilk ve tek özgür seçiminde devlet başkanı seçildi. 12 Ekim 1968'de bağımsızlığını kazanan ülkenin adı Ekvator Ginesi oldu. Nguema, genç devletin denetimini tümüyle ele geçirme fırsatını kaçırmadı. Devlet başkanlığı seçiminde rakibi olan aday, darbe teşebbüsüyle suçlanıp idam edildi. Nguema 1971'de anayasayı değiştirdi. Böylece hükümet ve kurumlar üzerinde bütün yetkiyi doğrudan kendisi aldı. Yeni anayasa, onu hem hükümetin hem de devletin başkanı yapıyor, yasama ve yargı üzerinde onu tek yetkili kılıyordu.

Devlet başkanına hakaret etmek yasaktı. Yasaya karşı çıkmak otuz yıla kadar hapisle cezalandırılabilirdi. Devlet başkanını tehdit etmenin cezası ölüm olabiliyordu. 1972'de ülkedeki bütün politik partileri Birleşik Ulusal Parti'de birleştirdi. Daha sonra partinin adı Birleşik Ulusal İşçi Partisi oldu. Kendisini hem partinin hem ülkenin yaşam boyu başkanı ilan etti. 1973'te kendisine mutlak güç veren ve tek parti rejimini yasallaştıran yeni bir anayasa çıkardı. 29 Temmuz 1973'te yapılan bir halk oylamasında yeni anayasa yüzde doksan dokuz oyla kabul edildi.

Düşmanlara karşı kendini korumak için ülkenin bütün önemli konumlarına akrabalarını yerleştirdi. Tuhaftır ki halk Nguema yönetimi altında ne kadar iyi durumda olduğunu bir türlü anlamıyordu. İktidarı

sırasında ülke nüfusunun üçte biri ülkeyi terk etti. Karısı 1976'da ülkeden çıkıp kayboldu. Üç yüz bin nüfuslu ülkede neredeyse yüz bin kişi öldürüldü. Nüfusun dışarı akmasını durdurmak için Nugeama balık tutmayı yasakladı, sahil halkının teknelerini parçaladı. Batı ilaçlarını ve 'entelektüel' sözcüğünün kullanılmasını yasakladı. Okulda aldığı kötü sonuçlar, belli ki diktatörde, eğitilmiş insanlara karşı derin bir kuşku uyandırmıştı. Kendisini bilim, eğitim ve kültürün büyük ustası olarak adlandırıyordu.

1975'te yüz elli kişi darbe girişimi nedeniyle suçlanarak tutuklandı. Darbe girişimcisi olduğu öne sürülen tutuklular başkent Mabako'da bir stadyumda idam edilirken bir orkestra *Those Were The Days* şarkısını çalıyordu. Nguema, Merkez Bankası müdürünü öldürttü, bütün değerli evrakı kendi köyündeki evine taşıttı.

Kiliseye, ayın sonlarında "Her zaman Macias'la. Hep Macias'la. Macias'sız asla," diye bağırılmasını emretti. Sonra da kestirmeden bütün Katolik inancını yasakladı. Rahipler öldürüldüler ya da hapse atıldılar. 1978'de Nguema ülkenin sloganını "Macias Nguema'dan başka tanrı yoktur," biçiminde değiştirdi.

Ama bir zamanların politik muhalefetin kökünü kazımış, bütün önemli konumlara kendi ailesini yerleştirmiş olmasına karşın Nguema kendini güvende hissetmiyordu. 1979 yazında kendi aile üyelerinden pek çoğunu idam etti. Böyle yapmaması gerekiyordu. 3 Ağustos'ta kendi yeğeni, Savunma Bakanı Yardımcısı Teodoro Obiang Nguema Mbasogo tarafından devrildi. Macias Nguema, bir avuç sadık askeriyle birlikte ormanda saklanmaya çalışırken yakalandı. 29 Eylül'de eski diktatör yüz bir kez ölüme mahkûm edildi ve aynı gün öğleden sonra saat altıda hapisanede öldürüldü (yalnızca bir kere).

Teodoro Mbasogo, Batı Afrika ülkesinin devlet başkanlığını devraldı ve çok geçmeden neredeyse amcası kadar otoriter bir diktatör oldu. Her şeye karşın Mbasogo daha görgülü biridir. Tenis oynar, onunla karşılaşanlar devlet başkanını kibar ve cana yakın biri olarak anlatırlar. Üstelik Ekvator Ginesi'nin denizlerinde petrol bulununca kendisine uluslararası alanda kabul ve saygı yolu açılmış oldu.

Petrol, Mbasogo'ya apaçık iki yarar sağladı. Birincisi, petrole susamış ABD'nin, oradaki insan hakları ihlallerini görmezden gelmesi ve

rejimin uluslararası yasallığını gözetmesi idi. İkincisiyse, Mbasogo'yu olağanüstü zengin bir insan yapmasıydı. ABD senatosunun yaptığı incelemeler sonucunda petrol şirketlerinin, Ekvator Ginesi petrol gelirlerinin bir bölümünü, doğrudan Mbasogo ve ailesinin banka hesaplarına yatırdıkları ortaya çıktı. Bir tarihte devlet başkanının Washington'daki Riggs Bank hesabı 700.000.000 doları bulmuştu.

Mbasogo şimdilik aile bireylerine amcasından daha iyi davranıyor. Oğlu Teodoro Nguema Obiang Mangue ya da takma adıyla Teodorin güzel kadınlar, hızlı arabalarla dolu tam bir sefahat yaşamı süren bir playboy. Diktatör oğlu olduğundan Ekvator Ginesi'nin tamamı onun için bir oyun alanı. Pek çok Ferrari ve Bugatti'siyle biraz eğlenmek istediğinde başkent Mabako'nun yollarını kapattırıyor.

Teodorin, Ekvator Ginesi'nde tarım ve ormancılık bakanı. Bu yüzden ülkenin petrolden sonraki en büyük doğal kaynağı olan orman ürünlerinin denetimi onun elinde. Ekvator Ginesi'nde ağaç kesmek isteyen şirketler Teodorin'in kendi kesim şirketlerine büyük paralar ödemek zorundalar. Bakan olarak aldığı resmi maaş ayda yaklaşık 5.000 dolar. Bir diktatör oğlu olarak yaşam tarzı elbette bundan çok daha fazla para gerektiriyor. Amerikan senatosu raporuna göre bir kenara en az 100.000.000 dolar ayırmayı başarmış.

1991'de 22 yaşındaki Teodorin, Pepperdine Üniversitesinde okumak için California'daki zenginler cenneti Malibu'ya gitti. Bir Amerikan petrol şirketi olan Walter International, diktatörün oğlunun masraflarını karşılamayı kabul etmişti. Bunun beklenenden çok daha büyük olduğunun ortaya çıkması uzun sürmedi. Kalacak yer üniversite aidatının içindeydi. Ne var ki Teodorin öğrenci evleriyle yetinmiyordu. Bunun yerine Malibu'da bir daire ve Los Angeles Beverly Wilshire otelinde bir süit kiralamıştı. Teodorin derslere ender giriyordu. Bunun yerine zamanını Beverly Hills'te alışveriş yaparak geçirmeyi yeğliyordu. Beş ay sonra eğitimi bıraktı. Walter International'a 50.000 dolar fatura çıkmıştı.

Eğitimini sürdürmeyi başaramasa da Teodorin, California'yı sevmişti. Düzenli olarak orada kalmayı sürdürdü. 2001'de Bel Air'de 6.500.000 dolara bir ev aldı, ama oraya taşınmadı; çünkü evin tarzını çok modern bulmuştu. California'da *hiphop* müzikte bir kariyer yapmayı denedi; TNO Entertainment şirketini kurdu. Won-Gadlı rapçıyla birlikte çıkar-

diği plaklardan biri *No Better Than This* adını taşır. Gerçek adı Wondge Bruny olan Won-G tam ona göre bir ortaktı. Onun da babası Haiti'de, diktatör Jean-Claude Duvalier iktidarında subaydı.

2006'da Teodorin, Malibu'da 30 milyon dolara bir ev aldı. Bin dört yüz metrekairelik malikânenin sekiz banyosu, yüzme havuzu, tenis kortu, dört delikli bir golf sahası var. Mel Gibson ve Britney Spears komşuları arasında. Senato raporları evini döşemek için masraftan kaçınmadığını gösteriyor. 59.850 dolara halı, 58.000 dolara ev sineması ve 1.734 dolar 17 sente bir çift şarap kadehi satın almış.

Teodorin kendisine bir dizi araba da satın aldı: Senato raporuna göre 7 Ferrari, 5 Bentley, 4 Rolls Royce, 2 Lamborghini, 2 Mercedes, 2 Porsche, 2 Maybach ve bir Aston Martin. En sevdiği araba 2.000.000 dolarlık mavi bir Bugatti Veyron. Eski şoförlerinden biri olan Benito Giacalone, bir keresinde Bugatti'yi gözde bir gece kulübünün önüne park ettiğini anlatıyor. Teodorin, insanların hayranlıkla arabanın çevresine toplandıklarını görünce Giacalone'yi bir Bugatti daha getirmesi için taksiyle eve göndermiş, bunu da ilkinin yanına park etmiş.

California'daki malikâneyi ziyaret eden çok sayıda kadın var. Teodorin'in kız arkadaşları arasında Booty Call ve Confessions of a Call Girl filmleriyle tanınan Tamala Jones, Playboy modeli Lindsey Evans ve rapçi Eve bulunuyor. Teodorin hem kendisinin hem de kadın dostlarının şık giysileri olmasına özen gösteriyor. İtalyan modaevi Dolce&Gabbana'nın butiği, diktatörün oğlunun sevgilileri ziyarete geldiğinde gösteri odasını kapatıyor. Giacalone'nin söylediğine göre sevgililerinden biri tek başına 80.000 dolarlık alışveriş yapmış. Şoför, bir ayakkabı kutusundaki plastiğe sarılı banknot desteleriyle ödemiş parayı.

Teodorin, 2009 yılında Las Vegas Four Season oteli başkan süitinde birkaç gece geçirdi. Gecesi 5.000 dolardan hesaplanan otel faturasının, Prens Teodoro Nguema Obiang adıyla çıkarılması, diktatörün oğlunun, Ekvator Ginesi yönetimi konusundaki düşüncelerini açıklıyor kuşkusuz.

Bütün zenginliğine karşın Teodorin'in ödeme güçlükleri yaşadığı söyleniyor. Pek çok çalışan, maaşlar, fazla mesai ücretleri ve tuvalet kağıdı gibi birtakım ev giderlerini ödemediği için veliahdı mahkemeye verdi.

Eski çalışanlar uyuşturucu partileri, telekızlar ve Playboy modelleriyle ilgili şeyler anlattılar. Teodorin'in eski şoförlerinden biri, "Onun çalışmaya benzer bir şey yaptığını hiç görmedim. Günlerini yalnızca uyuyarak, alışverişle ve eğlenceyle geçiriyor," diye anlatıyor.

Teodorin'den sık sık Mbasogo'nun yerine geçmesi en olası insan olarak söz ediliyor. Son yıllarda ülkesinde eskisinden daha çok zaman geçiriyor. Bunun nedeni politik mirasını ciddiye almaya başlaması mı yoksa başka şeyler mi? Bu pek belli değil. Onun ekonomik etkinlikleri resmi olarak açıklanınca, yurtdışına yolculuk yapması zorlaştı; en azından kimi ülkelere. Fransa'da rüşvet soruşturması var. Eylül 2011'de Fransız polisi, prensin lüks arabalarından bazılarına el koydu. Şubat 2012'de polis, Teodorin'in, Paris'in sosyetik bölgesi Avenue Foch'taki evine baskın yapıp onlarca milyon avro değerinde eşyaya el koydu. Evin kendisinin değerinin 500.000.000 avroyu geçtiği tahmin ediliyor.

Teodorin bir başka diktatör çocuğuyla, Svaziland Kralı III. Mswati'nin kızı Prenses Sikhanyiso'yla ilişkilendiriliyor; Forbes Dergisi'ne göre Prenses Sikhanyiso dünyanın en alımlı 20 genç aristokratından biri. Belki rapçi Eve ile ilişkisi Teodorin'de müzisyenlere bir ilgi uyandırmıştır. Neden her neyse, Sikhanyiso'nun kendisi de müzikte kariyer yapmayı denemişti ve Güney Afrikalı rapçi Zuluboy'la birlikte çalışmıştı. Kral Mswati ve Devlet Başkanı Mbasogo iyi dostlar, sık sık birbirlerini ziyaret ediyorlar. Eğer bu iki diktatör çocuğu gerçekten birbirlerine âşık olurlarsa Afrika'nın en köklü iki diktatörlüğü birbirlerine daha sıkı bağlarla bağlanacaklar.

Seks, uyuşturucu, şiddet

Arap diktatörlerin aileleri de hızlı arabalar, güzel kadınlar, su gibi akan şampanyayla dolu aşırı yaşamlarıyla ünlüler. 2004'te zil zurna sarhoş Hannibal Kaddafi, siyah Porshe'sini Champs-Elysees'de, kırmızı ışıktaki ve yanlış yönde saatte yüz elliyle sürdü. Hannibal polis tarafından durdurulduğunda diktatörün oğlunun korumalarından altı tanesi başka arabalarla orada belirdiler, memurlarla tartışmaya, onları tartaklamaya

başladılar. Ertesi yıl, Şubat 2005'te odasına girmesini engellemeye çalışan bir kız arkadaşını dövdü. Bu olaydan sonra 24 yaşındaki modelin hastanede tedavi görmesi gerekti.

Kuzey Afrika ve Ortadoğu'daki petrol zengini ülkelerin mutlak yöneticileri devlet kasasını kendi kişisel hazine sandıkları gibi görür. Bir nesil prens eşi, benzeri olmayan lüks içinde büyüdü. Yasalar onlar için geçerli değildi, bütün dünya ayaklarının altındaydı. Bu da sonu gelmez partiler, manken sevgililer ve skandallar dizisine neden oldu.

Bunlardan çok azı şımarık ve yozlaşmış diktatör çocuğu rolünü Muammer Kaddafi'nin çok sayıdaki oğlu kadar iyi oynadı. Kaddafi ailesinin kötü çocuğu kuşkusuz Hannibal'dı. Fransız polisiyle o kadar çok sorunu olmuştu ki sonunda dışişleri bakanlığı, Libya yetkililerine uyarı gönderdi. Bu uyarıda Hannibal'ın polis tarafından yakalandığı zaman iddia ettiği gibi diplomatik bir dokunulmazlığa kesinlikle sahip olmadığı açıkça belirtildi.

Ve bu çok sık olan bir olaydı. Onun Paris'te kız arkadaşına saldırdığı ihbarı üzerine otele polis gelince, Hannibal tabancasını havada sallamaya başladı. Polis onu tabancasını bırakmaya ikna etti, bunun üzerine Hannibal yakındaki Royal Monceau oteline daldı. Burada mobilyaları parçalamaya girişti, yeniden polis çağrılması gerekti. Hannibal Kaddafi diplomatik dokunulmazlığı olduğunu haykırınca polis olay yerinden ayrıldı. Fransa Dışişleri Bakanlığı, 34 yaşındaki bu şahsın cezalandırılabileceğini açıkça belirtince Hannibal mahkemeye çıkarıldı, dört ay şartlı tutukluluk cezası aldı.

En büyük kriz Hannibal ve onun hamileliği ilerlemiş karısı, İsviçre'de iki hizmetkârlarına işkence yaptıkları için tutuklandıkları zaman çıktı. Libya ülkedeki İsviçre şirketlerini kapatarak, iki İsviçreli iş damını tutuklayarak ve İsviçreli diplomatları ülkeden atarak yanıt verdi. Yetkililer İsviçre vatandaşlarına vize vermeyi reddettiler, petrol ihracını durdurmakla tehdit ettiler.

Tunus'da eski Devlet Başkanı Zeynel Bin Ali'nin damadı tam bir çapkın ve *playboy* oluşuyla tanınıyordu. Birçok kimse Bin Ali'nin en küçük kızıyla evli olan Sakher El Materi'nin, devlet başkanının yerine geçmek üzere seçilmiş olduğunu düşünüyordu. WikiLeaks tarafından kamuya açıklanan Amerikan diplomatik yazışmaları Tunuslu işadami-

nın savurganlığının boyutları konusunda bir fikir veriyor. ABD Tunus Konsolosu, devlet başkanının damadının verdiği bir yemek davetinden sonra dondurma ve donmuş yoğurdun uçakla St. Tropez'den getirildiğini söylüyor ve ev sahibinin tıpkı Saddam'ın Hüseyin'in oğlu Uday'ın yaptığı gibi kafeste bir kaplan beslediğini ekliyor.

Ülke halkı, otoriter ve rüşvetçi cumhurbaşkanının ailesini artık istemediğine karar verip Ocak 2011'de onları ülkeyi terk etmek zorunda bırakınca, El Materi'nin Tunus'un başına geçme planları boşa çıkmış oldu. Kuzey Afrika'daki diktatör çocukları sanki kraliyet ailesi üyeleriymiş gibi davranırlarken daha Doğu'da birtakım gerçek prensler aristokrat unvanlarına uygun yaşamak için ellerinden geleni yaparlar. 2005'te Birleşik Arap Emirlikleri'nden Ras al-Khaimah'ın veliahdı, şimdi emiri olan Şeyh Saud bin Saqr Al Qasimi, ABD'de gecesı 5.000 dolarlık çatı katı süitinde, temizlikçilerden birine saldırdığı için tutuklandı. Prens, hafta sonunu gözaltında geçirdikten sonra serbest bırakıldı, hemen ülkesine döndü.

Bir başka emirin oğlu, Sharjah'ın veliahdı Şeyh Muhammed bin Sultan bin Muhammed Al Qasimi için *playboy* yaşam tarzı ne yazık ki ölümle noktalandı. Haziran 1999'da 24 yaşındaki Şeyh, Londra'daki evini banyosunda, kolunda kayışla, yerlere saçılmış şıringalar arasında ölü bulundu. Prens, Arizona Üniversitesinden kovulduktan sonra eroin bağımlısı olmuştu.

Suudi Arabistan'da hem politika hem de ülkenin devasa petrol zenginliği bütünüyle kraliyet ailesinin denetimindedir. Bu yüzden binlerce prens lüks hayatın tadını almıştır bir kere. Suudi Arabistan'ın resmi inancı olan Vehhabilik, İslam'ın sert bir mezhebidir; alkolü yasaklar, çekinik bir yaşam tarzı gerektirir ama bu kraliyet ailesi için geçerli değildir. WikiLeaks tarafından açıklanan belgeler kapalı kapılar ardında süren seks, uyuşturucu ve *rock'n'roll* yaşamını anlatıyor.

Cidde'deki Amerikan konsoloslüğundan sızdırılan bir mektupta, prenslerden birinin nöbetçilerin koruduğu kapıların arkasındaki villasında fahişeler ve alkolle dolu bir cadılar bayramı partisi düzenlediği anlatılıyor. Yazar, partide uyuşturucu gözlenmemiş olmasına karşın haşhaş ve kokain kullanımının toplumun bu kesiminde yaygın olduğunu belirtiyor.

“Suudi Arabistan yasalarına ve geleneklerine göre kesinlikle yasak olmasına karşın bar alkol doluydu. Dışarıdan kiralanmış Filipinli garson kızlar ev yapımı bir içki olan sadiqi katılmış bir punç servisi yapıyorlardı. Kadın konuklardan pek çoğunun fahişe olduğu da söylendi. Bu tür partilerde bu alışıldık bir durumdur,” diye yazıyor belgede. Buradan çıkarılacak ders şu: Toplumun kuralları ne olursa olsun eğer bir diktatör akrabasıysanız kimse size dokunamaz.

Kadınlar, uyuşturucu, evcil kaplanlar kimi Arap prenslerinin daha karanlık yanlarıyla karşılaştırıldığında neredeyse masum kalır. Birleşik Arap Emirlikleri’nden 2009’da bir video sızdırıldı. Video, Abu Dabi Emiri’nin erkek kardeşi Şeyh Issa bin Zayet al Nahyan’ı bir kırbaç, çivili bir sopa ve elektrik verilmiş bir çubukla Afgan bir işadamına işkence yaparken gösteriyor. Videoda Şeyh Issa, elleri ayakları bağlı kurbanın yaralarına tuz döküyor.

Şeyh Issa’nın erkek kardeşlerinden biri olan Emirlikler içişleri bakanı, “Kayıttaki olay sık rastlanan türden değil,” diye haberin üzerini örtmeye çalışan bir açıklama yaptı. Ancak soruşturma sırasında, yirmi beşten fazla insanın, Şeyh Issa’nın işkencelerine maruz kaldığını gösteren videolar eşliğinde yeni suçlamalar ortaya çıktı.

Suudi Arabistan Kralı Abdullah’ın torunu Prens Saud Abdulaziz bin Nasser al Saud, 2011’de erkek hizmetçisini öldürdüğü için Büyük Britanya’da ömür boyu hapse mahkûm edildi. İkisi, kaldıkları beş yıldızlı otelin barında şampanya ve ‘Sex on the beach’ içtikten sonra odaya gitmişlerdi. Burada hizmetçi işkenceyle öldürülmüştü. Prens hizmetkârına uzun zamandır şiddet uyguluyordu, otel çalışanları ona bir köle gibi davrandığını anlattılar. Dava sırasında ikisinin arasında cinsel bir ilişki olduğu, prensin erkek fahişeler de kullandığı ortaya çıktı. Dava sırasında prens ve avukatları cinayetten çok eşcinsellik iddiasını yalanlamak için çaba gösterdiler. Belki de bunun nedeni Suudi Arabistan’da eşcinselliğin cezasının ölüm olmasıdır. Prens, Büyük Britanya’da serbest bırakılacak olsa bile kendi ülkesine kesinlikle geri dönemezdi.

Albay Kaddafi’nin en dizginlenemez oğlu Hannibal’ di belki ama ailede güzel kadınlardan ve şampanyadan hoşlanan bir tek o değildi. 2009

yılbaşı gecesi 34 yaşındaki Mutassim-Billal Kaddafi'nin, Karaib adalarından St. Barts'ta özel bir partide resmi çekildi. Pop yıldızı Beyonce; aralarında Bon Jovi, Jay-Z, Usher ve Lindsey Lohan'ın da bulunduğu konuklar için bir saat süren bir konser vermişti.

Diktatör olmak yalnızca sizin işinize yaramaz. En yakınlarınız için de bir armağandır.

10. Zamanında uzaklaşın

Önceki bölümlerde anlatılan örnekleri izlerseniz bir diktatör olarak durumu iyi idare edebilirsiniz. Demokratik olarak seçilmekle karşılaştırıldığında diktatör olmanın çok fazla yararı olduğunu hemen fark edeceksiniz. Diktatörler genellikle demokratik ülkelerdeki devlet başkanlarından çok daha uzun süre iktidarda kalırlar. İktidar döneminiz içerisinde Karun gibi zengin olabilirsiniz, kendinizi tanrı gibi hissedebilirsiniz ve gücün sarhoşluğunu yaşayabilirsiniz. Ama bütün diktatörlerin bilmesi gereken bir şey vardır: Politik kariyerin sonu beklenmedik bir anda gelebilir. O zaman hazırlıklı olmalısınız.

Bir darbeye ya da suikasta kurban gitmeden gücü elinizde tutmayı başardıysanız iki olanağınız vardır. Ölünceye kadar iktidarda kalabilirsiniz ya da çekilmeyi ve yerinizi başka birine bırakmayı seçebilirsiniz. Çok az diktatör ikinciye seçer. Olanakları varsa, diktatörler neredeyse her zaman ölene kadar iktidarda kalırlar. Bunun çok sayıda nedeni vardır. Bir monarşide elbette kral, emir, sultan ya da prens ömür boyu devletin başıdır. O öldüğünde, çok yaşlandığında ya da ülkeyi yönetemeyecek kadar hasta olduğunda sırada kim varsa onun yerine geçer, ama bir kural olarak eski yönetici ölene kadar unvanını korur.

Başka diktatörler için durum farklıdır. Devlet yöneticiliğinden ayrılmanın ciddi sonuçları olabilir. İnsan hakları ihlalleri, rüşvet, akraba kayırma, seçim hileleri, iktidara yasadışı yollarla gelme gibi şeylerle suçlanabilirsiniz. Kendi isteğiyle yerini bırakan bir diktatör mahkemeye çıkarılma, devletin başyken işlediği suçlar yüzünden yargılanma tehlikesiyle karşı karşıyadır. Sizin yönetiminiz altında çıkarlarının yeterince gözetilmediğini düşünen kiskanç ve hesapçı insanlardan her zaman yeterince bulunur.

Ayrıca bir diktatör yerini bırakınca her zaman iktidar savaşı kavgası tehlikesi vardır. Kural olarak iktidarı almaya hazır bir yığın insan vardır. Halk fırsattan yararlanıp ayaklanmaya kalkabilir. Bu yüzden yerinize geçecek olanı önceden seçip hazırlamak akıllıcadır. Ama yerinize geçecek olanı kendi elinizle seçmiş olsanız bile onun size sadık kalacağından asla emin olamazsınız. Hesaplarına uygun olursa pekala sizi sırtınızdan bıçaklayabilir. Bir diktatör için emekliye ayrılmak tehlikelerle doludur, çok az diktatör bunu göze alır.

Bu yüzden pek çok diktatör, dost bir yabancı ülkede emekli yaşamı sürmektense kendi ülkesinde kalmayı yeğler. Norveçli emeklilerin İspanya'ya yerleşmelerinden pek de farklı değildir bir başka deyişle. Onlar için de çekici olan şey iklimdir. Yalnızca diktatörler için en önemli şey politik iklimdir.

Eski diktatörlerin bir kuralı asla yanlış yaptıklarını itiraf etmemeleridir. Her ne yaptıysanız halkın iyiliği için yaptınız. Cinayet, işkence, insan hakları ihlali iddiaları her zaman yalan diye savuşturulabilir. Bir başka seçenek de başka çarenizin olmadığını söylemektir. Polonya komünist diktatörü Wojciech Jaruzelski komünistlerin düşüşünden sonra şöyle diyordu: "Benim katil olduğumu söylüyorlar. Ama ben bir politikacıydım. İdeallerim vardı. Sosyalizme inanıyordum. Suçluysam bütün benim kuşağım da suçlu. Benim yerimde kim olsa aynısını yapardı."

Bir başka yol da savaşta olduğunuzu öne sürmektir. Şimdilerde Zimbabve'deki diktatör meslektaşı Robert Mugabe'nin kalıcı konduğu olan Etiyopya diktatörü Mengistu Haile Mariam gibi. "Ben asker bir adamım. Yaptığım şeyleri yaptım; çünkü ülkenin kabilecilikten, feodallikten kurtarılması gerekiyordu. Yanlış yaptıysam bunun tek nedeni bana ihanet edilmiş olması. O soykırım dedikleri şey, devrimi ve herkesin yararına olan bir sistemi savunmak için verilmiş haklı bir savaştan başka bir şey değil." Kayzer Jean-Bedel Bokassa gibi yapıp uluslararası büyük politikaları suçlayabilirsiniz: "Fransa'nın sözünü dinlemedim. Onlar da iktidarı elimden aldılar."

Eski diktatörler canlarının istediği her yere gidemezler. Pek çok ülke onları sınırlarından içeri sokmayı reddeder, kimi ülke ceza soruşturmalarıyla tehdit eder, başkaları sizi dosdoğru evinize geri göndermeye karar verebilir. Neyse ki neredeyse her zaman kollarını açıp sizi karşı-

layacak bir ülke bulunur. Fransa uzun bir süre eski diktatörlerin rüyası oldu, özellikle eski Fransız kolonilerindekilerin.

Fransa'ya gidenlerden biri Orta Afrika Krallığı diktatörü Jean-Bedel Bokassa'ydı. 1979'da pahalı okul üniformaları alma zorunluluğunu protesto eden yüzden fazla okul çocuğu ve öğrenci öldürüldü. Çocuklara yapılan işkencelere Bokassa'nın kendisinin de katıldığı iddia ediliyor. Fransa Bokassa'yı devirmeye karar verdi. Bokassa Libya'da Kaddafi'yi ziyarete gittiği sırada Fransız güçleri 20 Eylül 1979'da Barrakuda operasyonunu başlattılar. Fransa 1966'da, Bokassa'nın yaptığı darbeden önce ülkeyi yöneten (ve elbette o zamandan beri Fransa'da yaşayan) David Dacko'yu başa geçirdi.

Bokassa önce Fildişi Sahili'ne taşındı, orada Abidjan'ın şık semtlerinden birinde Villa Cocody'ye yerleşti. Fildişi Sahili Cumhurbaşkanı Felix Houphouet-Boigny, eski krala günde iki kere bir otelden sıcak yemek gönderilmesini sağladı. Bokassa, Abidjan'da zamanını Fransız deniz kuvvetleri bandosunun doldurduğu bir plaktaki marşları dinleyerek geçiriyordu. Eski dostu Muammer Kaddafi'nin yanına sığınmaya çalıştı ama Libya diktatörü o sıralar Uganda'dan yeni sınır dışı edilmiş olan İdi Amin'le uğraşıyordu.

Birkaç yıl sonra Bokassa Paris'e taşındı. Orada anılarını yayımlamaya çalışarak bir skandala neden oldu. Kitapta Bokassa sık sık Orta Afrika Cumhuriyeti'ni ziyaret eden Cumhurbaşkanı Valery Giscard d'Estaing'in onun yattığı kızlarla yattığını iddia ediyor. Ayrıca 1973'te Giscard'ın, dışişleri bakanlığı döneminde ona 250.000 avro değerinde elmas verdiğini de iddia ediyor. Büyük olasılıkla bu skandalın da etkisiyle Giscard, cumhurbaşkanlığı seçimini kaybetti. Ne yazık ki kitabı kimse okuyamadı. Bir Fransız mahkemesinin emriyle sekiz bin nüshanın tümü imha edildi.

Fransa'ya giden bir başka diktatör de Jean-Claude 'Baby Doc' Duvalier. Babasının 1971'de ölümünün ardından iktidara geldikten sonra 1980'li yılların başlarında Haiti halkı arasında ciddi hoşnutsuzluklar yayılmaya başladı. 1985 sonbaharında başlayan ayaklanma Baby Doc'a artık zamanının dolduğunu gösterdi. Gonaives kentinde bir isyancılar çetesi tabut ve insan kemikleriyle Baby Doc için cenaze töreni düzenledi. Bir mezar taşında *Jan Clod Min Place Ou* yazıyordu. Anlamı; Jean Claude, senin

yerin burası, demekti. Duvalier 7 Şubat 1986'da Fransa'ya gitmek üzere Haiti'den ayrıldı. Aslında Amerika'ya gitmek istiyordu ama ABD politik sığınma isteğini reddetti. Fransa da düşmüş diktatörü istemiyordu aslında, ama başka bir ülkenin onu kabul edeceğini umarak bir haftalık oturma izni verdi. İsteyen çıkmadı.

Duvalier ve karısı Michelle, Fransız Rivierası'nda bir ev kiraladılar. İki çocuklarıyla oraya taşındılar. Yazgının cilvesine bakın ki Duvalier'nin babası François 'Papa Doc' Duvalier'nin iktidarı sırasında, Haiti'yi anlatan *Hokkabazlar* adında satirik bir roman yazan İngiliz yazar Graham Green komşuları olmuştu.

Baby Doc iktidarı sırasında yurtdışına çok büyük paralar göndermişti (Haiti hükümetinin verdiği sayılara göre 900.000.000), ama bunların büyük bir kısmı gizemli bir şekilde kaybolmuştu. Haiti yetkililerinin sorguları üzerine İsviçre ve Büyük Britanya'da pek çok banka hesabı donduruldu; gerçi buralardaki paralar kaçırdığı söylenen paranın çok küçük bir bölümüydü yalnızca. Büyük olasılıkla çift 1993'te boşandığında Michelle epey bir para almıştı. Michelle, Baby Doc'la evlendiğinden beri aile ekonomisini sıkı bir denetim altında tutuyordu.

1994'te Duvalier parasız kalmıştı. Bir dönem evinin kirasını bile ödeyemedi. Fransa Telecom'u faturalarını ödemediği için telefonunu kesti. Evinden taşındı, bavuluyla yeni sevgilisi Veronique Roy'un yanına yerleşti. Roy 1950'den 1956'ya kadar Haiti'nin cumhurbaşkanlığı görevini yürüten Paul Magloire'in torunuydu, ama eski diktatörler birlikte olduğunda daha önce hiç Haiti'ye gitmemişti. 16 Ocak 2011'de ülkenin güçlü bir depremle sarsılmasından kısa bir süre sonra, Baby Doc Haiti'ye geri döndü. Kendisi yalnızca vatandaşlarına yardım etmeye geldiğini söylüyordu, kesinlikle yeniden iktidara geçmek ya da salamuraya yatırılmış paralarını geri almak için değil. İki gün sonra rüşvet, zimmetine para geçirme ve hırsızlık suçlarından tutuklandı. Kısa bir süre sonra serbest bırakıldı ama Haiti'den dışarı çıkmasına izin yoktu. Duvalier belki daha ciddi suçlamalarla da karşı karşıya kalır. Çok sayıda Haitili, işkence ve insan hakları ihlali nedeniyle ondan şikâyetçi oldu.

Valentine Strasser 1992'de az çok rastlantı sonucu Sierra Leone'de iktidara geldi. 16 Ocak 1996'da Benguema Askerî Akademisinin bir askerî törenini izlemek için başkent Freetown'dan ayrıldı. Aynı gün öğleden

sonra savunma merkezinde bir toplantıya katılmak için Freetown'a döndü. Burada tutuklandı, bir helikoptere bindirilip hemen komşu ülke Gine'de Conakry'ye götürüldü. Tıpkı Strasser'in kendisinden önceki diktatör Joseph Momoh'a dört yıl önce yapmış olduğu gibi. Kumanda zincirinde kendisinden sonra gelen Julius Maada Bio cumhurbaşkanı'nın yerine geçti.

Strasser, bir darbeye uzaklaştırılmadığını, on yıllık askerî görevi bitince kendi isteğiyle ayrıldığını iddia ediyor. Sierra Leone'deki barış görüşmelerinin bir parçası olarak eski askerî cunta üyelerine Büyük Britanya'da eğitim görmeleri teklif edildi. Strasser de önceden uzaklaştırılmış olmasına karşın aynı teklifi aldı.

İngiltere'de Strasser, Warwick Üniversitesinde hukuk okudu ama 1998'de eğitimine ara verdi; çünkü gazetelerde eski bir diktatör olduğunu, insan hakları ihlallerinden sorumlu olduğunu söyleyen yazılar görmekten bıkmıştı. Strasser, Londra'ya taşındı ancak The Guardian gazetesi eski bir diktatörün niye İngiltere'de yaşadığını sorunca Gambia'ya gitti, kısa bir süre sonra da ülkesine geri döndü.

Şimdi eski diktatör annesiyle birlikte Freetown yakınındaki Grafton köyünde yaşıyor. Öğleden sonraları sık sık balkonda oturup plastik bir bardaktan cin içiyor. Disko dansçısı olduğu eğlenceli günler geride kalmış. Şimdi Sierra Leone hükümetinin ona verdiği ayda 300.000 leone emekli aylığıyla geçinmek zorunda; bu da yaklaşık 70 Amerikan doları ediyor.

Ormana hoş geldiniz

Baby Doc Haiti'de mahkemeye çıkıp ona yöneltilen suçlamalardan yargılanırsa seçkin bir diktatörler grubuna dahil olacak. Çok az diktatörün sonu hapis hanesidir. Çeşitli ülkelerin hapis hanelerinde yatmış, yıllarının çoğunu tutsak geçirmiş şanssız diktatörlerden biri de Manuel Noriega'dır. Noriega ABD'de askerî eğitim almıştı ve uzun süre CIA ajanı ve ünlü Medellin kartelinin uyuşturucu kaçakçısı olarak ikili bir kariyer sürdürdü. 1983'te Panama'da teknik olarak Ricardo de la Espriella devlet başkanı olmasına karşın Noriega kendisini general ve *de facto* diktatör ilan etti.

Belli ki Noriega seçim hileleri konusundaki bir iki dersi unutmuştu; çünkü Mayıs 1989'daki devlet başkanlığı seçiminde sayılarda öylesine büyük bir hile açığa çıkarıldı ki bütün seçimi iptal etmek zorunda kaldı. Ama Noriega'nın adayı Carlos Duque çok kötü yenildiğini anladığı için devlet başkanı yapılmasını kabul etmedi.

İzleyen aylarda ABD ve Panama arasında bir dizi anlaşmazlık ABD'nin aynı yıl 20 Aralık'ta Panama'yı işgal etmesine neden oldu. Noriega Vatikan konsolosluğuna sığındı. Amerikan güçleri, konsolosluğu kuşatıp gün boyunca sesi sonuna kadar açarak müzik çalmakla yanıt verdiler. Çaldıkları arasında Van Halen'in "Panama"sı ve Gun's'Roses'in "Welcome to the Jungle"ı vardı. 3 Ocak 1990'da diktatör pes etti, Amerikalılara teslim oldu. 1992'de uyuşturucu kaçakçılığı, örgütlü suç, para aklama suçlarından 40 yıl hapse mahkûm edildi. Ceza daha sonra 30 yıla düşürüldü.

İtalyan gazeteci Riccardo Orizio, 2000 yılında Florida'da hapis yatan Noriega'yla röportaj yapmak istediğinde şu yanıtı aldı: "Ülkelerinde iktidardan düştükten sonra çeşitli şeylerle suçlanan eski güçlü insanlarla ilgili 'unutulmuş bireyler' adındaki kitabınız bağlamında benimle röportaj yapma isteğinize yanıtım kendimi 'unutulmuş birey' olarak görmediğim; çünkü Tanrı, evrenin büyük yaratıcısı, yazgımızı kimi zaman yatık satırlarla yazan yaratıcı, MANUEL A. NORIEGA hakkında son sözleri yazmadı."

Haklıydı. Manuel A. Noriega hakkında son söz söylenmemişti. 2007'de ABD'de hapisten çıkarıldıktan sonra (iyi davranışı yüzünden cezası daha da azaltılmıştı) onu başka pek çok dava bekliyordu. Fransa, onu yokluğunda para aklama suçundan on yıl hapse mahkûm etmişti. Başka pek çok diktatör gibi Noriega'nın da Fransa'ya özel bir sevgisi vardı, uyuşturucu paralarını Paris'te daireler olarak aklamıştı. Davanın yeniden açılması karşılığında eski diktatör Fransa'ya teslim edildi. Noriega 7 yıl hapse mahkûm oldu ve Fransa banka hesaplarındaki 2,3 milyon avroya el koyuldu.

1995'te Noriega, yokluğunda Panama'da cinayet ve insan hakları ihlali suçlarından 20 yıl hapse mahkûm edilmişti. 2011'de ülkesinde yeniden yargılanmak üzere Panama'ya teslim edildiğinde 77 yaşındaydı. Yaşlı diktatörün duvarların dışında bir yaşam sürebileceğini gösteren çok az şey var.

Hapse mahkûm edilen bir başka diktatör, Liberia diktatörü Charles Taylor. 26 Nisan 2012’de savaş suçları ve insanlığa karşı işlenmiş suçlardan oluşan on bir olaydan suçlu bulundu. Ama Manuel Noriega ve Charles Taylor kuraldışı durumlara giriyorlar. Düşürülen diktatörlerin çoğu, iktidarı bırakmaları karşısında sürgüne gitmek için bir anlaşma yapmayı başarabilir.

Ne yazık ki pek çok diktatör hizmeti sırasında öldürülür. Diktatörlüğün tehlikeli bir meslek olduğu konusunda hiç kuşku yok. Gördüğümüz gibi Ekvator Ginesi’nde Francisco Macias Nguema, yüz bir kez ölüme mahkûm edildi ve idam cezasına çarptırıldı. Libya diktatörü Muammer Kaddafi isyancılardan kaçarken öldürüldü, kanlı cesedinin resimleri bütün dünya televizyonlarında gösterildi. Çavuşesku çifti Aralık 1989’da emirlerindeki nankör çalışanları tarafından tutsak alındı. Kısa bir yargılamadan sonra ikisi de 25 Aralık’ta vurularak idam edildi.

Dominik Cumhuriyeti’nde otuz yıldan fazla iktidar olan Rafael Trujillo, epeyce düşman edinmişti. Washington’da Kennedy yönetimi ondan kurtulmak istiyordu, CIA onu yerinden uzaklaştırmak için yollar bulmayı deniyordu, Dominik seçkinleri de vahşi baskılarla onlarca yıldır yaşamaktan bıkmıştı. Ama sonunda Trujillo’nun kendi adamları arasında bir avuç insan sorunu çözdü.

30 Mayıs 1961’de mafyavari bir yöntemle yerinden indirildi. Trujillo, kızı Angelita’yı ziyaret etmiş oradan da Bar Restaurante El Pony’ye gidiyordu. Başkent Ciudad’dan ayrılacağı sırada araba saldırıya uğradı. Saldıranlar arabaya kurşun yağdırdılar. Yaralı diktatör ateşe karşılık vermek için arabadan çıktı; ama arabadan çıkar çıkmaz kurşun yağmuruyla karşılaştı ve öldü. Saldıran dört kişi silahlı kuvvetlerden geliyordu. Plan Dominik Cumhuriyeti’nin iktidarını ele geçermekti. Ne var ki darbe başarısız oldu; çünkü suikastçıların yandaşları Trujillo’nun cesedini görüp öldüğünden emin olmadan ülkenin yeni yöneticileri olduklarını haber vermeye korktular. El Jefe yaşıyorsa darbe girişiminin başarısız olacağından eminlerdi. Bir Chevrolet’nin bagajında duran Trujillo’nun cesedini polis ve güvenlik güçleriyle tıklım tıklım bir kentin içine taşımak çok tehlikeli olacaktı. Ceset Paris’e taşındı, orada gömüldü. Daha sonra İspanya başkenti Madrid dışında bir kilise mezarlığına aktarıldı.

Kimi zaman, iktidarı bırakıp sürgüne gitmiş diktatörler geçmişlerine yakalanır. Anastasio “Tachito” Somoza Debayle Nicaragua’da ağabeyi Luis Anastasion Somoza Debayle’nin 1967’de ölümü üzerine iktidara geldi. Luis de diktatör konumunu babaları Anastasio “Tocho” Somoza Garcia’dan kalıt almıştı. Somoza sülalesi 1936’dan 1979’a kadar ülkeyi yönetti. Amerikan Başkanı Franklin D. Roosevelt, 1939’da Tocho hakkında şunları söyleyecekti: “*Somoza may be a son of a bitch, but he’s our son of a bitch*” - “Somoza bir orospu çocuğu olabilir ama o bizim orospu çocuğumuz.” Bu sözlerin daha sonra Somoza’nın yerine başka ABD yanlısı diktatörler getiren başka pek çok Amerikan yönetimi tarafından yinelenildiği söylenir. Kimileri de Roosevelt’in sözleriyle ilgili söylentiği Somoza’nın kendisinin yaydığını düşünüyor.

1970’li yılların sonlarına doğru Tachito, Amerikan desteğini ve rejimin uluslararası başka desteklerinin çoğunu yitirdi. 1979’da Nicaragua direnme hareketi Sandinistalar, Somoza’yı ülkeden kovalamayı başardılar. Somoza ilk önce Miami’ye uçtu, ama Amerikan yetkilileri tarafından ülkeye girmesine izin verilmeyince kuyruğunu bacaklarının arasına sıkıştırıp Paraguay’daki diktatör meslektaşısı Alfredo Stroessner’e gitmek zorunda kaldı. Burada iyi karşılandı. Başkent Asuncion’da bir çiftlik ve bir villa satın aldı, kendini sakın bir emeklilik yaşamına hazırladı.

Oysa Sandinistalar Somoza’yı rahat bırakmayı düşünmüyorlardı. Eski diktatöre karşı “sürüngen operasyonu” adı altında bir suikast planladılar. 17 Eylül’de iki Kalaşnikov AK-47 tüfek, iki tabanca ve el bombası fırlatan silahlarla saldırıya geçtiler. Suikastçılar gizlenip Somoza’nın Mercedes’iyle evinden çıkmasını beklediler. İlk el bombası patlamayınca suikastçılar şoföre ateş ettiler, el bombası fırlatıcıyı yeniden doldurdular. İkinci el bombası tam hedefe vurdu. Somoza ve öteki iki yolcudan geriye kömürleşmiş et parçaları kalmıştı. Eski diktatör öylesine paramparça olmuştu ki otopsi sırasında ancak, ayaklarından tanınabildi. Suikastçılardan biri, Hugo Irarzun yakalandı. Diğer altısı kaçmayı başardı.

Çok sayıda diktatörün ölümü gizemlerle çevrilidir. Sık sık bir diktatörün ölmesinin kendisi gizemli bir durumdur. En azından söylentiler ve mitler doğurmaya yetecek bir olaydır. Düşmanları ve rakipleri olmayan

diktatör yoktur. Nijerya'da 1963'te iktidara gelen Sani Abacha, ölümü bir dizi söylentiye yol açmış diktatörlerdendir. Zamanının en rüşvetçi devlet yöneticilerinden biri olarak tanınıyordu. 1963'ten itibaren subay olan Abacha'nın Nijerya'daki birçok askerî darbede parmağı vardı.

8 Haziran 1998'de Nijerya başkenti Abuja'daki cumhurbaşkanlığı konutunda öldü. Resmi olarak ölüm nedeni enfarktüstü, ama ölen diktatör İslam geleneklerine uygun olarak, öldüğü gün otopsi yapılmaksızın gömülmüştü. Kesin olan şey öldüğü sabah Dubai'den getirilmiş bir avuç Hintli fahişeyle birlikte olduğuydu. Bu durum Abacha'nın zehirlendiği yolunda söylentilere yol açtı. Başkaları diktatörün sağlık durumu düşünüldüğünde durumun kalbinin durmasına yeteceğini düşünüyor.

Abacha'nın ihanetine uğrayan karısı Maryam, Lagos Hava Alanında değeri 100 milyon doları bulan yabancı paralarla dolu otuz sekiz bavulla tutuklandı.

Süs diktatör

Kimi ülkelerde diktatörlerin turşusunu kurma geleneği vardır. Bu eğilim Sovyet diktatörü Vladimir Lenin'in 1924'te ölümünden sonra mumyalanmasıyla başlamıştır. Kimileri Lenin'in bedenini dondurarak saklamayı, tıp yeterince ilerlediğinde yeniden canlandırmayı önerdiler. Hattâ bunu yapacak donanım bile satın alındı, ama Sovyet yetkilileri bedeni mumyalayıp sergilemeye karar verdiler. Lenin, Moskova Kızıl Meydanı'ndaki mozolesinde yatıyor bugün de. Düzenli aralarla mumyalama sıvısıyla yıkanıyor. Teninin kararmaması için yıkanmalar arasında da bir dizi değişik ilacın kullanılması gerekiyor. Lenin'in cesedinin birtakım parçalarının yapay parçalarla değiştirildiği söyleniyor.

Başkan Mao cesedinin yakılmasını istiyordu, ama 1976'da öldüğünde Çinliler onu mumyalamaya karar verdiler. Ne yazık ki işe başlamakta geç kalmışlardı ve Mao'nun bu işle görevlendirilen doktoru daha önce hiç ceset mumyalamamıştı. Emin olmak için gerekenin iki katı formaldehit şırınga edince Mao, Michelin lastiklerinin maskotu olan adama döndü. Hasarı gidermek için doktorlar sıvıyı çıkarma amacıyla cesede masaj yaptılar ama o zaman da yüzü düştü, bal mumuyla tamir edildi. Söylentilere

göre Pekin’de sergilenen aslında Mao değil yalnızca bir bal mumu heykel.

Ferdinand Marcos, Kim Il-sung, Bulgaristan’da Georgi Dinitrov ve Çekoslovakya’da Klement Gottwald cesetleri doldurulan diktatörler arasında. Arjantin diktatörü Juan Domingo Peron, 1952’de ölen karısı Eva’nın (Evita adıyla da bilinir) mumyalaanmasına karar verdi. Eva, gliserolle doldurulup ofisine yerleştirildi. Peron’un planı karısı onuruna bir mozole ve New York’daki özgürlük anıtından daha büyük bir anıt yaptırmaktı. Ne yazık ki mozole bitmeden Peron 1955’te bir darbeyle devrildi. Evita’nın cesedi kayboldu, sonradan Milano’da 1971’de bir sandığın içinde bulundu. İspanya’da yeni karısıyla sürgün yaşayan kocasına getirilmişti. Çift, cesedi yemek odasına yerleştirdi. Bu pekâlâ bir üçlü ilişki gibi görülebilir. Sonunda Evita, Arjantin’e gönderilerek Buenos Aires’teki aile mezarlığına gömüldü.

Yani, diktatör olmak belli tehlikeleri de beraberinde getirir. Ama öte yandan işler doğru ilerlerse kazanacağınız çok fazla şey vardır. Dünyanın en uzun iktidarda kalan diktatörleri kadar uzun süre yönetimde kalan demokratik olarak seçilmiş politikacı sayısı çok azdır. Paul Biya Kamerun’da 1975’ten beri iktidarda; Teodoro Nguema Obiang Mbasoga, Ekvator Ginesi’ni 1979’dan beri yönetiyor; Zimbabve’de Robert Mugabe 1980’den beri iktidarda; Uganda’da Yoweri Museveni 1986’dan beri cumhurbaşkanı. Kimi kral diktatörler daha uzun süredir iktidardalar. Brunei’de Hassanal Bolkliah 1967’de tacı devraldı, Umman’da Sultan Kâbus 1970’de iktidara geldi.

Bir diktatör olarak başarılı olursanız sınırsız gücünüz, heyecanlı bir yaşamınız, size tanrı gibi tapan bir halkınız ve masallara yaraşır bir servetiniz olacağı kesin. Uganda Cumhurbaşkanı Yoweri Museveni diktatörlüğün en büyük yararlarından birini işaret ediyordu. 1988’de Uganda diktatörünün iktidarda çok uzun süre kalan Afrikalı meslektaşlarına söyleyecek çok şeyi vardı. “Genelde Afrika’nın ve özelde Uganda’nın sorunu halk değil, çok uzun süre iktidarda kalan yöneticiler,” diyordu o zamanlar. 2012’de fikir değiştirmişti. Bir konuşmasında şunları söylüyordu: “Kimi insanlar uzun süre yöneticilik yapmanın kötü bir şey olduğunu sanıyorlar. Ama insan iktidarda ne kadar uzun kalırsa o kadar çok şey öğreniyor. Ben artık yöneticilikte uzman oldum.”

Kaynakça

- Cawthorne, Nigel: *Sex Lives of the Great Dictators*, Prion (2004)
- Derby, Lauren: *The Dictator's Seduction: Politics and the Popular Imagination in the Era of Trujillo*. Duke University Press, 2009.
- Diederich, Bernhard ve Burt, Al: *Papa Doc & the Tonton Macoutes*. Markus Wiener Publishers, 2005.
- Hebditch, David ve Connor, Ken: *How to Stage a Military Coup*. Greenhill Books, 2005.
- Holland, Heidi: *Dinner With Mugabe: The untold story of a freedom fighter who became a tyrant*. Penguin Books, 2008.
- Hüseyin, Saddam: *Zabiba and the King*. Virtualbookworm.com, 2004.
- Il-sung, Kim: *Sea of Blood*. Yayınevi bilinmiyor, 1971.
- Jong-il, Kim: *On the Art of the Cinema*. University Press of the Pacific, 2001.
- Jong-il, Kim: *On the Art of the Opera*, University Press of the Pacific, 2001.
- Kaddafi, Muammer: *The Green Book*. Ithaca Press, 2005.
- Kaddafi, Muammer: *Escape To Hell and Other Stories*. Blake Publishing Ltd, 1999.
- Kinzer, Stephen: *A Thousand Hills: Ruanda's Rebirth and the Man Who Dreamed It*. Wiley, 2008.
- Luttwak, Edward: *Coup d'Etat: A Practical Handbook*. Allen Lane, 1968.
- Mesquita, Bruce Bueno de ve Smith, Alastair: *The Dictators Handbook: Why Bad Behaviour is Almost Always Good Politics*. Public Affairs, 2011.
- Meyers, B.R.: *The Cleanest Race: How North Koreans See Themselves – And Why It Matters*. Melville House, 2010.

- Niyazov, Saparmurat: *Rukhnama*. The State Publishing Service Turkmenistan, 2003.
- Orizio, Riccardo: *Talk of the Devil: Encounters With Seven Dictators*. Walker and Company, 2003.
- Shaw, Karl: *The Little Book of Loony Dictators*. Sensible Shoes, 2011.
- Titely, Brian: *Dark Age: The Political Odyssey of Emperor Bokassa*. McGill-Queen's University Press, 1997.
- Wrong, Michela: *In The Footsteps of Mr Kurtz: Living on the Brink of Disaster in Mobutu's Congo*. Harper Collins, 2001.
- York, Peter: *Dictator Style: Lifestyles of the World's Most Colorful Despots*. Chronicle Books, 2005.

Tanrı olduğunu iddia eden insanların çoğu ruh hastalıkları tedavisine gönderilir. Oysa diktatörler arasında kendini tanrı sanmak son derece yaygındır.

Demokratik yollarla seçilmiş önderler her zaman hem muhalefeti, hem de kendilerini seçen halkı göz önüne alarak davranmak zorundadırlar ne yazık ki. Oysa diktatörlerin tümüyle bambaşka bir hareket alanı vardır. Can sıkıcı muhalif politikacılar ya da meraklı basın olmayınca insan politik ve özel hedeflerine erişmekte çok daha özgür davranabilir. Örneğin halka, basına ya da resmi kurumlara hiçbir açıklama yapmak zorunda olmaksızın devasa bir servet biriktirebilir; zaten pek çok diktatör de böyle yapar. Şayet birileri çok küstahlaşıp özel serveti açıklamaya kalkışırsa diktatör yasaları değiştirip bu tür davranışları suç kapsamına sokabilir.

Kitap, bu işin ustalarından seçilen örneklerle bir insanın nasıl diktatör olacağı ve bir diktatör olarak nasıl davranacağı konusunda kılavuz olarak hazırlanmıştır. Kitaptaki önerilere uyarsanız siz de unutulmaz bir diktatör olmak konusunda çok yol alabilirsiniz.

Bu kitap, NORLA'nın çeviri desteğiyle yayınlanmıştır.

facebook.com/sizdebirdiktatorolabilirsiniz

#diktatorolmak

13 t

